

Türk vakıfları ve vakfiyeleri

üzerine mücmel bir etüd

HALİM BAKİ KUNTER

Vakıfların bugünkü ilim mu'taları ile tetkik ve izahı gerekli bir işdir. Vakıf, Türklerin eski hayatında vücut bulan içtimâî müesseselerin en ehemmiyetlilerinden biridir. Ve mevcudiyetini bugün dahi muhafaza edegelmiştir. Bahsettiğimiz tahlil ve izahın lüzumunu şiddetle ortaya koyan bir cihet de bu işin şimdiye kadar tam bir surette yapılmamış olmasıdır.

Bu çok küçük etüdümüzle böyle büyük ve ağır bir işi yapmağa heves etmiş vaziyette değiliz. Yüksek bilgi ile beraber ihtisasa ve kuvvetli metoda mütevakkıf olan bu iş aynı zamanda derin ve esaslı tetebulara da ihtiyaç göstermektedir. Bu yazımızda yalnız vakfiyeler üzerinde yaptığımız oldukça geniş tetkiklere dayanarak ve müteaddit vakfiye örnekleri vererek Türk vakıflarının en bariz karakterlerini tebarüz ettirmeğe çalışacağız.

Halka, gençliğe ve bizi anlamak isteyen yabancılara vakıflarımızı behemehal tanıtmak lâzımdır. Çünkü Vakıflarımız, Türk içtimâî heyetinde sosyal yardım, gözetme, millî dayanış, şefkat fikirlerinin ve teşkilâtının en eski tarihî devirlerden biri mevcut olduğunu kısa ve şamil bir ifade ile türklüğün yüksek görüşünü ve faziletini isbat eder. Mahiyetini anlayınca vakfı sevmemek, onu yaratmış ve yaşatmış olan Türklüğü tebail etmemek kabil değildir.

921 senesinde İstanbul şehrinde içtimâî tetkikler yapan bir Amerikan heyeti o zamanki evkaf nezaretinden vakıflar hakkında bazı malûmat istemiştir. Heyet reisi Profesör C o n i n tarafından evkaf nezaretine yazılan mektupda bu müracaatı icap ettiren sebepler şu suretle izah edilmektedir:

Bir senedenberi İstanbul şehrinde bir Amerikalı heyet tarafından icra edilmekte olan içtimâî tetkikler neticesinde vakıfların

pek mühim bir merki işgal etmekte olduğu tebeyyün etmiş olduğundan bu hususta daha fazla ve daha esaslı malûmat dercine müb-rem ihtiyaç hasıl olmuştur.

Evkaf böyle muazzam ve mühim bir merki işgal etmekle beraber bundan ne İstanbuldaki ne de hariçteki ecnebler lâyiki veçhile haberdar değildirlir.

Elyevm faaliyetinde bulunan heyetin ye-gâne maksadı, merbut varakadan dahi anlaşılabacağı veçhile, İstanbulu kabil olduğu kadar ecnebilere ve bilhassa Amerikalılara tanıtmaktır. Halbuki çok bedû eserler ile müzeyyen olan İstanbulu hakkile tanıyabilmek için evkafın ne olduğunu anlamak ihtiyacı bariz bir surette hiss olunmaktadır.

Sualler:

1. — *Evkafın menşei?*
2. — *Teşkilâtı?*
3. — *Maksadı?*
4. — *Menabii varidatı?*
5. — *Evkaf nezaretince idare olunan müessesat ve bunların sureti idareleri?*
6. — *Evkafa dair Türkçe eser var mıdır? İsimleri?*

O zaman nezaret tarafında heyete verilen cevap, heyetin mektubile birlikte 12 sahifelik küçük bir risale şeklinde bastırılmıştır. Elimizde bulunan ve sonunda 17/K. Sani/1922 tarihini taşıyan nüshada sorulan suallerin cevapları yazılıdır. Bahsimizi alâkadar eden iki ciheti buradan istinsah ediyoruz:

1. — *Evkafın menşei?*

(Menşe) den maksat Evkafın zaman ve mekânı zuhuru demek olduğu zannedilmektedir. Vakıf, Resulullah Muhammed aleyhisselâti vesselâm zamanında (Medine) de zuhur etmiştir..

6. — *Evkafı islâmiyeye dair Türkçe matbu âsar var mıdır? İsimleri nedir? Mak-*

sat Evkafın ahkâmı şer'îyesine dair âsâr ise bu bapta matbu ve gayri matbu yüzlerce âsâr vardır. Ne kadar Fıkıh kitabı varsa hepsinde Evkafın ahkâmı şer'îyesine dair mahsus fassillat bulunur. (Ahkâmülevkaf) ve saire namlarile Türkçe matbu birkaç risale vardır. Maksat bu olmayıp da zuhuru islâmdan beri Evkafın mahiyetini, edvarı tarihiyesini safahatı umumiyesini, ahkâmı şer'îye ve kanuniyesini cami etrafı bir eseri tarihî ve ilmî ise böyle bir eser ne elsinî şarkiye-nin ne elsinî garbiyenin hiç birinde yazılmamıştır..

Bu ifadenin tazammun ettiği mâna Türk vakıflarının doğrudan doğruya diyanî ve islâmî bir müessese olduğu iddiasını tekrardan başka bir şey değildir. Bu kanaat bugün bile bir çok zihinleri işgal etmiş vaziyette-dir.

Vakıf deyince bir çoklarımızda hâlâ münhasıran islâm hukukundan doğmuş, mevzuu diyanî hizmetler olan, dünya işinden ziyade âhiretle uğraşan dinî bir müessese hatıra gelmektedir. Halbuki Türk vakıfları islâmlıktan önceki devirlerden beri yaşayan, Budda dinindeki Türkler tarafından da çok rağbet gösterilen sosyal bir müessesedir. Vakıflar, tarihin her devrinde, Türk dünyasının her yerinde millî vicdandan birer güzellik, iyilik ve şefkat âbidesi şeklinde doğmuş ve yükselmişlerdir. Hayra ve iyiliğe matuf olan hareketler bütün dinlerde sevaplı ve mergup telâkki edildiğinden vakfın dinde kıymetli yeri vardır. Diğer taraftan vakfın içtimâî hayatımızdaki inkişafı, vakıflar hukukunun da inkişafını mucip olmuştur. Kanunu Medeni-nin kabul ve tathikine kadar asırlarca umumî hayatımızı tanzim etmiş olan islâm hukukunda vakıf meseleleri çok işlenmiş ve geniş bir yer tutmuştur.

Bu hal Türk vakıflarının millî ve içtimâî bir müessese olmak vasfına hâlel getiremez. Vakıf, en geniş ve temelli sosyal yardım ve öngörü hareketidir. Bütün yurdu saran bir sevgi, her yurddaşı düşünen bir şefkat ve bunların ebedî olması ülküsü onun açık karakteridir.

Vakıf, insanlığa hizmet yolunda daima san'at ve kültürle beraber yürümüştür. Bu itibarla haddi zatında içtimâî bir teşekkül

olan Vakıf; güzel san'atlarla estetiğin ve umumî kültürün yayılması ve yükselmesi bahsinde de büyük bir rol oynamış, son derece ehemmiyetli hizmetler ifa etmiştir. Türk dünyasının her yerinde görülen kıymetli âbidelerin pek çoğu Vakıflar camiasının Türklüğe ihda etmiş olduğu maddî eserlerdir.

İçtimâî müesseselerin tâbi oldukları değişme şartlarına uyarak vakıf müessesesi de zamanla mevzu ve sistem itibarile pek çok tahavvüllere ma'ruz kalmıştır. Bununla beraber birbirine çok uzak tarihî devrelerde bile mevzu veya hukuk bakımından biribiri-ne yakın veya benzer birçok cihetler bulmak kabildir. Aşağıda Etilere, Uygurlara, Selçuk ve Osmanlı Türklerine aid bazı vakfiye metinleri üzerinde bu cihetleri tebarüz ettirmeye çalışacağız.

Vakıf elbirliğinin ve gönül birliğinin en güzel ifade vasıtasıdır. Bu sistemde ferdiyetlik ile cemiyetçilik; halkcılık ile devletçilik fikirleri yurda, yurddaşlara ve insanlığa hizmet yolunda pek güzel ve mahirane bir surette birleştirilmiş ve kaynaştırılmıştır.

Vakfın menşei insanların ruhundaki iyilik temayülüdür. Ortaasyadan cihanın dört köşesine yayılan Türkler gittikleri her yere kahramanlık ve medeniyet götürdükleri gibi iyilik ve yardım fikirlerini de yaymışlardır. Türkün ruhundaki cömertlikten ve ulusseverlikten doğan vakıfların her biri bugün yaşayan veya bizden sonra gelecek olan insanların iyiliği, sıkışdıkları zaman yardım görmesi, halkın yükselmesi için kurulmuş birer hayır ve hasanat ocağıdır. Medeniyette ileri gitmiş olan ülkelerin hepsinde sosyal yardım ve dayanış umumî hayat içinde büyük bir yer alır. Yer yüzünde bunun en parlak ve eşsiz örneği ise Türk vakıflarıdır. Halkdan doğan ve varlığını halkın iyiliğe ve güzelliğe sasmış öz duygularından alan Türk vakıfları hayırlı ideallere dayanan birer varlıktır.

Tesis olunan vakıflarla ifa ettirilen hizmetler ve irae edilen gayeler büyük bir te-nevvü arzeder. Pek çoğu yurdun imarı, düşman tecavüzünden muhafazası ve içtimâî bünyenin korunması gibi pek yüksek ve pek

şümüllü askerî, medenî hedeflere taallük eder.

Suyolları, kemerleri, çeşme ve sebiller, yol, kaldırım, köprü, aşevi, misafirevi, dul-evi, mektep, medrese, kütüphane, muvakkit-hane, hastahane vakıfları hemenn her yerde bulunan, görülen vakıflardandır.

Bunlardan başka öksüz kızlara cihaz verilmesi, borçlu olarak mahbus bulunanların borçlarının ödenmesi, müflis olarak hapsedilenlerin tahlisi, köy ahalisinin ihtiyarlarına elbise verilmesi, mahalleler veya köy tekâlifine imdat edilmesi, kale ve istihkâmlara ve ya donanmaya muavenette bulunulması, aske-rin-tehizi, zahire loncaları tesisi, meyva yedirilmesi, deniz feneri inşası, yetimlere, dul kadınlara ve muhtağlara yardım edilmesi, çocukların baharda açık havada gezdirilmesi, mektep çocuklarına gıda, elbise, tedris levazımı, yakacak ve mesire masrafı tahsisi, fakir çocuklarla dullara ve ihtiyar fukaraya elbise ve zahire verilmesi, fakirlerin ve kimse-sizlerin cenazelerinin kaldırılması, çamaşır-hane tesisi, bayramlarda çocukların ve fakir-lerin sevindirilmesi, Van gölünde gemi işle-tilmesi, halkın deniz kenarında teneffüs ey-lemesi için yalı ve liman inşası ve tahsisi, açık hava mektepleri, spor meydanları ve teş-kilâtı vücade getirilmesi, kuşlara pirinç ve hayvanlara gıda ve su verilmesi ve saire gibi hepsi birdenbire akla gelmiyecek kadar çok hizmetlerin ifası için ihdas edilmiş -en son ilmi telâkkileri ve muvaffakiyetleri okşayan vakıflar da vardır.

Burada dikkat edilmesi lâzımgelen nok-ta yapılan iyiliğin bir defaya veya muayyen bir zamana münhasır olmamasıdır. Vakıfda esas, iyilik ve hayır fikrinin ebediyetidir.

Görülüyor ki vakıf; fedlerin hayırkâr arzularını ölümlerinden sonra da yaşatacak, inkitasız devam ettirebilecek bir sistemdir.

Bu kadar bâriz vasıflarına rağmen vak-fın tamamen dinî bir müessesese telâkki edil-mesi, milletin hayatında ilerlemeye ve ye-nileşmeye mâni gibi sanılması sebepsiz de-ğildir. Son asırlarda Türk içtimâî hayatına hâkim olan *din otoritesi* vakıf işleri üzerinde de kendini kuvvetle göstermiştir. Taassubun, hayatın her safhasına girdiği ve şiddetini son derece arttırdığı devirlerde vakfa tamamen di-nî bir mahiyet ve kudsiyet verilmeğe başlanıl-

mış ve her şeye hâkim olan bu zihniyet Vakıf-lar hukukunu ve tarihini yalnız islâm dininin formu ve tarihi içinde mütalâa etmiştir. O zamanın telâkkisine göre vakıf muamelâtı di-niyeden maduddur. Malî bir ibadetten ibaret-tir (1). Dinin salâbetli kaideleri, nassı katı-ları zamanla değişen ve gelişmesi tabii olan içtimâî hayatımıza uymamağa başlayarak onu nasıl sıkılmış ve tereddiye maruz bırakmışsa, Vakıf müessesesi üzerinde de tesirlerini öy-lece göstermiştir.

Aslında realist bir düşüncenin mahsulü olan Türk vakıfları bu devirlerde *mistik* bir mahiyet almağa başlamış, *hileî şeriye* ve *mu-vazaa*'lar vakıf muamelâtına girmiş va kıl işleri *Skolâstik* usulün en tipik bir misa-lini göstermiştir. Bnuunla beraber aslında iyi-lik ve güzellik fikirlerini taşıyan, içtimâî hayatın türlü ihtiyaçlarına cevap veren Türk vakıflarının çoğu bu aslî karakterini aslâ kaybetmemiştir.

Türk vakıflarına isnad olunan ve derhal tashihi lâzımgelen bir kanaat da vakıflarımız-ın eski zamanlarda mevcut olan *zabıt ve mu-saderi emval* usulünden kurtulmak endişesile tesis edilmiş veya revaç bulmuş olduğudur.

Muhtelif vesilelerle birçok yerlerde söy-lenilmiş olan bu fikirlerin salâhiyetli bir za-tın nisbeten yakın bir zamanda intişar eden kıymetli bir etüdünde de tekrar edildiğini şöylece görüyoruz (2).

Osmanlı ülkesinde Vakfın çokluğu müs-tebit ve keyfî idarenin sık sık tatbik ettiği emvalin zabıt ve musadere usulünden büyük, küçük her sınıf halkın mallarını koruması için dinî ve bu sebeple gayrı kabili tecavüz telâkki edilen vakfiyetin masuniyeti sahası-na ithal etmesinden neş'et etmiştir.

Zürriyet vakfı usulünün mevcudiyeti ya-ni emvalinin varidatından ehemmiyetsiz bir kısmını lâalettayin bir hayra tahsis etmek şar-

(1) Vakıfıdan maksad nedir? Vakıfıdan maksad (tekarrübü ilâllah) dır. Yani hayır işleyip sevap ka-zanmaktır. İbadatı maliyeden maduddur. (Evkaf nezaretinin bastırdığı 12 sahifelik risale, 17-K.Sanî 922 S. 7).

(2) İstanbul Saylavı, eski Tapu ve Kadastro Umum Müdürü ve Ziraat Vekâleti Müsteşarı Bay Atıf ın *İdare Mecmuası*nda intişar eden makale-i (Kanunu Medeni karşısında Evkaf, İdare Mecmuası sayı 16 sahife 965. Teinmüz 929).

tiyle bütün mütebaki kısmında mirascı haleflerinin emniyetle istifade edebilmesi imkânı vakfı âmmenin ihtiyacına elverişli bir sistem haline sokmuştur.

Maddî kıymeti kadar manevî zenginliği de yüksek olan Türk vakıflarının doğmasını ve çoğalmasını müsbet sebeplerden ziyade böyle menfî bir âmile istinat ettirmek, yapıcı ve yaratıcı bir karakter taşıyan vakıflarımızın çokluğunu musadereden mal kaçırma gibi nihayet bir hile'den (mukabil korunma tedbirinden) ileri geçemeyecek olan bir usule atfetmeğe kalkışmak lâıyıklı bir hareket olamaz.

Daha aşağıda:

Bundan başka büyük ve zengin ülkeleri fetheden imparatorluğun sultanları, vükelâsı, kumandanları ve diğer ricali zaferlerden kendilerine düşen hisselerle cami, medrese, sebil gibi san'atkârane eserler vücade getirerek bir taraftan dünyada namlarını ipka etmek ve diğer taraftan âhirette de sevaba nail olmak kaygusuna düşmüşlerdir ki bu da Vakıfların çoğalmasına ve güzel vakıf eserler meydana gelmesine sebep olmuştur.

denilerek ifade hakikî mevzuuna doğru genişletilmiştir. Bu son izahın da Vakıfları yapanlar musaderei emvâlden korkan zenginlerle yeni ve zengin ülkeler fetheden sultanlardan, onların vezirlerinden, kumandanlarından ve diğer ricalden ibarettir mânâsına alınmayacağı şübhesizdir.

Türk vakıflarını yalnız zengin ve Aristokrat bir sınıfın tesis ettiğini ve bunlara ayrılan paranın daha ziyade ganimetten ibaret olduğunu ifade etmek hakikatten çok uzaklaşmak demektir.

Vakıf yapanlar içinde mallarını musadereden kurtarmayı düşünen adamlar, büyük ganimetler elde eden kimseler bulunabilir. Fakat yalnız bunlara bakarak umumî bir hüküm çıkarmak ve asırlardanberi her sınıf halkın iştirakile vücut bulan Türk Vakıflarının şerefli varlığını ve menşei'ni çok dar bir sahaya inhisar ettirmek doğru değildir. O vakıflar ki, onların hükmî şahsiyetinde millî, ırkî necânet ve faziletlerimizin silueti görünmektedir.

kıflarını hakikî çehresile görmek ve göstermek *Cumhuriyet Rejimine* nasip olmuştur.

Eskiden Vakfa izafe edilmek istenilen dinî mahiyet imparatorluk devrinin Evkaf idaresi tarafından hırzıcan edilmiştir. *Mülga Evkaf Nezareti* tarafından 1935 yılında neşredilen *Evkafı Hümayun Nezaretinin tarih-çeî teşkilâtı ve nuzzarın teracümü ahvali* adlı kitab bu telâkkiyi ifade eden resmî ve kuvvetli bir vesikadır. Bu eserin dördüncü ve beşinci sahifelerinde şöyle denilmektedir.

Âlemi islâmda teavünü müştereki ifaya hâdim olan ahkâmı şer'iyeden biri (Vakıf)-dır ki usul ve delâili, fûru ve mesaili kütübü fıkhiyede muşassaldır.

«Vakıf lûgatan bir şeyi daima durdurmak ve şer'an bir malı mülkiyetten çıkarıp menafiini şeraiti mahsusa üzere müebbeden bir ciheti hayra tahsis ederek saklamak manasınadır. Vakfeden kimseye (Vakıf), vakfedilen male (mekuf) tahsis edilen cihete (mekufunaleyh) denir.

Vakıf umuru hayriye ve ibadâtı maliye den olduğu münasebetile Rahmetenlilalemin sallallahü aleyhivesellem efendimiz hazretlerinden ve çarıyarı güzîn ve sahabeî fezail karin rıdvanullahi teala aleyhim ecmain hazaratından suduru şer'an sabit olan bir sünneti seniyedir..

Vakıf hakkındaki yeni ve hakikî görüşü ifade eden en kuvvetli vesika ise bugün mer'î olan 2762 sayılı vakıflar kanunu lâıyahasını 12/6/932 tarihinde Büyük Millet Meclisi-ne takdim ettiği zaman Hükûmetin yüksek meclise arzemiş olduğu esbabı mucibe mazbatasıdır. Tarihi bir ehemmiyet taşıyan mazbatanın başlangıcında şöyle denilmektedir:

Kanunu Medeni tatbikat kanununun 8 inci maddesinde o kanunun neşrinden evvel vücade getirilmiş Vakıflar hakkında ayrıca yapılacağı beyan olunan (Evkaf tatbikat kanunu) şu lâıha ile vücad kisvesine girdi.

Lâıhanın mahiyetini tahlile girişmeden evvel sebebini arayalım ki medenî kanunumuz razı o kanunda tesisler hakkında bir fasıl mevcut iken neden dolayı eski Vakıflar için bir kanun yapılmasına lüzum gördü. Ve Osmanlı devrinin millî hayatı ezen ve milletinin medeniyet yolunda ilerlemesine engel olan

Yanlış telâkkilerden sıyrılarak Türk va-

an'anelerini bir hamlede yıkarken bu noktada niçin durdu. Ve neden düşündü?

Çünkü onda benliğinden ve içtimâî varlığından eser gördü. Mukaddes yurdunun her tarafına serpilmiş âbidelerinin kubbe ve duvarında kendi dehasının, hastahanelerinde, köprülerinde, çeşmelerinde, sebillerinde Türk hayırhahlık ve cömertliğinin inceliğini ve büyüklüğünü sezdi.

İnkârı kabil değildir ki bu hasenatın ibzalinde ibadet kasdı da müessir bir âmil idi. Lâkin mutlak ve tamam bir âmil değil. Eğer böyle olsaydı aynı akideyi taşıyan memleketlerde olduğu gibi Türk Vakıfları da ibadete mahsus ve münhasır kalırdı. Memleketimizde mevcut vakıflarla sabittir ki Türkün fıretindeki feragati nefis ve gayrendişlik hisleri bu dar çerçeve içinde mahsur kalmamış ve aynı zamanda içtimâî tesanüdünü temin eden ve irfan ve fazilet duygularını tenmiye eyliyen mektep, medrese, hastahane, yol, köprü, kervansaray, misafirhane, imaret, çeşme ve daha nelerle seyli hasenatı; yataklarından taşan nehirler gibi; memleketin her tarafını kaplamıştır.

Malını mensup olduğu cemiyetin hayırına, refahına bezletmek bugün için de en yüksek medeniyet şiarı değil midir? O şiarın fıretinde meknuz ve mevcut olduğunu Türk asırlarca evvel bu eserlerle de isbat etti. İşte onların bugünkü yüksek görüşlü ve derin fikirli evlâdını bu nokta düşündürmüş ve kıymetli yadigârların yaşamasını temin için ayrıca esaslar koymağa bu kudsi düşünüş saik olmuştur.

Memleketimizin vakıflarını tetkik için bilhassa celp edilen garbın namdar hukuku medeniyet üstadlarından Mösyö Leman dahi bu parlak hakikate ve bu basiretli harekete karşı duyduğu takdir heyecanını samimiyetle itiraf ve raporuna da dercetmek suretile isbatı insaf etmiştir.

Vakfın millî hayattan doğan içtimâî bir müessese olduğu ve bugünkü hayatımızda da neden dolayı yeri bulunduğu bu mazbatada güzel bir surette anlatılmıştır.

Vakfın iş mevzuunun şümülü ve bu kabil hizmetlerin büyük, küçük bütün âme hizmetlerini hemen hemen üzerine almış olan

bugünkü Devlet sistemi karşısında vaziyeti nedir?

Üzerinde durulması lâzımgelen cihetlerin en mühimlerinden biri budur. Bu bahisler üzerine vereceğimiz izahatla okuyucularımızın zihinlerine gelebilecek birçok mukadder suallerin cevabını da vermeğe çalışacağız.

Vakıf sistemine müracaatla varılmak istenilen gaye insanlığın yükselmesi, hayatın güzelleşmesidir. Bu hedefe varabilmek için Türk zekâsı asırlardanberi türlü türlü yollar aramış ve bulmuştur.

Tesis olunan vakıflarla ihdas edilen hizmetler veya inşa edilen mebani büyük bir tennevü arzeder. Vakıfların hizmet mevzuları; zamana, muhite ve vakfı kuran adamın şahsî kabiliyetine ve düşünüş tarzına göre pekçok değişiklikler gösterir. Bunlara insanların karşılaştıkları birçok hâdiselerin tesirlerini de ilâve etmelidir. Bu itibarla Vakfiyeler tarih ve sosyoloji bakımından büyük bir değer taşır. Bunlar ulusun değişik zamanlardaki iyilik ve yardım düşünüşünü, umumî menfaatlere ve işlere olan alâkasını gösterir. En eskilerinden en yenilerine kadar umumî bir tetkike tâbi tutulması cemiyetin bu sahada geçirdiği değişiklikleri açıkça göstermeğe yeter. Hattâ değişik zamanlarda değil aynı çağda bile yurdun ayrı ayrı köşelerinde yahud aynı çevrede ayrı ayrı sınıfların kurmuş oldukları vakıflarda hâkim olan düşünüş ve ülküde ayrılıklar görülmektedir. Bunlar, üzerinde durulması ve işlenmesi lâzımgelen birer mevzudur.

Yüksek dağlarla geçitlerde, kışın çok soğuk yapan ve kar düşen yerlerde sığınaklar, konuk evleri, kervansaraylar, yazın ağır sıcak yapan yerlerde kuyu, küp, çeşme, kar gibi su vakıfları ve gölgelikler, büyük şehirlerde ve kasabalarda daha ziyade görülen cami, medrese vakıflarına karşı köylerde ve küçük kasabalarda yol, su, konuk ve aşevleri, mektep, kütüphane vakıfları; esnaf ve işçilerle, san'at sahipleri arasında da avarız denilen yardım, koruma ve gözetme vakıfları, birbirlerine dayanış hareketi göze çarpar.

Vakfı münhasıran sefaletle mücadele eden, yalnız yoksul ve âcizleri koruyan bir teşekkül sanmak onun şümulü hizmet mevzuunu çok dar bir sahada görmek demektir.

Hal ve vakti yerinde olanlar da vakıf hizmetlerinden pek âlâ istifade edebilirler. Bir şehrin su tesisatı, kütüphaneler, ilmi müesseseler, sıhhat ve spor tesisleri.. yalnız zarurete düşmüş insanların değil bütün halkın istifade edebileceği ve istifade ettiği şeylerdir.

Vakfı bu bakımdan gergin ve kırılmaz bir yay'a, bir zenbereğe henzetmek kabildir. Bu yay düşenlere karşı sukutun ve sademenin tesirini hafifletmek; yükselmek isteyenlere karşı da onların hamlesini hızlandırmak gibi iki taraflı bir hizmet görür.

İnsan, şuur ve hayat kesbeden tabiattır. Bununla beraber yaşadığı müddetçe tabiatın birçok şuaşsız ârizalarından kendini kurtaramaz. Tabiatın ârıza ve felâketlerinden başka içtimâî ârıza ve sefaletlerde hayatın her devresinde her insanın karşısına çıkabilir. Bu gibi âkîbetleri ve ihtimalleri düşünen temiz yürekli ve yüksek görüşlü üstadımız zuhur edebilecek ihtiyaçlar karşısında içtimâî bünyeyi korumak için kendi düşündükleri tedbirleri almışlar ve vakıflarına şart olarak koymuşlardır.

İnsanlığı yükseltmek ve hayatı güzelleştirmek için ilk çare bu gibi menfi şartlara karşı yurddaşları korumaktır. Fakat bu yoldaki tedbirler o yüksek idealin ancak bir kısmını tahakkuk ettirebilir. Daha ziyade pasif mahiyettedir. Yurddaşın maddî, manevî hayat seviyesini yükseltecek, hatamızı ve muhitimizi güzelleştirecek aktif tedbirler birincisiyle birleştiği zamandır ki büyük ideale doğru kuvvetli bir adım atılmış olur. Bu ciheti de gözden uzak tutmamış olan hayırsever atalarımız vakıf hizmetlerinde pasif tedbirler yanında daima aktif tedbirlere de yer vermişlerdir.

Vakıf hizmetlerinin çoğunda ve vakıf sisteminin esasında kasdedilen iyilik âm ve şamdır. Birinci plânda daima yurt ve yurddaş gelmekle beraber birçok ahvalde tâbiyet, din ve mezhep ayrılmaksızın bütün insanlar, bazan nebatlar da dahil olduğu halde bütün mahlûkat kasdedilmiştir. Su vakıfları buna güzel bir misal teşkil eder.

Mazbut vakıflara ait kütüphanelerle münhasıran suya ve mezarlıklara ait olan vakıflarda ve hayrat ve mevkufatı aynı köyde

olup yolile vakfedilmiş bulunan köy vakıflarında cari olduğu ve hile vakıf hizmetlerinden bazılarının tevhibi tedrisat, köy, sular ve belediyeler kanunları gibi bazı yeni kanunlarla taallûkuna göre devlet, belediye ve köy idarelerine devri cihetine gidilmiştir.

Vakıf hizmetlerinin taallûkuna göre devlet, belediye ve köy idarelerine tamamen devri cihetine gidilmiyerek devlet teşkilâtında buna mahsus bir idarenin yaşıatılmasındaki lüzum ile kanunu medeniden sonra vücud getirilecek vakıflar, tesisi namı altında kanunu medenî hükümlerine tâbi tutulduğu halde kanunu medeniden evvel vücade getirilmiş evkaf için ayrı bir kanun tedvinini icap ettiren idarî sebepler hakkında vakıflar kanununun 12/6/1932 tarihli esbabı mucibe lâyhasında ve dördüncü devre adliye encümeninin 2/7/1934 tarih ve 1/395 sayılı mazbatasında izahat vardır (3).

Burada bu mevzu ilâve eylemek ve ehemmiyetle tebarüz ettirmek istediğimiz cihet şudur:

Medeniyetin, ilmin ve faziletin icaplarını her devlet tamamen yapmış, bitirmiş ve resmî daireler bu icapları halkın muavenetine hiç ihtiyaç göstermeden tamamen yapabilecek bir şekil almış mıdır?

Bu hususta daha pek çok noksanlar mevcut olduğu her yerde görülmektedir. Bu sebeple dünyanın her yerinde birçok cemiyetler vücut bulmakta, bunlar gitgide hacmini çoğaltmakta, muavin şekilde devlete hizmet etmektedir. Hangi millet böyle canla başla devletine büyük yardımda bulunursa o devlet yüksek kıymeti ve kudreti haiz bulunmaktadır. Devletler; sıkıştıkça, ihtiyaçlar âcil ve ehemmiyetli bir şekil aldıkça halkın yardımına başvurmaktadırlar. Bu işlerin halkın kendi rey ve mübaşeretile ve devamlı olarak yapılabilmesi büyük bir muvaffakiyettir. İşte *Türk vakıfları* bu muvaffakiyetlerin en parlak bir misalidir. Türk milletinin içtimâî rüşünü ve başka milletlere tekaddümünü gösterir.

Milletlerin maddî servetleri, kazançları, teknikleri yanında ihmal edilmemesi ve iyice

(3) T. B. M. M. zabıt Ceridesi (Devre: V, İçtima: F, Cilt. 4, 38 inci inikat, 3-VI-1938 Pazartesi; Sayfa 12 ve zabtın sonundaki 124-2 sayılı matbuat).

tanınması lâzımgelen en mühim madde insanların ruhudur. Fazilet, insanlık, millî dayanış ve içtimâî yardım sahalarında bu ruhun en yüksek tezahürlerini Türk vakıflarında görürüz.

Ecdadımızdan bize intikal eden yüksek Türk semahatini, âlicenaplığımızı gelecek nesillere lââyık oldukları bir düzenle teslim etmek mecburiyetindeyiz. Bu itibarla bütün milletin ve müesseselerin vakıflara müzaheret göstermesi insanî ve millî bir borçtur. Madde veya fikir halinde birçok âbideleri bağrında yaşatan vakıflarımızın hükmü şahsiyeti başlı başına bir âbidedir. Bu millî teşekkülü büyütmeli, hizmet sahasını genişletmelidir. Yarınki ilerlemesine, büyümesine mâni olacak tarzda onun mevcudiyetinden geçici istifadeler temini heveslerine hiç bir tarafta yer bırakılmamalıdır.

Millî vasfını taşıyan müesseseler yurdda nasıl âm ve şamil bir saygıya ve müzaherete nail oluyorsa vakıflar da aynı alâka ve hürmete lâyıktır. Şükranla arz edelim ki bu hakikat gittikçe anlaşılmaktadır.

Vakıfların Vakfiyelerinde tesbit ettikleri şartları devam ettirmenin yaşayanları ölümlerinin arzularına tâbi tutmak gibi garip ve abes bir vaziyet ihdas ettiği vakıf aleyhinde söylenen sözlerden biridir.

Eski hukuka göre şartı vâkıf nassı şârî gibi idi. Hiçbir vechile tebdil ve tağyiri mevzuuabhs olamazdır. Vakıflar kanunu bu mahzuru tamamiyle ortadan kaldırmış vakfa zamanla tekâmül edebilmek, hayatın yeni icaplarına ve şartlarına intibak eylemek imkânlarını vermiştir.

Vakıflar kanununun onuncu maddesine göre:

Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları kanuna veya âmmeye intizamına uygun olmıyan veyahud işe yaramaz bir hale gelen hayrat, vakıflar idare meclisinin teklifi ve Bakanlar Heyetinin kararıyle mümkün mertebe gayeye aynı olan diğer hayrata tahsis edilebileceği gibi bu kabil hayrat ayn veya para ile değiştirilerek elde edilecek ayn veya para dahi aynı suretle diğer hayrata tahsis olunabilir.

Kanunun 16 ncı ve 17 nci maddelerinin

de de kudretsiz hayratın yaşatılmasına; lüzum hasıl olduğu takdirde vazife ve şartların değiştirilmesine dair çok esaslı ve ileri hükümler mevcuttur.

Vakıflar kanunu madde 16 :

Umum Müdürlükçe idare olunan vakıfların hayratından varidatı idaresine yetişmişlerin yaşatılmasına idare meclisi karar verirse sönmüş veya hayır işlerinin yerine getirilmesi imkânsız kalmış vakıflar hasılatından veya şartları müsait olan mamur vakıflar gelirlerinden ayrılacak paralarla o vakıfları yaşatmağa Umum Müdürlük salâhiyetlidir.

Vakıflar kanunu madde 17 :

Vazife ve şartlarının yerine getirilmesine maddeten imkân kalmayan vakıflarda bu vazife ve şartları değiştirmeğe idare meclisinin kararıyle Umum Müdürlük salâhiyetlidir.

Bu yeni ve inkılâpçı hükümler vakıf aleyhinde söylenebilecek en kuvvetli itirazı kökünden kesmiştir.

Vakıfların şartları ve arzuları cemiyete faydalı olduğu müddetçe devam edebilecek; bu vasfı kaybedenler mümkün mertebe asıl gayeye yakın olan gayelerle değiştirilecektir.

Vakıfların arzularının muhtemel zararların önlenmesi şartıyla devam etmesi bugünkü içtimâî hayatımızın ve medenî kanunumuzun tabîî icaplarından sayılmalıdır.

Kanunu medenî milkiyet ve tasarruf hakkını tanımış, onu her türlü taarruzdan masun tutmuştur.

Vakıf usulü ise ferdî milkiyete dayanan bir sistemdir. Vakıf usulünde esas, ferdin şahsî mülkünü, kendi arzu ve iradesiyle şahsî milkiyetten çıkararak, hayır kasdiyle, âme ihtiyacına terk ve tahsis etmesidir. Milkiyet hakkını kabul eden ve onu hürmete lâyık bulan bir rejimin, ferdlerin milkiyet haklarını âme lehine kullanmasından ibaret olan vakıf sistemini kabul etmesi ve hürmete lâyık görmesi kadar tabîî bir şey olamaz.

Ferdî milkiyetin tanınmadığı veya çok takyide tâbi tutulduğu muhitler vakıf fikrinin ve usulünün zuhuruna müsait değildir.

Ferdî milkiyetin mevcut olduğu, milkiyet ve tasarruf haklarının inkişaf etmiş bulunduğu Etî tarihinde vakıflara tesadüf edil-

diği halde Sümer tarihinde vakfa rastlanmamasının sebebi bundan başka birşey olması lâzımdır. Zira [bir Sümerlinin mameleki bir ev, bir bahçe birkaç esirden ibaretti. Şahsî servet yoktu, geri kalan şeyler şehve veya mabuda aiddi. Muayyen yerlerde memurlar veya esnaf loncası gibi teşkilât mevcuddu. Mahsuller memura daha doğrusu mabuda teslim edilirdi. Demek oluyor ki son günlerde yeni bir kültür tezahürü olarak görülen hâdise çok eski devirlerde de vardı. Fakat bu eski devirde gördüğümüz iktisadî yaşayış şekli sırf ilâhî ve kozmik bir düşünce ile olagelmisti] (4).

Bu içtimaî ve iktisadî şart, vakıf fikrinin doğmasına ve vakıf usulünün inkişaf ederek geniş bir tatbik sahası bulmasına müsaid değildir. Onun içindir ki her mevzuata ait birçok tarihî metinler ele geçirildiği halde şimdiye kadar bir Sümer vakfiyesi, vakfiye metnini ihtiva eden bir Sümer tableti elde edilememiştir.

Şu kısa izahatla Türk vakıflarının asil çehresinin belli başlı hatlarını çizmiş olduğumuzu zannediyoruz. Bu bahsi daha ziyade aydınlatılabilmek üzere aşağıda vakfiyeler, bunlarla ihdas edilmiş olan muhtelif hizmetler ve vakfa aid mebanî ve âbideler üzerine ayrıca izahat verecek, müteaddid vakfiye fıkralarını ve metinlerini okuyucularımızın tetkiklerine arzedeceğiz.

VAKIFLARIN TESİS ETTİKLERİ BİNALAR VE HİZMETLER

Vakfiyelerde yazılı olan hayrat binaların ve hayır hizmetlerinin büyük bir tenevvü göstermekte olduğunu yukarıda zikretmişdik. Bunların başlıcaları şunlardır:

Mabed
Tekke
Zaviye
Kalenderhane
Türbe
Kabristan
Namazgâh
Medrese
Mektep

Darüttalim
Darülhadis
Darülkurra
Darülhuffaz
Kütüphane
İmaret
İmarette mebhâr (5)
Kârvansaray (6)
Tabhane
Misafir evi
Misafir odası
Dul evi

(5) Vâkıf Şehit Mehmed oğlu Sinan Paşanın R. evvel 931 tarihli Vakfiyesinde Afyon Karahisarına bağlı Sincanlıabad nahiyesinin Çatöyük karyesinde bina eylediği imaret, mescid ve iki misafir odası ve bir darüttalim hakkında tavsifatta bulunulurken imaretin matbah, mahzen, mahbez gibi müstemilâtı arasında mebhardan da bahsedilmektedir. Son cümle buhardan müstak olduğuna göre ismi mekândır Kamusun beyanına göre: buharla halkı tebhîr ederlerdi.

İmarete gelen misafirlerin tebhîrhanede tanzîfata tâbî tutuldukları anlaşıyor.

(6) Yolcuların ve kârvanların eşyalarıyla at ve arabalarıyla kondukları büyük ve muhkem misafir evi. Bunlar Ticaret ve Sefer yolları üzerinde sıralanır. Buharlı ve motörlü vesaltın mevcut olmadığı devirlerde iktisadî ve askerî büyük hizmetler ifa ederlerdi.

Hayrat yapmak isteyen ecdadımız kârvansaraylara da büyük ehemmiyet vermişlerdir Mimar Koca Sinan'ın yurdun her tarafına serptiği mimarî şaheserler arasında 17 tane de kârvansaray bulunuyordu.

Kârvansarayların dahilî taksimatı, idare tarzları ve vâkıfların tesbit ettikleri şartlar dikkatli celbe lâyük hususlardır.

Koca Sinan'ın eserlerinden olan Lüleburgaz'daki Sokullu Mehmed Paşa kârvansarayını Evliya Çelebi seyyahatnamesinde şu suretle anlatmaktadır:

«Kapının önünde didebanlar nigâhbanlık ederler; akşamları kârvansarayın kapısı mehterhane çalınarak merasimle kapanır Kapıcılar vakıftan kâdiller yakup kapı dibinde yatarlar. Gece yarısından sonra bir yolcu gelirse kapıyı açıp içeri alırlar, yemek çıkarırlar; fakat cihan yıkılsa içeriden bir kimseyi dışarı bırakmazlar.

Kârvansarayda misafir olanların cümlesi kulkıttan sonra yine mehterhane çalar, herkes eşyasını, malını bir eksik var mı yok mu diye muayene eder, hancılar bağırırlar:

— Ey ümmet-i Muhammed. Malınız, canınız, donunuz tamam mı?

— Cümlesi tamamdır. Hak sahibi hayrata rahmet eyleye..

(4) Prof. Landsberger'in Ankara Tarih Fakültesindeki ders takrirlerinden.

Acezenin ve kimsesizlerin daimî olarak
barınmasına mahsus yer

Gölgelik

Sığınak

Darüşşifa

Tıp medresesi

Hastahane

Ayakda tedavi ve mualece yeri (dispanser)

Hamam

İdman sahası

Spor ve idman için hususî bina ve tesisat

Tenezzüh yeri

Çeşme

Sebil

Kuyu

Pınar

Su yolu ve tesisatı

Kale

Köprü

Yol

Kaldırım

Liman

Deniz feneri

Gemi - sefine

Umumî helâ

Bedestan

Zahire loncası

Çamaşırhane

Muvakkithane

Çeki taşı

Hatm okunması

Mevlid »

Aşır »

Buhârî »

İlmi hadis tedrisi

Kelime-i tevhit

Salâvat

Berat mumu yakılması

Göz ağrısı için ilâç

Aşure ve helva pişirilmesi

Kurban kesilmesi

İt'âmı taam

Fukaraya, yetimlere, acizlere ve mahbuslara odun ve kömür için para

Mahalle ve köy ahalisinin vergileri ve diğer tekâlif için para

Mahbusların borçları ödenerek kurtarılmalrı için para

Müflislerin hapisten kurtarılması için para

Ölülerin yıkanması ve gömülmesi için tahsisat

Ekmek ve meyva tevzii

Su ve şerbet dağıtılması

Kuşlara piring ve köpeklere ekmek verilmesi

Kalem kâtiplerinin doyurulması

Su soğutmak için kar tahsisi

Fukaraya, fakir çocuklara elbise ve zahire

Kızlara cihaz yapılması

Çocuklara mesire masrafı

Çocuklar için kitap parası

Bayram topu

Yetimlere aylık

Askerin techizi

Donanmaya muavenet

MÜTENEVVI HAYIR İŞLERİ

Yapılabilmesi ayrıca bina inşa veya tahsisini icap ettirmiyen mütenevvi hayır işlerinin başlıcaları:

VAKIFLARDA HAYIR HİZMETLERİNİ İFA İLE MÜKELLEF TUTULMUŞ OLAN VAZİFEDARLARIN BAŞLICALARI

Hatip

İmam

Müezzin

Diğer dinlere aid mabedlerde bunların ilmi ve bedenî hizmet sahipleri

Malûm olan ilmi ve bedenî hizmetleri görürler.

Bunun üzerine kapının kanatları açılır, hancılar yolcuları selâmetler, nasihat verirler:

— Yollarda gafil gitmen, bisat gaip itmen, herkesi refik itmen yürün Allah âsan getire..

Büyük bir avlunun üzerinde 150 odadan mü-

rekkep olan bu kârvansarayda harem kısmıyla, ahı ve bir de deve ahır vardı. Büyük demir kapının kemeri üstünde hattat Kara Hisarî Kulu Hasan Çelebinin hattıyla şu tarih yazılıydı: «Bu kârvansaraya gelen oldu hep revân, Sene 927.

Vâiz	:	Vâkıfın şartına göre muayyen cami ve vakıta halkı tenvire çalışan.
Reisülhuffaz	}	Bunlar da vakfiyedeki şartlara göre muayyen yerlerde ve muayyen vakitlerde cüz veya sureleri okurlar.
Hafız		
Devrihan		
Yasinhan		
Cüzhan		
İhlâshan		
Salavat han		
Naithan		
Mevlidhan		
Akşam müezzini	:	Bazı camilerde akşam ezanlarını okumak için tayin edilen müezzin.
Kayyım	}	Hayır müesseselerinde silip süpürmek, eşyayı muhafaza etmek, intizamı ve temizliği temin eylemek gibi hizmetlerle mükellef olan kimse.
Ferraş	:	Temizlik hademesi (7).
Musallî	:	Muvazzaf cemaat (8).
Müsebbih	:	Vâkıfın şartı dairesinde tesbih okuyan.
Duagû	:	Vâkıfın şartına göre muayyen dua okuyan.
Muarriş	}	Cuma günleri namazı müteakip vâkıfa ve âmmei müminin ve müminata dua eyleyen. Bundan başka eczai şerife okunmasında vazife gören, devir okuyan hafızları açık cüzden takip ve zuhur eden yanlışlıkları tashih eden kimselere de <i>eczai şerife muarriş</i> denilmektedir (9).
Muvakkit	:	Vakti tayin eden (10).
Noktacı	:	Vazifedarların devamını mürakabe eden.
Siracî	:	Kandil yakar, temizler.
Hasirî	:	Hasırcı.
Kandilî	:	Kandilci
Bevvap	:	Kapıcı (11).

(7) Bunlar hayır müesseselerinin içerilerinde temizlik işlerini gördükleri gibi bu müesseselerin harımlerinin ve harımlerinde mevcut mebanî ve tesisatın temizlik işlerine de bakarlar.

Hattâ Amasyada Beyazıt II. nin camlinde avluda çınarın dökülen yapraklarını toplamakla mükellef bir *ferraş-çınar* da vardı. Bunlardan münhasıran helâların temizliğiyle meşgul olanlara *ferraşhelâ* veya *mutahhîrî-helâ* adı verilmektedir. *Ferraş*'ın lügat mânası *sericidir*. İmaret, misafirhane ve kârvansaray ferraşları misafirlerin yataklarını serip kaldırmak hizmetiyle de mükellef olduklarından kelimenin delâlet ettiği mâna orada açık olarak görülmektedir.

Fatih Mehmed II. nin Türkçe Vakıf vesikasında imaret ferraşlarının vasıfları ve hizmetleri şöyle anlatılmaktadır:

— *Ve hizmetine kadır, cüstül çaldıklık babında nazırları nadir, iki nefer ferraş tayin olunup imaretî âmirenin zâhir ve bâtin ve harem ve avlusunu kens ve tanzîfde ve filrîş misafirinin bastu tayyinde dakika fest etmeyip..* (S. 287).

(8) *Sulehayî ümmetten beş nefer adem camii şerifte musallî olup her biri külle yevmin evkatı*

hamseye müdâvmet ve feratîl mevku'teyl cemaatı ulâ ile edaya muvazabat.. (Fatih'in Türkçe Vakfiyesi, S. 256).

(9) *Ve bir merdi salih camii fayihlerinde muarriş olup cuma günlerinde âdeti muarrişin üzere hamdele ve tasliyyeyi takdim ve badehu ükülemri dua ve sena ile tazim, müminin ve müminata istiğfar ile duasını tamim..* (Fatih'in Türkçe Vakfiyesi, S. 257).

«*Ve yine camide muarrişlik hizmetine tayin kılınan ve vazifeyi lâykile yapan ve huffazın eczai şerifeyi okumaları esnasında kur'an açıp takip eden diğer bir muarrişin bulunması..*» (Fatih'in Arapça Eyyup Vakfiyesi S. 28).

(10) *İrtifa, basıtaya göre vakit tayinini bilen adam. Fatih'in Türkçe vakfiyesindeki vasıflara göre muvakkitlerin bilgilî kimseler olduğu anlaşılıyor..* «*Evkatı salâta ârif fennî hikmet ve hey'ette camii sunufi maarif..*» (S. 310).

(11) Bevvapların gördükleri hizmetler müstahdem bulundukları hayır müesseselerinin icaplarına ve vâkıfın şartlarına göre az çok değişir. Meselâ Fatih'in Türkçe vakıf vesikasında medrese, darüşşifa, imaret bevvaplarının vazifeleri şöyle tavsif ve tasrih edilmektedir:

Pasban	:	Bekci.
Türbedar	:	Türbe hizmetine bakan
Destai	:	Kavuk ve sarıkları düzelten.
Buhurî	:	Cami, tekke ve türbe gibi yerlerde udu anber gibi kokular yakan.
Miftahî	:	Bir nevi kapıcı.
Müderris	:	Medresede ders okutan.
Muît	:	Dersleri müzakere eden (12).
Danışmend	}	Mübahase ve muhatabaya muktedir staj devresinde bulunan ilim talibi (13).
Muallim	:	Öğretmen.
Halifei mektep	:	Mektep kalfası.
Talebe	:	Öğrenci.
Şeyh	:	Tekke ve zaviyelerde.
Nazır	:	» »
Nesnevihan	:	» » (14)
Şiirhan	:	» » ayin esnasında münasip şiirler okuyan.
Semazen	:	» » ayin esnasında kudüm uran.
Hafız kütüp	:	Kütüphane müdür veya memuru (15).
Kâtibi kütüp	:	Kütüphane kâtibi (16).
Reysülel-tibba	:	Başhekim.
Tabip	:	Hekim
Cerrah	:	Operatör.
Kehhal	:	Göz hekimi.
Tabbahr ilâç	:	Eczacı (17)
Emini sarf	:	İdare memuru (18).
Vekiliharç	:	İaşe maddelerini ve sair levazımı mübayaa eden levazım memuru.

«Beher medresei şerife için bir bevvap tayin buyurdular tâ ki medresei zâhire ve darülttedrisi yegânei fahirenin ebvap ve menazırını vaktü zaman ve hengâmül evani ile açıp kapayup ruzu şeb hizmetinde kaim ve kalkai der gibi babı medreseye nazarı daim olup seccadei müderisi neşrül tefik ve ildâhirüdders hazırı meclisi pür nuri tetkik ve tahkik olmağla...» (S. 266).

«Ve bir kimse darüşşifanın bevvabı olup vaktü zamanı ile babı darüşşifayı açıp kapayup hariceten bir ferdin merza meclisine dıhulüne ve darüşşifada beytutetin rıza vermeyüp..» (S. 278)

«Ve iki nefer hizmete kabil adamlar huzuru taam zamanında kapıda hazır ve dahil ve hariceten ef'al ve ahvaline nazır olup istifayı hisseyi muayyene de terki edep eden ihtisap belki mushi cemil ile hitap, dahi lâzımgelirse itap eyleyüp bu iki nefer bevvap dahi..» (S. 269)

(12) Tab'ı hadid, fikri sedid, re'yi reşid ile akaranı beyrinde ferid ve talimi muhtasaratı kütüpte mahir ve taallüm ve iktisabı mutavvelta kadir kimse ola her müderrisin medresesinde muidi olup.. (S. 263 ve 264).

(13) Danışmend kelimesinin Türkçe tanışmandan alındığı meydandadır. Muhtelif vakfiyelerdeki tavsiflere göre danışmendler aşağı yukarı bugünün talim ve tedris hayatındaki sitajiyelere teka-

bül etmektedir.

Medresei mezburede talim ve tedris rızaen'lâlahirrahman olmayup anda varan müderrisin ve danışmendler mahza bir nam ve unvan için varmağın .. (Lutfi Paşanın Tire vakfiyesi, S. 46).

Ve her medrese için on beş nefer danışmend tayin buyurdular. Anlar dahi kabiliyet ve zekâsı zâhir, makasadı kütübi mutebereye fehme kadir, mîradatı musannifini kırama mütalâa ile vasil, müderrisi medrese huzurunda fîlmuni şettadan mübahase ve muhatabaya kabil talib'i ilimler olup.. (Fatih'in Türkçe vakıf vesikası, . 264 ve 265).

(14) Büyük Türk mutasavvıfı Mevlâna Celâleddini Rumî'nin Mesnevi adındaki meşhur eserini takrir eder.

(15) Esamî kütübi mutebereye ârif, müderris, muid, müstaidinin muhtaç oldukları kütübün tasfiliine vakıf.. (Fatih'in Türkçe vakfiyesi S. 268).

(16) Kütüphanenin defterini, fihristini tutan, alınan ve iade edilen kitapları makbuz mukabilinde veren ve kaydeden.

(17) Ve bir ferdi kâmilî mücerreb tayin olunup kârı, eşribe ve maacin ve akra ve eyaricat tabhı olup.. (Fatih'in Türkçe vakıf vesikası S. 275).

(18) Tâ ki merzanın muhtaç olduğu ağıdiye ve eşribe'n vekilül'harcı zahire ve itad olmak üzere iştirak ve idad eylediği eşyayı kılardan ihraç eyleye (Fatih'in Türkçe vakfiyesi S. 272).

Emini mahzen	:	Eşya ve levazımatı muhafaza eden debboy memuru.
Kilârdar	:	İşe ve gıda maddelerini kabz ve sarfeder.
Tabbah	:	Aşçı.
Merza hâdimi	:	Hasta bakıcı (19).
İmaret şeyhi	:	Misafirleri kabul ve müddeti hitamında yolcu eder (20).
İmaret nakibi	:	Şeyhin yardımcısı.
Habbaz	:	Ekmekçi.
Hammalı gûşt	:	Et hamalı.
Nakkadı kendim	:	Buğdayı arıtıcı.
Kâşeşu	:	Bulaşıkçı.
Kâsekeş	:	Garson.
Ahurî	:	Misafirlerin hayvanına bakan.
Arpa emini	:	Misafir hayvanlarının yiyeceğini tedarik ve tevzi eden.
Hammalı hatap	:	İmaretin odun hamalı.
Kendüm gûp	:	Buğdayı döğen.
Nakkadı erz	:	Pirinç ayıklayan.
Aşşâp	:	Darüşşifa için muktezi ot, kök ve çiçekleri toplayan.
Kennasi halâ	:	Ayakyollarını süpüren.
Mutahhiri hala	:	Ayakyollarını su ile yıkayan.
Abrizi	:	Oturakçı.
Harisi bedestan	:	Çarşı, bedestan bekcisi.
Hafızı tas	:	Sehil ve çeşme gibi yerlerdeki tasları muhafaza eden.
Abkeş	:	Su çeken.
Meydan şeyhi	}	Okmeydanında meydanın ve tekkenin şeyhi. Atıcılar teşekkülü- nün başkanı. (Emirürrümat, Reisitirendazan veya Kemankeşan) tabirleri de kullanılmıştır.
Meydan ihtiyarı	}	Okmeydanında hakemlerin ve antrenörlerin fevkinde yüksek salâ- hiyetli hakem ve haysiyet divanı âzası (21).
Havacı	}	Okmeydanlarında atış istikametinde bulunup okların gittiği me- safeyi, anataşı dedikleri, istikameti tesbit eden, taşdan sağa ve so- la inhiraf derecesini ve diğer teknik hususları tesbit eden hakemler.
Korucu	}	Okmeydanında, meydanın hududunu, tesisatını muhafaza eden ve atış ve merasim günlerinde intizamı temin ile mükellef olan spor spor zabıtası memurları.
Duacı	}	Pehlivan güreşlerinde ve pehlivanlar tekkesi denilen spor ocak- larında pehlivanlar güreşe başlamadan evvel onlara usul, âdab ve erkân hakkında vasayada bulunan ve eski pehlivanları hayır dua ile yâdeden kimse.

(19) Fatih Mehmed II. nin Türkçe va-
kıf vesikasında Hastabakıcıların vasıfları ve hiz-
metleri etraflıca anlatılmıştır.

«... Umurdide ve kârazmude, aczül keselden ha-
li, hizmeti merzayı inkârdan tab'ı âli iki kimesne
merzanın hizmetine tayin oluna..Merzanın afdâtiye
ve eşribesin ihzar ve pürsîşi hatırı marîzi hemîşe
tekrar ve bastı fûriş ve gaslı sıyah ve kensi menazil
ve reşşi matbarid etmekle gubarı hâtırı marîzi zail
edûp...» (S. 278 ve 279).

(20) İmaretî âmir ve darüzzıyafet fahtreleri
için emanet ve âtiyanet ile maruf, salâh ve takva ile
mavşuf, kerim ve sebûkruh, babı lutfi herkese mef-
tuh, dairai hulki hâlei kamer gibi vasi', afitabi âlem-

tab gibi yüzü yerde mütevazî bir şeyh tayin olu-
na ki kat'ı rahî beyaben edip berki hazan gibi ru-
yi zerd ve hezaran derd ile üftan ve hizan sermen-
zili istirahatata erişen müsafrını veçti sabih ile is-
tikbal, sırtışki dideleri gibi önlerine düşüp tazim ve
iclâl ile ol cennet misal darı naim ve makamı ke-
rime kondurup... müddeti müsaferet ki gayetî üç
gündür, tamam olcuk düsturu kadim üzere lutfile
destur vere ve müddeti müsaferet esnasında imaretî
şerifelerinden tayin olunan gada ve aşayı lutfi mahz
ve mahzı lutfile huzuru müsafire ihzar ve bu babda
her mertebe tahammül ve vüs'atı sadrı ihtiyar ey-
leyüp... (Fatih'in Türkçe vakıf vesikası S. 284, 285,
286).

(21) İhtiyar daht şöyle ola ki sakimi müsta-

Gümrük memuru : Vakfedilen gümrük hasılatını tahsil ve cibayet eden (22).

VAKIFLARIN İDARE MEMURLARI İLE İNŞA, TAMİR, TEZYİN VE MUHAFAZA İŞLERİNİ GÖREN SAN'AT VE İHTİSAS ERBABI.

Nazır	}	Mütevellinin fevkinde vakfın her nevi işlerine bakan ve umumî mürakabe vazifesini gören (23).
Mütevellî	:	Vakfın idare uzvu.
Mütevellî kaymakamı	:	Muayyen ahvalde mütevellî nam ve hesabına vakfın işlerine bakan
Kâtip	:	Vakfın hesap ve yazı ilerini gören memur (24).
Câbi	:	Tahsildar.
Sandukî	:	Veznedar.
Kaidülma	:	Su nazırı, su mühendisi.
Suyolcu	:	Suyollarını ve su miktarını tamir ve tanzim eden.
Mimar	:	
Meremetci	:	Tamirci.
Üsrübî	:	Kurşuncu.
Maniinnukuş	:	Mimarî eserlerin yazı ve çizgi ile kirletilmemesini temin eden.

kimden, müstakimî sakimden ayırtı hasen ile kabîhi fehmeyleye. Bigaraz olalar. Umuru meydan ve kanunu meydan ve davayı meydan ve kanunu remyi meydan anlar icra ettirip kanunnameye muhalif iş ettirmiyeler.

... dava ve niza' dülserse vesair umuru külli ve cüz'î vaki olan ahvali bigaraz görüp katedeler ve cümle pehlivanlar (pehlivan kelimesi burada atlet makamına kullanılmıştır). bunlardan hicabedeler (Atıcılar kanunnamesi, S. 15 - 16).

(22) Evkafı şerifelerinden biri dahi harici kaledede gümrük kapalı demekle maruf beyttir Dört tarafı tariki âmla mahduddur. Mahalli mezburu etraf ve aktardan darülsaltanatı alıyyeye emtia ile gelen tüccardan; müsliminden rubu' öşür ve ehli zimmetten nısıf öşür ve harbiden öşür alınmak için vakıf buyurup şart buyurdular ki: beyti mezburda bir emin ve dindar, müteaffif ve perhizkâr adem tarafı saltanattan müteayyin olup ve cemil evkatta ol mekânda mekin ve mütemekkin olup. muktezayı şer'i kavim üzere amel ve kat'ı fiyatı ve kufar edüp nice şedaid ile İstanbula dahil olan tüccar ile münazaa ve cedel etmeyüp tenfiri kuluba sebeb olan evzağdan tehaşi ve ayende ve revende ile hüsnül muamelesi elstnei varidin ve sadırinde şayı' ve faşi olup istimaleti eshabı ticarete himmet ve izdiyadi emvali tüccara bezli kudret eyleye.. (Fatih Mehmet II. nin Türkçe vakıf vesikası S. 162 - 163).

(23) ... ve bir nazıra ciheti hizmetti nezaret için yevmi beş akçe ola ki mütevellî olan kimsenin her hususuna nazır olup gereği gibi mütevellîye anda olan mesaliha yardım etmesine mülcid ve müslî ola vesair hususları dahi vakıtlı vakıtsız görüp gözetmekten hâlî olmayıp gafıl olmaya.. (Lutfi Paşa-

nın Tire Vakfiyesi, S. 50).

(24) Eski vakfiyelerde kâtip unvanı altında gösterilen müstahdemler yalnız yazı işlerini değil vakfın muhasebe işlerini görmekle de tanzif edilmişlerdir. Büyük vakıflarda yazı ve hesap işleri için ayrı ayrı kâtipler tayin edilmişti. Hatta vakıfların bütçeleri ve hesabı kat'ileri de vardı.

... ve evkafı mezbureye mahsus bir ehli kalem, istikamette alem, mütedeyyin, ârif, kâmil sahibbülmaarif kâtip tayin oluna, tâ ki vakfı şerifin icmal ve tafsili ruznamçesinde mahfuz ve dahilül harç nakır ve kıtmir malum ve melhuza olup, sıdkı emanetle vakfı şerife hizmet ve her senenin avaid ve ihracatını müstakil bir defterde zapta himmet eyleyüp vazifet kitabet rey'i vakfı şerifden külle yevmin on akceye mutasarrıf ola ve her senenin defterini bir kese içine vaz' ve mahtumen keset defteri nazırı mansub canibine 'ref' edüp sandukçei mütevellide daima mazbut ve umuru vakıf ol defteri mutebere menut ve merbut ola... (Fatih'in Türkçe vakfiyesi, Türkçe vakfiyesi, S. 302, 303, 304).

...ve yine bu mütevellinin mübaşeret ettiği evkafa bir müstakil kâtip tayin oluna tâ ki kâtibi vakfı şerifleri dahi emvali vakfı şerifi marifeti nazır ile erbabı sınaat mabeyninde müteâref olan tariki meluf üzere zapt ve kitabet eyleyüp kalil ve celil umuru vakıfın bir emri defterine idhalde ihmalinden mütebaidesi mevfur... bezli makdur eyleyüp her senenin muhasebesin hatmi mütevellî ile divanı sultanıye teslim dünya ve ahrette me'sul ve mu'tep olmamak için amelinden fikrini takdim eyleye.. (Fatih'in Türkçe vakıf vesikası, S. 333, 334).

... Usulîl kitabete âlim ve muhasebeye kaatır ve inhiraftan sâlim bir kâtibi müstakim..(Fatih'in arapça Eyyup vakfiyesi, S. 25).

Mahinnukuş	}	Yazı ve çizgilerle sair kirleri usulü ile temizleyip ortadan kaldıran (25).
Mahyacı		Minareler arasına geceleri kandillerle yazı ve şekiller tertip eden san'atkâr.
Mücellid	}	Vakfın kitap ve defterlerini cildleyen, cildleri tamir eden, kâğıt ve tomarları icabına göre bezleyen, diken ve tanzim eden.
Bahçıvan		Bahçelere bakan veya bahçeleri tanzim eden ihtisas sahibi vazifedar.
Mühürdar	}	Vakıfta mahzen ve kiler gibi ayniyatı ihtiva eyleyen mahallin kilitlerini mühürleyip açan adam (26).

VAKFIYELERİN KIYMETİ

Vakfiyeler, vakıflara varlık veren resmî belgelerdir. Vakfiye hukukî tâbirile *vakfın tescilidir*. Tescile ait şekil ve hükümler bu etüdün mevzuu dışında kaldığından burada o cihetlere temas edilmeyecektir. Vakfı kuran adamın adı, sanı, vakfedilen malların veya paranın miktarı, nevi ve evsafı, bunların gelirile yapılacak işler ve bunun gibi gerekli hususlar vakfiyelerde yazılıdır.

Vakfiyeler şahitlerin önünde tanzim olunur ve mahkeme kütüğüne geçirilirdi. Bunların büyük bir kısmının *Vakıf Kayıtlar İdaresi* dediğimiz evkaf arşivinde de mualliharen tescili icra edilmiştir. Vakıf kayıtlar idaresinde vakfiyelerin bazılarının, kitap veya tomar şeklinde, aslî nüshaları da mevcuttur. Vakıf muamelâtında büyük ehemmiyeti olduğu gibi vakfiyeler, tarih ve sosyoloji bakımından da yüksek bir değer taşımaktadırlar.

Vakfiyeler umumiyetle kâğıt veya deri üzerine yazılmıştır. Nadiren taş üzerine kazılmış olanları da vardır. Taş üzerine yazılanların bazıları vakfiyenin tam metni bazıları da hulâsasıdır.

Küthyada Germiyan oğlu Yakup Çelebinin imaretine ait vakfiye Türkiyede bulunan taş üzerine mahkûk vakfiyelerin en

(25) ... ve bir merdi âkil her hizmete kabil kimesne vakfı şerifin mahinnukuşu olup her ân ve her zaman etrafı bükat şerifeye nigeran olup eğer amîl şerifidir eğer medaris ve tetümmatdır eğer darü'ttalim ve imarettir duvarlarını bazı herzegedlerin nakş ve tesvid ve telvisinden hıfz hizmetiyle mukayyet olup.. (Fatihin Türkçe vakıf vesikası, S. 281).

(26) «... ve mahzen ve kilerin kilitlerini mühürleyen mühürdara yevmî bir dirhem...» (Fatihin arapça Eyyup Vakfiyesi. S. 36).

ehemmiyetlilerinden ve en meşhurlarından biridir (27).

Amasyada Beyazıd II. Camiinde bulunan vakfiye kitabesi de ehemmiyetli bir tarih vesikasıdır.

Karamanda İbrahim bey imaretinin kemer üzerine yazılmış iki parçadan ibaret vakfiyesi ile Konyada *Hasbey Darülhuffazının* şimdi Konya müzesinde bulunan mermer taş üzerine mahkûk vakfiye hulâsası da bu kabil vakfiyelerin zikre şayan olanlarındandır. Bu sonuncu vakfiye kitabesi hava tesirile bozulmuş olduğundan pek az kısmı okunabilmektedir (28).

Tirede vaktile Koca Yumuk mezarlığının duvarına tesbit edilmiş olan ve bugün *Necip Paşa Kütüphanesi* avlusunda muhafaza altına alınan mermer üzerine yazılmış 1193 tarihli vakfiyenin sağ üst kulağı, mezarlığın kaldırılması sırasında kırılmış ise de bunun tam metni, ikame olunan bir davada sübut delili olarak gösterilmiş olduğundan, Tire mahkemesinden sâdır olan bir ilâmda yazılıdır (29).

İstanbulda Vefada Atıf Efendi Kütüphanesinde taş üzerine yazılmış ve duvara tesbit edilmiş olan 1154 tarihli vakfiye hulâsasında kütüphanenin idaresi ve hafızı kütüplerin vasıfları hakkında vakıf tarafından konulan şartlar yazılıdır. Yazımızın sonuna res-

(27) İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Kütahya şehri, İstanbul 1932*.

(28) Konya Asâratika Müzesi Müdürü Yusuf Akyurd'un Resimli Konya Kılavuzu adlı eserinde bu kitabe ve *Hasbey Darülhuffazı* hakkında etraflı izahat mevcuddur.

(29) Vakfiyelerin tarih ve sosyoloji bakımından önemi başlıklı yazımızda bu vakfiye hakkında izahat vardır, *Ülkü Mecmuası*, Sayı. 35.

mi dercedilen bu vkfiye hulâsası 20 satırdır ve tam metni şudur:

هذه خلاصة الوقفية

الحمد لوليه والصلوة على نبيه وآله

ve badü vakfiyei mamûlün bihamda zikrû tasrih olunduğu üzere kütübü mevkufem taleben limerzatillahi tealâ ihyasına muvaffak olduğum işbu kütüphanemde hıfzolunup kütübü mezkûre istinsah ve istifade tarikile rehlin ile olursa dahi veğhen minelvücuh taşra çıkarılıp bir kimesneye verilmeye ve müsteit ve mütediyyin üç kimesne hafızı kütüb olup hizmeti lâzîmelerine binefsihi kıyam edip vekil nasbeylemiyeler ve kütüphanem ittisâlinde bünyad edüp süknasını şart eylediğim üç bah kârgir menazilin her birinde birisi sâkin ve hafızı kütüplük cihatına mutasarrıf olmaları menazili meşrutalarda bizzat sakin olmaları ile meşrut ola ve eğer hilâfı şartı mezkûr menazili mahsusalarında sakin olmazlarsa cihatları ref' ve hanei meşrutalarda sakin olmağa ragıp ve hizmeti lâzîmesini edaya kadir mutemed kimesnelere verile. Hulâsai kelâm hafızı kütüplük cihâtı bizzat hanei merkurmelerde sakin ve mutavattın olmaları ile meşrut ola ve hafızı kütüplük cihâtının örfü belde gibi kasriyedi hilâfı şartım olmağa kasriyed murad edenlere ruhsat verilmeyip eğer izharı fütur ederlerse ciheti ref'inden şurutu mezkûreye muâi bir kimesneye tevcih oluna ve hafızı kütüplük hizmeti vakfeylediğim kütübü mutebere muhafazasından ibaret bir mâna olmağa hizmeti merkurmeye kaim olanlar mutemed kimesnelerden olması lâzîmei halden olup hafızı kütüplerin birisi biemrillahi tealâ fevt oldukda örfü beldeye kıyasen sabî oğluna verildiği surette lâ muhale ahârı tevkile muhtaç ve vekili olan kimesne bizzat ciheti merkurmenin mutasarrıfı olmadığına binaen hizmeti lâzîmesinde kusu ru emri bedihi olmağa veğhi meşruh üzere hafızı kütüplük ciheti mahlûl oldukta edayi hizmeti meşrutaya müsteid olmyan sabî oğluna tevcih olunmya ve kütüphanem salı ile cumadan maada haftada beş gün tulûr şemsden bir saat mürurunda açılıp gurubu şemse iki saat kalmca kütüphanem kapısı kapanmya ve hafızı kütüp olanlar müderrisini kiram ve kuzatı zevilhtiram ve eimme ve müezinin ve kayyım olmya hasılı kelâm şurutu meşrutam üzere eyyamı hamsede sabah-

tan ahşamadek edayı hizmeti mezkûreye mâni hizmeti olmya ve hafızı kütüp olan üç kimesne manii şer'ileri olmadığı halde her gün ma'an kütüphanemde mevcut bulunanlar ve mütevellî olanlar şurutu mezkûreye müraatta ihtimamı tam edeler.
 فین بدله بمدما سمع
 ما نأتمه على الذين يبدلون ان الله سمع علم 1154 Sene

ETİ VE UYGUR VAKFİYELERİNDEN ÖRNEKLER

İstanbul arkeoloji müzelerinin eski şark eserleri kısmında bulunan ve 2026 numarada kayıtlı olan *Eti* devrine ait bir tablet İsadân önce 1280 - 1290 tarihlerine ait bir Eti vakfiyesinin mtnini ihtiva etmektedir.

Bu vakfiyenin meâli hulâsaten şudur:

Kral Hattusilis düşmanı Arma dataş'ı mağlûp ediyor. Emlâkini alıyor. Bir ev ile müstemilâtını Tanrıce İstar'a ibadet edilmek üzere vakfeyleyor. Oğlu Duthalyas'ı bu vakfın idaresine memur ediyor. Bu ev ile müstemilâtını her türlü vergi ve tekâliften muaf kılıyor (30). Her türlü taarruz ve müdahaleden masun kalmasını şart koyuyor. Oğlu Duthalyas'ın kral olduktan sonra da bu vazifeyi yapmaktan geri kalmamasını, bütün evlât ve ahfadının aynı vazifeyi ifaya devam etmelerini istiyor. Yapmadıkları takdirde Allahın lânetine uğrayacaklarını söylüyor (31).

Von Le Coq'un şarkî Türkistan'da *Turfan*'da yaptığı hafriyatta elde edilen tarihî vesikalar arasında müteaddit *Uygur vakfiyeleri* de vardır. Bunlar İsadân sonra 12 - 13 üncü asra aittir. Bu havaliye henüz islâmîlığın girmediği bir zamana ait olan bu vakfiyeler *Buda* dinindeki Türklere aittir ve *Uygur* harflerile yazılmıştır. Buralara islâmîlik 15 - 16 ncı asırlarda girmiştir.

(30) Vakıflar kanunumuzun 9 uncu maddesinde vakıfların doğrudan doğruya hayrattan olan gayrimenkullerinin devlet malı imtiyazından müstefit olacağı yazılıdır. Bugün başka memleketlerde de vakıfların nefsi hayrattan olan malları vergi ve resimlerden muafıtır.

(31) Daha fazla tafsilât için şu eserleri tavsiye ederiz:

1) H. H. Figulla, *Keilschrifturkunden aus Boghazköi*, Heft. 1, No. 1, S. 66 - 85.

2) Albrecht Götze, *Hethitische Texte* (F. Sommer neşri) Heft. 1, MVAG. 29, 3.

Turfan vesikalarmından bir Uygur vakfiyesi yazımızın sonunda gösterilmiştir. Meâlî hülâsaten şudur:

Tıb medresesini ve diğer mesleklere ait mektepleri de ihtiva eden bir *Budda* manastırma arazi ve bağ vakfolunuyor. Bunlar satın alınıyor ve müteakiben vakfediliyor. Vakfeden bir Han'dır. Fakat vesikanın başı yırtık olduğu için kim olduğu bilinmiyor. Manastır idare eden rahip mütevellî olacak ve halefleri de bu vazifeyi ifa edeceklerdir. Vakfedilen emvalin geliri manastıra aittir. Bunlar her nevi vergi ve tekâliften muaf tutulmuştur. Manastırın rahipleri hanedana, halka ve yurdun saadet ve selâmetine dua edeceklerdir (32).

BÜYÜK AYASOFYA KURBİNDE ÜSKÜBİ
MAHALLESİNDE KEMAL AĞA KIZI
ZEYİNİ HATUNUN H. 996 TARİHLİ
VAKFIYESİ

Vakfiyelerin bazıları yüzlerce sahife tutacak kadar uzundur. Metinleri kısa olanların bir kısmında da mevkufat veya hayır şartları mahdud birkaç kaleminden ibarettir. Zeynî hatun vakfiyesi gerek mevkufat gerek hayır şartları itibarıyla oldukça tenevvü göstermektedir. Zürrî ve hayrî muhassasatı vardır. 358 senelik bir vesikadır. Bu gibi hususiyetlerine binaen tam bir vakfiye örneği olarak kariyerimize bu metni arz ediyoruz. Bunun tek kusuru üslûbunun kuvvetli olmamasıdır:

Emma badü bu sahifei şer'iyenin tahrir ve inşasına bâis ve badi ve bu vesikai hâli anilirtiyabın tasvir ve imlâsına sebeb ve dâi budur ki erbabiellbab ve eshabı hidayet iktisab hâtırı hatîr ve zamiri münirlerine mahfi ve mektum ve puşide ve nâmalûm değildir ki bu darı gaddarı feleki devvar gayri müstekirrül etvar içinde olan her izzücahın ademî istimrarı malûmdur. Darı dünya medarı fena ve makarrı ana menazili mesâibe sükna ve mesakini mesaibe munadır. Selâmetine sekamet hemta mülâyemetine melâmet hempa meserreti ile melâleti müteakip izzeti ile zilleti mütenavib ferahi terahına muttasıl niğ-

metinden nikmeti gayri munfasıl vücuduna adem lâzım sıhhatine sekam mülâzımdır. Lâcerem akil oldur ki bir saatte gafil olmayıb hali afiyette meali akibeti tefekkür edib bu mezraai ahiret olan dünyada tohumu hayratı ziraat eyleye ve reşit oldur ki fatihai umurunda hüsnü hatimeyi tedebbür edib bu mer-te'ada tenmiyei hasenattan tehyiei bizzat ede bu mukaddimatı vâcibetül kabul ve kazayayı vazihatül medlûle binâen işbu mecellei şer'iyenin hafızası umdetül muvakkarat zübdetül mükerremât fahrül muhsenat zuhrül muhsinat talibetül hayrat erragibetü filmeberrat elmahfusetü bisunuşi avatıfıl melikil alâ Zeyni Hatun binti Kemal ağa dâmet iffetüha ve zadet ismetüha vaktaki mecarîi ahvalinde tefekkür ve re'yi reşit ile tedebbür edib cenabirabbül erbab malikürrikab cellet azemetühu ve alet kudretühu hazretlerinden kendüye feyezân eden niamibipayan وان يدوا و نعم الله لا تحصى vefkınca bir had ile mahdud ve bir ad ile ma'dud olmak mertebesinden dûr ve dâirei imkândan mehcûr idüğün mülâhaza etdikte ravzai rıdvanda asûde olduğunda aahi bu dünyadan asârı inayeti munkatığ ve ahkâmı ibadeti mürtefi olmıyan ashabi hayratı carıye ve erbabı hasenatı bukiye silkine münselik olmak canibine inânı azimetin masruf ve zimamı himmetin matuf kılıb lâcerem tahsili kurubatı hüsnâ ve def'i ukubatı ukba için mülki sahih ve hakkı sarihi olan emlâkinden bazısını bu kitabı şer'iyül hitapta merkum ve bu silki suturi mer'iyülmesfurda manzum olduğu üzere vakıf ve tesbil ve tes-cile müteveccihe oldukta mezbure Zeyni hatun kibelinden vakfı âtizzikri ikrara ve liec-littetmimi vettekmiil rücu'a vekili mutlak ve muhtar itdüği İsa bin Hasan nam serraci sultaninin vekâleti mahkiyyesi tariki şer'î üzere sabite olduğundan sonra mumâileyha Zeyni hatun kibelinden vakfı âtiye mütevellî olub tevliyeti nehgi şer'î üzere sâbite olan Ferruh bin Abdullah mahzarında ikrar ve itiraf edib mumâileyha müvekkilem niyyeti halisa ve tavıyyeti safiye ile mahmiyyei Kostantiniyye mahallatından Ayasofyâi Kebir kurbinde Üskûbî mahallesinde vaki olub halâ sakine olduğu mülk evlerine muttasıl dört bab ulvi evleri ve süflisi ahur cunibi sakin olduğu evlere ve tarafeyni tarikâm ile tariki hassa müntehi olan menzilini vakfıu habs eyledi ve

(32) Fazla izahat için: Radloff - Malov'un *Uygur - Türk âbideleri* adlı eserine müracaat olunmalıdır (Radloff - Malov, *Uigurische Sprachden* - Kmläev, Leningrad, 1928).

yine mahmiyei mezburede merhum ve mağfurunleh Sultan Selim han aleyhirrahmeti verrıdvan camii şerifi kurbinde kırk nerdiban ayağında Debbağ Yunus mahallesinde vaki olub yirmi üç bab odaları ki dördü ulvi bakisi süflide müstemil olub bir taraftan Abide hatun binti Bali mülküne ve bir taraftan Hacı Osman mülküne ve bir taraftan Zahide binti Bali mülküne ve bir taraftan Ayşe binti Nasuh mülküne ve bir taraftan Fatma binti Nasuh mülküne ve bir taraftan camii merkume ve bir taraftan tariki hassa ve bir taraftan tarikiâmme muntehi olan menziline ve yine mahmiyei mezburede Hocapaşa kurbinde Elvanoğlu mahallesinde bir havli içinde uluvven ve süflen altı bab evleri ve bir mahzeni ve bir su kuyusunu ve furunu ve serdabı ve tahtaboşu müstemil olub bir taraftan Musı veledi Gersun nam yahudi mülküne ve bir taraftan Eliğren veledi Sato nam yahudi mülküne ve bir taraftan Kalomire ve Hunti binti Avraham nam yahudiyeler mülküne ve bir taraftı vakfa ve bir taraftı tarikiâmme muntehi olan müsakkafını ve yine mahmiyei mezburede Aksaray pazarı kurbinde Abdullah ağa mahallesinde bir havli için Nalbant Ahmet mülküne ve bir taraftan taraftan Sinan bey vakfına ve bir taraftan Gülbadem hatun vakfına ve bir taraftan Nalbant Ahmet mülküne ve bir taraftan tarikiâmme ve bir taraftan Sahı Hoban hatun mülküne muntehi olan müsakkafı cemii tevabi ve levahıkları ve âmmei menâfi ve merafıkları ile hasbetenillâh ve haseneten liruhi resulil muallâ vakf ve habs eyleyib şöyle şart eyledi ki zikrolunan akarat mütevellî yediyle istiğlâl ve istirbah için ücreti mütade ile icareye verilip hasıl olan ücretinden ciheti tevliyet yevmî dört akçe ve kâtibe ciheti kitabet yevmî üç akçe ve cabiye yevmî iki akçe ola ve cibayeti mezbure utekasına meşruta ola ve şart eyledi ki tevliyeti mezbure madâmki hayatta ola müvekkilei mezburemin zevci olan merhum ve mağfurunleh Defterdar Mustafa Çelebi evkafına bilfiil mütevellî olan mezbur Ferruh mütevellî ola mezbur Ferruhdan sonra her kim mezbur Mustafa Çelebi vakfına mütevellî olursa mezbure müvekkilemin vakfına ol mütevellî ola ve mezbure vâkıfa ruhi için her gün yevmi birer buçuk akçe ile üç cüz'ü şerif tilâ-

vet oluna ve oğlu merhum Pir Mehmed çelebi ruhi için yevmî birer buçuk akçe ile beş cüz'ü şerif tilâvet oluna ve validesi merhume Huri hatun ruhi için yevmî birer buçuk akçe ile bir cüz'ü şerif tilâvet oluna ve kızı merhume Radiye hatun ruhu için yevmî birer buçuk akçe ile iki cüz'ü şerif tilâvet oluna zikrolunan vakıfın mezburun eczahanların ve mütevellinin ve kâtibin ve cabinin vazifeleri verildikten sonra baki ne kalırsa mademki vakıfei mezbure hayatta ola kendisi mürî verildikten sonra baki ne kalırsa madâmki olduğu ziyade üç salih ve müteveyyin kimesnelere verile her biri her gün vâkıfei mezbure ruhi için yüz kerre surei ihlâsı şerif tilâvet edeler her birine yevmî birer akçe verile ve şart eyledi ki her sene merhum Mustafa Çelebi mektebinde mevlidi şerif okunub fukara ve zuafaya it'am için taam pişip fukaraya tevzi oluna cümle iki bin akçe sarf oluna ve şart eyledi ki, her senede Ramazan şerifde bin akçe kaftana ve papuşe sarf olunub mezbur mektebhanede okuyan sıbyana bayramda giydirile ve bin akçe dahi kaftana sarf olunub utekasının fukarasına ve atikatının fakir olanlarına ve eğer onlardan olmazsa ecanipden dul ve fakire hatunlara tevzi oluna ve şart eyledi ki mektebi mezbure her gün yevmî bir akçelik su alına ve mektebi mezburda teallüm eden sıbyan eyyamı şitada ıstıla etmek için yüz akçelik odun alına ve her senede yemişe ve kuzuya iki yüz akçe sarfolunub oğlancıklar it'am oluna ve mezbur mektebhanede her kim muallim ve halife olur ise birer cüz'ü şerif tayin oluna ve mahrusei mezburede Oruç Gazi mahallesinde Aksaray Pazarı kurbinde vaki olub bir canibi takyeci üstad Ali mülküne ve bir taraftı tarikiâmme ve bir taraftı tariki hassa muntehi olan mülk menziline dahi vakf edüb şöyle şart eyledi ki mahallei mezbure ahali ihtiyar ettikleri ulemadan bir salih ve müteveyyin kimesneye verile içinde sakın olub her gün validesi merhume Huri hatun ruhi için bir cüz'ü şerif tilâvet eyleye ve Abdullah ağa mahallesinde olan salıfüz-zikir olan on yedi bab odalardan iki bab odada vâkıfei mezburenin utekasından Husrev bin Abdullah ve Davut bin Abdullah madâmki hayatta olalar bilâ ücret sakınler olub bâdelmevî vakfı mezbure ilhak olunub kiraya verile ve şart eyle-

di ki evkafı mezbure zevaidinden yevmî yirmi akçe vâkıfı mezburenin hayatta olan evlâdı mabeynlerinde alesseviyye taksim oluna ve evlâdı evlâdı mabeynlerinde dahi böyle ola tâ inkiraza varınca ve yevmî beş akçe dahi vefat eden kızı Hayri hatunun hayatta olan evlâdı mabeynlerinde alesseviyye taksim oluna kezaik evlâdı evlâdı mabeynlerinde dahi tâ inkiraza varınca taksim oluna ve vefat eden kızı Radiye hatunun kızı Gevher hatuna ve evlâdına ve evlâdı evlâdına inkiraza varınca verilip bade inkiraz vakfı mezbure zabt oluna ve şart eyledi ki evkafı mezkûreye vâkıfı mezburenin evlâdı nazırlar olalar içlerinde ihtiyar eden yevmî iki akçe ciheti nezaret tayin oluna ve camii mürtelikai vakfı mezbura hasbî nâzır olalar ve şart eyledi ki mahmiyei mezburede her kim hâkim olursa evkafı mezkûrenin üzerine nazır olub yevmî bir akçe verile ve şart eyledi ki zikrolunan masraflardan kalan zevâid akarâtı mezburenin lâzım olan imâretine ve meremmetine sarf oluna ve evkafı mezburenin tebdil ve tağyiri ve ithal ve ihracı ve sair tasarrufatı şer'iyyesi vâkıfı mezbure hayatta oldukça vâkıfı mezburenin yedinde ola tavvelallâhü tealâ ömreha ve yessere merameha bilutfihi ve kere mihi ve menîhi ve cudihi bihürmeti muhammedin ve âlihi ve sahibi ve zikrolunan mevkufatı biesriha badettahliyetişşer'iyye vâkıfı mezbure mezbur mütevellî Ferruh bin Abdullaha teslim edib oldahi tesellüm ve kabz eyledi dedikte mukirri mezbura mezkûr mütevellî bilmüvacehe tasdik ettiğinden sonra vekili mezbur vakfı mezkûrdan rücu şürrü edib kûdvei eimmeidinde ve umdei ulemâi yakın siraci ümmet nazımı millet hazreti imamı hüمام Ebihanife Nuğman bin Sabitil küfi coziye bilhayr kütünde vakfın ademî lüzumu muayyen olub rücu câiz ve racii emri şer'iden gayri mücaviz olmağın vakfı mezburdan rücu ettim ve silki mülkü müvekkilei merkuma kemakân ithal ettim diyu mezkûr mütevelliden istirdad ettim dedikte mütevellî mezbur cevabta imameyni hüمامeyn bahreyni kamkameyni kâmiireyni meşhudeyn kütlerinde sihhati vakfa hususa mütevellîye teslimden sonra ola lüzum lâzımdır diyu sadrı kitabda tevkî refû ve imzai vakı vakı olan eştalünneharir ekmelül meşahir nasırı şeria-

til garra hâdil mehaççetilbeyza huzuru şeriflerine murasaa olduklarında hâkimi nafi-zül ahkâm canibeynin kelâmın isga ve meramın ıstıksa ettikte vakıfta olan muhalefatı müçtehidine vâkıf ve burhanlarına âlim ve ârif iken canibi lüzumu vakfı evlâ görüb sihhatine ve lüzumuna hükmedip tescil etti hükmen şer'iyyen ve tescilen mer'iyyen cemi akarâtı mezbure vakfı sahih ve lâzım kabilinden olub minbaid nakz ve nakızine mecal muhal ve ihlâl ve iptali mümteniul ihtimal oldu.
فمن بدله بعدما سمعه فانما ائمه على الذين يبدلونه ابراهيم
سميع عليم و اجر الوافقة المحسنه على الحى الجواد الكريم
جرى ذلك و حرر في اواخر رجب لسنة ست و تسعين
و تسعمائة .

GÜMÜŞHACI KÖYÜNDE BİR SU VAKFI TESİS EDEN BARADOĞLU MIĞDIS VAKFIYESİ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي وفقنا بتوفيقه الى انشاء الخيرات والحسنات
لان الحسنات يبطل السيئات و شرفنا بقبول الاعمال و
رفع الدرجات و اعطى لنا في الآخرة جنات عاليات معرو-
شات و غير معروشات الى تجرى من تحتها الانهار
لا خيار عين فيها جارية لذة للشاربين بماء معين و هو
حسبي و نعم الوكيل انه ولى التوفيق و خير المعين اما بعد
bu vakfiyei mamulünbihanın tahrir ve inşasına bais oldur ki Hacıköyü kasabası derununda vakıf reâya mahallesinden Çay mahallesi demekle maruf mahalle sakinlerinden Barad oğlu nam Mığdis Kiregos zimmi yine mahallei mezburede vakıf atık bazı ashabı hayratın inşası ve ihya eylediği bir göz çeşmei sarei cariyenin menbaı körlenüp suyu dahi çekilüb muattal ve harabe müşrif olup ceryandan munkatıf olmakla ahali mahalle Mığdisı merkume gelüp ifadei hal ve çeşmei mezburenin ceryan ve ihyasını reca ve iltica etmelerine binaen Mığdisı merkum dahi rahmen lîlfukara ve recaen lirreâya ve taleben lilihsani velgufran ve hasbeten lillahl melikil mennan ve sebeben lilatşanı minelinsanı velhayvan atyebi emvalinden kimesnenin bir akçesini kabul etmeyüp ve kimseden zerrecadar iane ettirmeyüp müccerred kendi nefsi ve canı için olçışmenin tamir ve termimini murad edüp menbaini hafr ettirüp ve yolunu tahliye ve tathir ettirüp ve suyunu dahi ziyadesiyle ve gereği gibi çoğaltıp bir kaç

mahalden akşesiyle su alup vâfi su peyda edüp ol suya koyup ve ol suyun yolunu kârgir horasan ile vagon yaptırıp külliyetli harç ve masarîf edüp çeşmeyi icra ettirdikte huzuri şer'a gelüp kimsenin müdahalesi olmak üzere müstakil benim kendi vakfım olsun deyu şöyle tahriri kelâm ve tabir anilmeram eder ki: şöyle şart kıldım ki ben hayatta olduğum müddetçe vakfımın tevliyet ve umurunu ben kendim görmek üzere olup tamir ve termiminde ve sair umurunda kimsenin alâka ve medhali olmasun badehu ben vefat edüp âhirete gittikte evlâdım ve evlâdımın evlâdı zükûren ve inasen matenaselu ekber ve erşedine vakfımın tevliyeti verilsin deyu şart kıldım, maazallahi taâlâ-neslim munkarız ve munkatîğ oldukta beldemiz Kenisesinin Keşişlerinden ve mutemedlerinden bir zate marifeti şer'i şerifle verilüp vakfıma mukayyed olsun dedim ve kasabai mezburede Tuzpazarında Pembeci arastasında müceddeden bina ve ihdas ettiğim dekâkinden üç bab dükkânı senevî şu kadar iycarının mecmuundan mütevellî humsünü badelihraç baki kalanını vakfın tamire ihtiyacı olduğu halde mikdarı kifaye sarf oluna olmadığı surette mütevellî yediyle onu on bir buçuk hesabıyla istirbah oluna her ne zamanki vakıfta tamir iktiza edecek olursa bu minval üzere kifaye mikdarı sarf oluna israf olunmaya, maadâsı daima istirbah olunup hıyanet eden olursa ve bâli boynuna kıyamette davacısı ben olurum ve dahi şöyle şart ettim ki ol sudan bir mikdar kendi menzilime aka daim kesilmeye fazla olsun gerek olmasun kadimen akmak üzere böylece tahrir ve şart ettim bu şartı bozup vakfı tebdil ve tağyir ettirmeye eden olursa kıyamette Allah'a şekva ederim deyu böylece malûmunuz olsun deyüp tescili şer'i ve teslim ilelmütevellî olmuştur..

تحريراً في اليوم
العشر والخامس من شهر ربيع الآخر سنة سبع و
سبعين و مائتين والـف .

YENİKAPI MEVLEVİHANESİNE ZEYTİN
YAĞI TAHSİS EDEN EDREMİTTEN Nİ-
NOLA KIZI RİKNE'NİN 7 SEFER 1301
TARİHLİ VAKFİYESİ

İşte kitabı sıhhat nısabın bâis ve tastur ve imlâsına badi oldurki hususu âtilbeyanın mahallinde ketbü tahrir ve faslu hasmî için

savbi şer'i enverden bil'iltimas mezunen bil-hüküm irsal olunan kâtip Mehmet efendi Karesi vilâyeti celilesi dahilinde Edremit kazası kurasından Zeytinli karyesinden devleti aliyye tebeasının rum milleti nisvanından olup şahsı hacı Mehmet efendi ibni Ali efendi ve Şerîf efendi ibni Ahmet efendi tarifleriyle muarrefe olan Sarı oğlu zevcesi Rikne binti Nikolanın sakine olduğu menzile varup zeyli kitapta muharrerülesamî müslimin ve saire huzurlarında akdi meclisi şer'i âli ettikte mezbure Rikne hatun meclisi makûdi mezkûrda zikri âti vakfına mütevellî nasb ve tayin eylediği sadri kebir oğlu işbu baisülkitab Elkiryadi veledi Lefter mahzarında tahriri kelâm ve tabiri anilmeram edüp karyei merkume hududu dahilinde Şarлак nam mahalde vakığ etrafı erbaası cebel ile mahdud sagir ve kebir üçyüzelli sak zeytin eşcarını müştemil bir küt'a zeytin bahçesiyle karyei merkumede vakığ etrafı erbaası meyhaneci Yorgi ve Komin Baç oğlu Dimitri ve papuçcu Sinyor kerimesi Bermatula ve bazan Haralambo ve tariki âm ve bazan Rıza bey kahvesi ile mahdud iki bab bakkal dükkânları ve bir kahvehaneyi müştemil bir bab etmekçi furunumu vakfı saht ile vakf ve habs edüp şöyle şart ve tayin ve tebyini kuyud eyledimki salîfüzzikir eşcar ve dükkân ve kahvehane ve furunî mahdudî mezkûra mütad üzere iğmar ve timar olunup hasıl olan semerat ve gallatından Dersaadette Yenikapu mevlevihanesinde sakin dervişanın taamiyeleri için senevî beher kıyyesi dörtyüz dirhem igtibariyle yirmi kıyye rogeni zeyt verilüp fazlası ciheti tevliyet olarak oğlum mütevellî merkum Elkiryadi'ye ait ve meşruta ola ve badehu oğlum mütevellî merkum Elkiryadinin evlâd ve evlâdı evlâdı batnen bade batnin zükûr ve inası müsavat üzere vakfı merkume mütevellî olup fazlai merkume beyinlerinde ciheti tevliyet olarak seviyyen iktisam oluna eğerçi müruri eyyam ve küruri ağvam ile şartı mezkûr icra olunmak müteazzir olursa gallei merkume mutlaka millet fukarasına sarfoluna deyu tayini şurut edüp marûlbeyan eşcar ve dekâkin ve furunî mahdudî mezkûrları mütevellî merkume teslim oldahı vakfiyet üzere tesellüm ve emsali misillu tasarruf eyledi dedikte gibbetasdikilmuğteber vakıfei merkume vakfı mezkûrattan rucuğ ile mar-

rûlbeyan eşcar ve dekâkin ve furuni mezkûrları milkime istirdad ederim deyu tasaddi mütevellî merkurum dahi red ve teslimden imtinağla kâtibi mumaiyleh huzurunda kema hüvel mastur filkütil. fıkıh müterafian ve her biri faslû hasme taliban olduklarında kâtibi mumaiyleh dahi âlimen bilhilâf alâkavli menyerahü minel, eimmetil müçtehidin vakfi merkurumun ervelen sıhhatine ve saniyen lüzumuna hükmi sahihi şer'i ve kazai sarihi mer'i eyleyerek vakii hali kâtibi mumaiyleh mahallinde ketbü, tahrir ve maan meb'us ümenai şer'ile meclisi şer'a gelüp alavukuihi inha ve takrir ve hükmi merkurum nezdimizde tenfiz ve olveğhile vakfi merkurum sahih ve lâzım ve mütehattim oldu. جرى ذاك و حروى اليوم السابع من صفر الحير لسنة احدى و ثلاثا والف 7 Sefer 1301.

VAKFIYELERDEN FIKRALAR

Muhtelif mevzulara ait vakfiyelerden mümkün olduğu kadar çok misal vermek istiyoruz. Fakat bunların hepsinin tam metinlerini vëya bunlardan alınmış mufassal fıkraları koymağa yazımızın hacmi müsait olmadığından müteaddit vakfiyelerden alınmış kısa kısa fıkraların veya notların dercile iktifa eyliyeceğiz. Bu mahdud misaller bile Türk vakıflarının hizmet mevzularındaki tennevvü ve şümülü tebarüz ettirmeğe, vakıflarımızın her çeşit halkın ve âdeta bütün milletin iştirakile vücud bulmuş en geniş bir içtimaî müessese olduğunu göstermeğe yarayacak mahiyettedir.

1 — Öksüz kızlara cihaz (Molla Çelebi vakfiyesinden, Tarihi 977 H.).

... Her sene üç yetim kız çocuğuna o sınıfdaki kızlar gibi on bin dirhen cihaz masrafı,

2 — Ekmek, meyva ve saire (İznikte Mehmet Kethüda vakfiyesinden, Tarihi 1003 H.).

.... zikrolunan habbaz furunu ve nalbant dükkânının ve kasab dükkânının kirasını kabz edüp her gün sabah vaktinde fukaraya ekmek ulaştırı ve harman yeri dairesinde zeytin ağaçlarından maada arınut ve elma ağaçlarının meyvasını hazır olan fukara rizaen lillahi taala maan ekledeler ve birer destemal mikdarı dahi götüre ziyadesine taarruz

etmiyeler ve Doğancı yeri bağçesinin mahsul meyvasını umumen ağıniya ve fukaradan hazır olanlar rizaen lillahi taala ekledeler bir ferd mâni olmıya...

3 — Takâlifi urfiyei şakkaya yardım. (İstanbulda Ali Bey Köyü. Silâhdar Abdullah Ağa vakfiyesinden. Tarihi 1209 H.).

.... Ali bey karyesi havassı refia kazası muzafatından Çekmecei sagir mülhakatından olmakla nahiyei mezkûreye evamiri aliye ile beher sene vakti sefer ve hazaarda varide olan hanei nüzul ve avariz ve tekâlifi urfiye ve şakke ve araba ve bilcümle varide olan tekâliften karyei mezkûreye iktiza eden hissei mezkûrelerini karyei mezkûre fukaralarının edaya iktidarlari olmadığı ecelde karyei mezkûre ahalisi tekâlifi mezkûreleri için sadır olan emri âli mucibince vakfi mezburum galatından beher sene ellışer kuruş def ve teslim oluna...

4 — Mahalleler tekâlifine imdad (Tekirdağında, Mehmet Arif Efendi vakfiyesinden. Tarihi. 1237 H.).

.... ve murabahai mezkûreden senevî 580 kuruş ifraz olunub 100 kuruşunu medine mezbure mahallâtından Hoca Beyazıt Mahallesi ahalisi tekâlifine imdad ve ita oluna ve 50 kuruşu ile elhaç İsa mahallesi tekâlifine imdad ve iane oluna ve 50 kuruşu ile dahi bevab Mehmet mahallesi tekâlifine imdad oluna ve 380 kuruşu ile dahi 19 aded mahallâtı müsliminden beherine 20 şer kuruş tekâlifleri için iane ve ita oluna...

5 — Hırzûlbahir kalesi mürettebatına vazife (Haymak Mustafa paşa vakfiyesinden. Tarihi. 1140 H.).

.... Kalei mezburede dizdar olanlara yevmi 40 akçe ve kethüda olanlara yevmi 20 akçe ve topcu başı olanlara yevmi 30 akçe ve topcu kethüdası olanlara yevmi 15 akçe ve kalei merkumede kâtib olanlara yevmi 10 akçe ve kale çavuşu olanlara yevmi 10 akçe ve topcular çavuşu olanlara yevmi 8 akçe ve kalei mezburede nöbet çalmak için ser mehter olanlara yevmi 6 akçe ve iki nefer adamlarına yevmi 5 şer akçe ve su yolcu olanlara yevmi 7 akçe ve kalei mezbure bevabı olanlara yevmi 8 akçe ve kalei mezkûrede odai evvelde ser bölük olanlara yevmi 60 akçe ve 9 nefer neferattan her birine 7 şer akçe...

6 — Borçlu olarak mahbus bulunanların borçlarının ödenmesi (Anadolu Hisarında, Kili Nazırı Mustafa Ağa vakfiyesinden. Tarihi. 1238 H.).

.... vakfı mezkûrda muaccel vukubulduktaki dellâliye ve ihbariye ve masarifi sairesi badelihraç mütebakısının rub'u mütevellî ve kâtib ve câbi beyinlerinde ve rub'u aheri yine mütevellî ve sair evlâd beyinlerinde taksim oluna ve rub'u aheri ile Asitanei aliyede medyunen mahbus olanların idare eylediği mikdar düyunları tediye olunup hapisten itlak ettirile...

7 — Müflis olarak mahbus bulunanların tahlisi (Anadolu Hisarında, Kili Nazırı Mustafa Ağanın vakfiyesinden. Tarihi. 1242 H.).

.... Vakfı mezkûrumun müsakkafatından mahlûl vukuunda resmi adi ve dellâliye ve masarifi saire ihraç olunauktan sonra nısfı vakfı mezkûrumun nukudu mevkufesine zam oluna ve rub'u mütevellî ve kâtib ve câbi beyinlerinde iktisam ve rub'u aheri ba ilâmi şeri müflisen mahbus olanlara iane olunup tahlis oluna...

8 — Van gölünde gerni (Hüsrev paşa vakfiyesinden. Tarihi. 996 H.).

..... Vâkıfı müşarunileyh hazretleri ihdas ettiği Van deryasında bir küt'a mükemmel sefinei maine..

9 — Mahalle fukarası tekâlifine yardım (İstanbulda Ummuhani hatun vakfiyesinden. Tarihi. 1119.).

.... Biemrillahi taalâ dari ahirete irtihal eylediğinde meblâğı mezburun vechi muharrer üzere hasul olan nemasından halâ sakine olduğum mahallei mezbure fukarasının tekâliflerine beher yevm ikişer akçe verile ve yine medinei mezkûre fukarasının menzili mak-tu tekâliflerine beher yevm ikişer akçe verile...

10 — Askerin techizi (Üçüncü Selim'e Ferman ilmühaberi, Tarihi. 1219.).

... Maada her ne miktar fazla kalırsa iradi cediti humayun defterdarları marifetleriyle umuru asakiri berriye ve levazımı cihadiye mesariflerine sarfoluna..

11 — Ahali için yalı ve liman (Bebekte, Ekmekci Ahmet Nurettin vakfiyesinden. Tarihi. 1143.).

.... ve çeşme kurbinde bina eylediğim

köşk ve liman dahi vakıf olup ümmeti Muhammed teneffüs eyleye...

12 — Fakir çocuklarına dullara ve ihtiyar fukaraya elbise ve zahire (İstanbulda Züleyha Hanım vakfiyesinden. Tarihi 1273 H.).

.... gallei merkumeden beher sene Şabanülmüazzamının avahirine karip eytamı fukaradan sagir ve sagirelerden beherine ikişer yüz kuruştan 15 nefer kesana üç bin kuruş idiye elbise baha alına ve beher idi edhada gallei vakıfdan gayet âlâ sıır rayici ile 1500 kuruş ile kaç aded kurban iştira olunursa mütevellî vakıf marifetiyle muhtağ ve münasip mahallerde zebk oluna ve gallei merkumeden beher sene Remazanı eşriği ibtidasında zatüzeve olmıyan nisai salih ve bikes ve ihtiyar rical fukarasından beherine yüzer kuruştan on nefer fakir ve fakirelere zahair baha olarak 1000 kuruş ita oluna..

13 — Yoksul kız cihazı, ricali devletin geçmiyeceği kaldırımların inşası, İstanbul iskeleleriyle Boğaziğinin Anadolu ve Rumeli taraflarındaki iskelelerde bulunan gayet yaşlı veya fakir yahut hastalık sebebiyle çalışamıyan kayıkçılarla hamallara yardım (Sultanahmed'de Yerebatan'da kütüphanesi olan Nakibüleşraf Esad efendinin 1261 tarihli vakfiyesinden).

Meblâğı mezidi merkumun nısfı dahi kezalik şurutu muharrerei mastura üzere evlâdı evlâdı evlâdı merkumuna taksim olunup nısfı ahar meblâğı mezidi merkum mütevellî ve nazır marifetile nefsül'emre mutabık olmasına ihtimam olunarak beher sâl kadri maruf harcile bir nefer niskini şer'i derecesinde olan kız cihazına ve gayet elzem ve uzak yerlerde olup ecillei ricali devleti aliyenin geçmiyeceği ve geçmediği sokaklar kaldırımlarına ve İstanbul iskeleleriyle Boğaziği'nde Anadolu ve Rumeli taraflarında vaki iskelelerde ve İslâmbulda tavattun etmiş gayet müsün ve fakir veyahud bir illet ile kayıkcılık ve hammallık etmeğe kudreti olmayan acezeden mütevellinin bilâgarez liveçhillâhi tealâ ihtiyar eylediği ve ziyade müstahik olup kân ve kisibden kalan acezeye münasibile mikdarı kifaye kömür ve hatap parası verilip fazla kalır ise yine asıl vakfa zam ile berveçhi muharrer akar iştira oluna..

14 — Donanmaya yardım (Dördüncü Orduya mülhak Redif birinci Karahisarışar-ki liva kumandanlığından mütekait Mirliwa Hayrettin paşanın 1326 tarihli vakfiyesinden).

... Mütebaki gallatı safiyesi Donanmayı Osmaninin tezayüdi kuvvet ve satveti için levazımı bahriye vesairesine sarfoluna...

15 — Gazi-Ayıntapta Tarlayı Atik mahallesi sakinlerinden Hafız Mustafa kızı Yümnî hatunun H. 1254 tarihli vakfiyesinde:

2 küt'a hissei şayialı bostanın hasıl edeceği galleden masarifi lâzime çıktıktan sonra bakinin rub'unun mütevellie verilmesi ve diğer üç rub'unun da fukaranın it'amına tahsisisi veya aynen fukaraya tesadduk olunması şart kılınmıştır.

16 — Gümüşhanede Hacı Ahmedin H. 1289 tarihli vakfiyesinde:

Vakfedilen dükkânlarla kasaphanenin geliri Bayburdda Meydan köprüsü demekle maruf köprüye tahsis edilmiştir.

17 — Nazillide Hacı Hasan vakfının hayır şartları: Musluk, kar ve keşkekliktir.

Mevkufatı: Bayındır köyü civarında 18 zeyin ağacıdır.

18 — Aydınım Salvatlı köyünde eskici Hüseyin vakfı.

Hayır şartı: Köy camii.

Mevkufatı: Bu köyün Çobandamı mevkiinde 15 zeytin ağacı ve yine aynı mevkide 3 dönüm incir bahçesi.

19 — Aydınım Helvacıoğlu hamal Ahmet vakfı.

Vakfiyesi zayi olmuştur. Aydın şer'ie mahkemesinden alınan 22 Rebiyülevvel 1314 tarihi ilâm mucibince vakfiyeti mütehakkaktır.

Hayır şartı: Aydınım Orta mahallesinde bina eylediği sebile soğuk su konulması için yaz günlerinde 90 gün müddetle her gün yarım denk kar alınmasıdır.

Tevliyeti: Hayatta kendisine, vefatından sonra karısı Fatmaya, anın dahi vefatında hemşirezadesi Mustafaya ve ondan sonra akrebi akrabasından ekber ve erşedine meşruttur.

Bu sebil bugün yanmış ve yıkılmıştır.

Mevkufatı: Aydınım Orta mahallesinde bir ev ile 256 metre murabbai arsa ve İmam köyünde 8 dönüm incir bahçesidir.

Gelir fazlası: Masraf çıktıktan sonra mütevellî olanlara meşruttur.

20 — Aydınım Nazilli kazasının Hamzallı köyünde Fatma ana kuyusu vakfı.

Hayır şartı: Kuyunun tamir ve termimi, kuyuya koğa ve ip alınması.

Mevkufatı: Hamzallı köyünün Yarımka-vak mevkiinde 3 dönüm bahçe bozluğ.

934 senesi geliri 2 lira,

934 senesi gideri 20 kuruştur.

21 — Atçanın Kılavuz köyünde Ahmet çavuş vakfı.

Vakfiyesi bugün kaybolmuştur. Vakfın gelirile cuma günleri bu köy camii'ne gelenlere cami avlusunda yemek yedirilmesi temülen meşruttur.

22 — Nazillide Çoban Musa vakfı.

Mevkufatı: Nazillinin Sailer köyünün Görkesik mevkiinde 27 sak zeytin ağacı.

Hayır şartı: Arslanlar köyündeki kuyunun tamir ve termimi.

Kuyu bugün mevcut ve mamurdur.

936 geliri 50 liradır.

936 gideri 7 lira 29 kuruştur.

23 — Kütahyada Saraç Mustafa vakfı.

Vakfiyesi zayi olmuştur.

Mevkufatı: Bir arsa.

Hayır şartı: Çamaşırhane.

24 — Kütahyada Saray mahallesinde hamamcı Hüseyin vakfı.

Hayır şartı: Çeşme ve çamaşırhane.

25 — Uşakta Hacı Osman vakfı.

Gelir: Umumî halâlara meşrut.

26 — Edremidde Narlıköyü sakinlerinden Ömeroğlu Mustafanın 15 Rebiülahar 1170 tarihli vakfiyesinde yazılı mevkufat:

Kariyei mezburede vaki menzil dahiliye ve hariciyesile kariyei mezbure derununda malûmülhudud bir küt'a narlık bahçesi ve yine kariyei mezburede bir küt'a sebzevat bahçesi ve derunundaki dört sak zeytin ağacı, merhum Hafız efendiden ve deveci Arabdan ve Karagöz oğullarından iştirâ olunan bir küt'a zeytinlik ve Dereli kariyesi kurbünde

vaki Küçük Ömerden ve Karaca Mehmetten iştirâ olunan bir küt'a zeytinlik ve Narlı kariyesi kurbünde Firenk kariyesi sakinlerinden Pir Ahmet kızı Fatmadan iştirâ olunan bir küt'a zeytinlik.

Hayır şartı:

Vakfı mezburun gallesi Narlı kariyesinde vakfedilen menzili mezburun odasına gelen misafirlerin taamlarına sarfolunacak, geri kalanı hayatta oldukça vâkıfın kendine ait. Vefatından sonra en büyük oğlu Hüseyin mütevellî olup fazlaya sair evlâtlarile beraber mutasarrıf olacak Hüseyinder: sonra sıra ile oğulları İsmail, Ömer, Halil, Mehmet mütevellî olacaklar. Onların da vefatından sonra evlâdı evlâdı evlâdları batnen bade batın mütevellî ve fazlaya mutasarrıf olacaklar.

Nesli inkıraz bulursa, vakfın tevliyeti ve muayyen olan masraflarından fazla kalanı Edremidde Hekim zade medresesinde müderris olanlara meşrut olup bunlar gallenin fazlasını talebei ulûm ile paylaşacaklar.

28 — Ödemişin Adagüme köyünden Süleymanoğlu Osman vakfı.

21 Zilkade 1338 tarihli vakfiye ile yedi dönüm bir küt'a incir bahçesi aynı köyde tesis edilen odaya vakfolunmuştur.

Bahçenin imar ve timarından ve derunundaki damın muktezi tamir ve termim masarifatından sonra baki kalan mebuliğ zikrolunan oda derununda ayende ve revendenin it'âmı taam masrafına tahsis edilmiştir.

28 — Tamamile zürri bir vakfiye örneği:

Beyoğlunda Topçubaşı Hacı Ali Ağa vakfı. Müteaddit mevkufatı vardır. Gallesi:

Batnen bade batın evlâd ve evlâdı evlâdı evlâdı zekûrunun ekberine ve bade linkiraz kadesi Hacı Mehmet ağaya bade hanın dahi batnen bade batın evlâd ve evlâdı evlâdı zükûrunun ekberine ve bade linkiraz haremeyn fukarasına meşruttur.

29 — İstanbulda Şeyh Ebülvefa mahallesi sakinelerinden Yahya ağanın kızı Emetullah hatunun şehri Ramazan 1095 tarihli mukayyed vakfiyesinde hayır şartları:

... Mezkûr Şeyh Ebülvefa camiinde talibiyne Şeyhülkurra tarafından talimi kur'an edilmesi ve yine ulûmu aklıye ve nakliyyede mahir ve ifade ve tefhime kadir fazıl ve kâ-

mil bir kimsenin camii mezkûrde Dersiâm olup eyyamı mütadede talebeye tedrisi ulûm etmesi ve zevci Hacı Mahmud ağanın Üsküdar'da vaki mektebinde 25 neferin kur'anı kerim tilâvet etmeleri ve vâkıfei mezburenin pederi Yahya ağanın Selânikteki merkadinde beş nefer kimsenin birer eczayı şerife tilâvet etmeleri beyan ve şart olunmuştur.

30 — Emetullah Hatun'un kocası Hacı Mahmud bin Saferin Şaban 1095 tarihli mukayyet vakfiyesindeki hayır şartları:

Üsküdar'da Karacaahmeti tekkesi kurbünde Aşçıbaşı mahallesinde müceddeden bina ve ihdas ettirdiği muallimhanede âlim bir muallimin çocuklara talimi ulûm etmesi ve sıbyandan 25 neferine her sene kapama iştirâ olup ilbas olunması ve senede bin akçelik hasır ve kömür alınması..

31 — İstanbulda Nuri Dede mahallesinde sakin kaşıkcı Mustafa efendi ibni Ahmet ibni Saferin evaili şaban 1144 tarihli vakfiyesindeki hayır şartlarından:

... İbrahim Çavuş mahallesinde müceddeden bina ve ihdas ettiği mektepte talim eden etfale ve üstadlarına ve halifelerine beher sene İdi Fıtırde kırk kat kapama ve kırk çintıyan ve kırk adet kırmızı çuha Arakçın ve kırk adet pubuç ilbas ve beher sene talim eden etfal için vakti sayfde seyri mesir ve sahra etmeleri ve mektepte okuyan etfal için beher sene yüz vokyê kömür alınması, rebiyülevvel ayı içinde iyi sesli üç nefer kimseler tarafından mevlid kiraeti ve hatmi şerif tilâvet olunması ve her sene sarracanı hassa neferatının bütün ramazan ayında taamı aşura tabholunup it'em olunması ve mahrusei Edirne'de Daye hatun mahallesinde müceddeden bina olunan çeşmeler...

32 — Hoca Sultanî Ataullah efendi vakfiyesinin hulâsası:

Vâkıf Hoca Sultanî Ataullah efendi ibni Şemseddin'in evasıtı muharrem 979 tarihli vakfiyesine nazaran hayratı:

Aydın vilâyetinin Birgi kasabasında İsa bey camii kurbünde yedi höcreyi muhtevi Darülhadis.

Darülhadise muttasıl hariciye ve dahiliyeli meyvalı ve meyvasız bahçe ve sair müştemilâtı muhtevi müderrisin ikametine mahsus kışlık menzil.

Bozdağında yine müderrisin ikametine mahsus dahiliye ve hariciyeli yazlık menzil.

İzmirde sahili bahirde Han.

İzmir tevabiünden Pınarbaşı kariyesinde Han.

İzmirde fevkanî mescid.

İstanbulda Kalendarhane mahallesinde türbe

» » » sebil

» » » mektep

yapılması için bir menzil

den ibarettir.

Mevkufatı:

İzmirde kiblesi, şarkı, garbı tarikiâm ve şimali denizle mahdud 21 adet mahzen.

İzmirde fevkanî ve tahtanî iki bevti ve üç mahzeni meyvalı ve meyvasız ağaçları müstemil büyük bahçe.

İzmir kasabasında küçük bahçe.

Urla kasabasında Yeni mahallede sabunhane menzili.

Yine Urla kasabasında Yeni mahallede sabunhane menzili.

Urlada alış veriş mahallinde iki sabunhane menzili.

İzmirin Pınarbaşı kariyesinde Kaşığöl nehri ile dönen değirmenin tamamı.

Değirmen bahçesi namile maruf bahçenin tamamı.

Mezkûr kariyede dört gözlü Mahmut bahçesi demekle maruf bahçenin tamamı.

Yine mezkûr kariyede Yenibahçe ve Levend oğlu bahçesi ve Hasun oğlu bahçesi ve Halil bağı adlarındaki bahçeler ve bağın tamamı.

Hacı Seyit Ali zeytin bahçesi kurbünde zeytin bahçesinin tamamı.

Mezkûr kariyenin şark canibinde Araplar zeytin bahçesi namile müstehir zeytin bahçesinin tamamı

Birgi kazası ve tevabiünde Sultan tarafından temlik olunan muhtelif yerlerde 1749 cerib arazinin tamamı.

İzmirin Pınarbaşı kariyesinin tamamı.

» Şyhlû » »

» Kavaklı » »

» Çeltikçi » »

» Bozalan namile meşhur on kil

pirinç istiaf eder pirinçlik arazi (çeltik)

On bin dirhem nukuddan ibarettir.

Muhassasatı:

Mütevelliye yevmiye on dirhem (yirmi dirheme kadar tezyid olunabilir).

İzmirdeki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

Birgideki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

İzmirdeki evkaf câbisine yevmiye 4 dirhem

Birgideki evkaf câbisine yevmiye 4 dirhem

İstanbuldaki evkaf kâtibine yevmiye 5 dirhem

Birgideki Camii Atik müderrisine yevmiye 20 dirhem (otuz dirheme kadar verilebilir)

(Şeyhin yani müderrisin ikametine mahsus yazlık ve kışlık iki menzilin otuz dirheme kadar olan tamiri kendisine ait olup otuz dirhemden fazla tamir masrafı vakıftan verilir).

Darülhadisın yedi nefer talebesinden her birine dört dirhem

Darülhadisın bevvabına yevmiye iki dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin imamına yevmiye üç dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin müezzine yevmiye bir buçuk dirhem

İzmirde mahzenler üstündeki mescidin şem'a ve hasırına yevmiye yarım dirhem

Birgide Yeni mahallede Hacı İbrahim oğlu Hasanın bina eylediği mescid imamına yevmiye bir dirhem

Birgide Şeyh Hüsamın bina eylediği mektep hocasına yevmiye bir dirhem

Kaydi hayat şartile sulehadan Mehmet oğlu Şaban Dedeye yevmiye iki dirhem

Yeni mahallede hemşiresi Cennet hatun çeşmesinin tamiri (mikdar muayyen değildir)

İzmirdeki mahzenlerin tamircisine yevmiye bir dirhem

Urladaki sabunhanelerin tamircisine yevmiye bir dirhem

Kalendarhane mahallesindeki sebilinde senenin dört ayında nöbetle soğuk su dağıtan dört nefer kimseye yevmiye dörder dirhem

Sultan Beyazıdın suyollarını tathir eden kimse kendi sebilinin su yolunu dahi tamir edip mukabilinde yevmiye iki dirhem

Kalenderhane mahallesindeki mektebin hocasına yevmiye yedi dirhem

Kalenderhane mahallesindeki mektebin halifesine yevmiye dört dirhem

Mektebin ferraşına yevmiye bir dirhem

Mektebin yirmi beş nefer yetim sıbyan talebesine kapama, gömlek, don, birer çift pabuç mest, arakiye, kuşaktan mürekkep bir takım elbise her sene ramazan bayramında giydirilmesi ve talebe için kifayet mikdarı hasır, desti, kuzu derisi alınması

Mezbur mektep için her sene otuz çeki (nevi yazılı değildir) alınması.

Ve yine yetim talebe için kurban bayramında birer çift pabuç alınması.

Vakfın nazırına yevmiye yedi dirhem.

Hasbî nezaret ve tevliyet:

Vâkıfın evlâdına ve evlâdı evlâdına ve evlâdı evlâdı evlâdına. Müruru zaman ile vâkıfın neslinden ve sulbünden biri fakru zarurete düşer olursa muhtaç olduğu kifayet mikdarı kisve ve nafakanın vakıftan verilmesi.

Vakfın zevaidi:

Elli bin dirheme kadar vakfın mühim tamirâtı için hıfzolunur. İşbu mikdarın fazlasından üç bin dirhem her sene Birgideki muhtaç dullar, yetimler ve fakirlere sarfolunur.

Yine fazladan kâfi miktarda Birgideki tekâlif ve avarıza.

Ve yine fazladan hâkim, müteveli, nazır marifetile bozuk yolların kaldırılmaları ile lâzım olan köprülerin yapılması ve mühim yerlerde muhkem hanların inşası meşruttur.

Vakfiyelerde yalnız hayır şartlarında değil mevkufta ait kısımlarda da muhtelif bakımlardan ehemmiyeti haiz kısımlar bulunabilir. Bundan başka vakfiyelerin mukaddimesi, hatimesi, şahitlerin isimleri, vakfın lüzum ve sıhhatine hüküm veren hâkimin adı, imza ve mührü tarih bakımından çok kere ayrı ayrı birer hususiyet ve değer taşımaktadır.

ENDÜSTRİ TARİHİMİZİ ALÂKADAR

EDEN BİRKAÇ FIKRA

33 — Mustafa III. ün H. 1187 tarihli vakfiyesinden:

.... Eğrikapıda Tekfur sarayı kurbünde saray arsasında kârgir kule derununda değirmen ve fevkani anbar ve mezbur kule ittisalinde ahşaptan mebni iki bab oda ve ittisalinde kebir ahur ve bîrima ve kuyuya mutasıl terbian 737 zira arsa üzerinde mebni kebir kaymakçı kârhaneşi ve yoğurtcu ve sütçü kârhaneleri...

Ve sarayı merkurun deruni olan mahalde bir taraftan cidarı hısın ve bir taraftan şişehaneler ve iki taraftan sarayı mezkûr arsasile mahdud ve terbian 430 ½ zira arsada mebni ittisalinde bir bab odayı müstemil bir bab mumhane...

Ve üç taraftan sarayı mezkûr arsası ve bir taraftan cidarı hısın ile mahdud terbian 224 zira arsada mebni ittisalinde bir mahzeni müstemil bir bab kükürthane...

Bir taraftan cidarı hısın ve bir taraftan ahur ve tarafeyni atik kârgirler ile mahdud ve terbian 206 ½ zira arsa üzerinde mebni fevkani müfrez, fırın mahalli oda ve mahzen ve havli ve ittisalinde ahşaptan havut damı tâbir olunan mahalli muhtevi bir bab kârgir çinihane ve mezkûr çinihane ittisalinde kâin terbian 154 zira arsada mebni ve fevkinde kârgir kubbeli odayı muhtevi ahır ve bunların fevkinde kâin terbian 210 zira mahalde filasıl zerrinhane tabir olunan mahal...

.... 308 zira arsa üzerine mebni bir bab fevkani oda ve tahtında mahzeni müstemil bir bab şişehane..

... Terbian 319 zira arsada mebni fevkani iki bab oda ve tahtani bir mahzen ve bir bîrima müstemil bir bab şişehane..

.... Terbian 280 zira arsada mebni fevkani bir bab oda ve tahtında mahzeni müstemil bir bab şişehane..

.... Terbian 300 zira arsada mebni fevkani bir bab oda ve tahtında mahzeni müstemil bir bab şişehane...

... Ve 196 zira mahalli odunluk ve terbian 80 zira mahalde değirmeni müstemil bir bab şişehane ki cem'an beş bab şişehane ve önlerinde müruruubur için sokak mahallini muhtevi şişeciler kârhaneşi...

34 — Yine Mustafa III. ün H. 1187 tarihli vakfiyesinden:

.... Müstecirleri yedlerinde olan emri âlişanda tasrih olunduğu vech üzere şurut ve

nizamı muhtevi kırk bab çatma yasdık kârhaneleri...

... Müsteciri yedinde olan beratı âlişanda tasrih olunduğu vech üzere şurut ve nizamı muhtevi bir bab saçmahane...

... Mahmiyyei İslâmbol'da Mahmut paşayı Veli camii şerifi havlusunun etmekçi kapusu pişgâhında güzelce Mahmut paşa çeşmesi mukabilinde kâin olup müşariünileyh Mahmut paşayı veli vakfından olan arsasını istibdal hücceti mucibince emlâki hümayundan mülk menazil ile istimlâk ve temellük buyurulup emlâki hümayunlarından olan ve bir taraftan tarikihas ve bir taraftan Abdüsselâm vakfı ve bir taraftan sabıka kapıcılar kethüdası Mehmet ağa merhumun evlâtları tasarrufunda bazan Mahmut paşa bazan Abdüsselâm vakfından arsa ve bir taraftan tarikiâm ile mahdud terbian 1375 zira ve defa terbian 660 zira cem'an 2035 zira arsa üzerine müceddeden bina buyurdıkları akmişe için ateş mengene kârhanesi ve iki soğuk mengener kârhanesi ve işçilerine mahsus odalar ve mengene eminlerine mahsus odalar ve müştemilâtı sairei malûmeyi muhtevi bir bab mülk mengenehanenin şurut ve nizamı için hattı hümayunu utufetmakrun ile muanven emri âlişanda tafsil olunduğu üzere asitanei aliyyeye gelen ve nescolunan bilcümle akmişe ve emtai saire ancak mengenehanei merkumede olan ateş mengenesi ve iki soğuk mengeneye çekilip ve perdaht olunmak ve olageldiği üzere rüsumatı vakfı hümayun için eminler tarafından alınmak üzere canibi vakfı hümayunlarına hasıl kayıt olunup mengenehanei merkumeden gayri mahmiyyei İstanbul dahilinde ve haricinde ve havalisinde olan kasabatta mengene ihdas olunmamak üzere ve hilâfi nizam hareket edenler tedip ile mücazat olunmak ve şurutı saireyi havi ateş ve soğuk mengene mukataasını...

... Sakızda da 2 adet soğuk ve 2 adet ateş mengenesi...

Cemii ulât ve müştemilâtı ve derununda iki bab oda ve akmişe vaz' için iki sofa ve

bîrimar ve hariciyede fevkani iki bab oda ve bir matbah ve fevkinde bir kiler ve bir oda ve resmi mengene tahsiline mahsus bir bab oda ve zirinde bir sofa ve ebniyei merkumeden maada.. ilah..

Sakızda nescolunan kumaşlar için de yukarıki şartlar mevcuddur.

KİKÂVUS BİN KEYHÜSREV BİN KILIÇ ARSLAN'IN H. 615 TARİHLİ VAKFİYESİNDEN SİVAS DARÜŞŞİFASINA AİT FIKRALAR

.... Vâkıf yukarıda adı geçen emlâk ve araziye bütün varidat ve menafiile Sivasta Tokat caddesi ağzında resini ve bina eylediği ve hududu. erbaasını gösterdiği Darüşşifaya vakfeylemiştir. Darüşşifanın birinci sınırı Melik Nizameddin Yagıbsanın hanikahına. ikinci sınırı Selçuk medresesile onun mevku arsasına, üçüncüsü sultana mensup bahçeye ve Bedreddin Ali Mimarın ve papas Araklin ve Çulha Karnin ve bakkal Hasanın evlerine, dördüncüsü Tokada giden caddeye muntehi ve muttasıl olmaktadır. Kapısı caddeye bakan ve yolu yine büyük yola çıkan ve hududu yukarıda gösterilen bu darüşşifayı müebbeden vakfeylemiştir. Vâkıf, mezkûr evkoftı silki mülkünden ifraz ve ihraç eylemek suretile hazinesi hassa nazırı Üstadüddar Feruh bin Abdullahı mütevellî nasbetmiş, istediğini nâib ve arzu ettiğini vekil tayin eylemek, dilediğini azil ve tayin etmek salâhiyetile vakfın umurunu tedvire memur eylemiştir. Böyle bir azil ve tayine lüzum gördüğü zaman kimsenin itiraza hakkı olmayacak ve mezkûr evkafın tasarrufatında ve kendisine tefviz olunan umum muamelâtta itimadı haiz bulunacaktır.

Hassaten hâzık, faik. mücerreb doktorların, kıymetli kehhallerin (göz tabibleri), merhametli ve şefkatli operatörlerin gelirlerini tayin ve takdirde, ilâçları ve tedavide kullanan ot köklerini tedarik ve tertipte, müstahdem ve müdavimlerin ahvalini, sınıf ve dereceleri üzerine temşiyette sahibi salâhiyet olacaktır....

Netice

Yukarıdanberi verdiğimiz izahatı telhis edersek şu neticelere varırız:

1 — Vakıf (Avrupa tâbirile teberru) iç-

timâi ve insanî bir müessesedir. Hususî mal ve mülkün umuma bahşedilmesidir. Her velâyeti âmmede olduğu gibi Türk velâyeti âmmesinde de, bundan evvelki devirlerde, din;

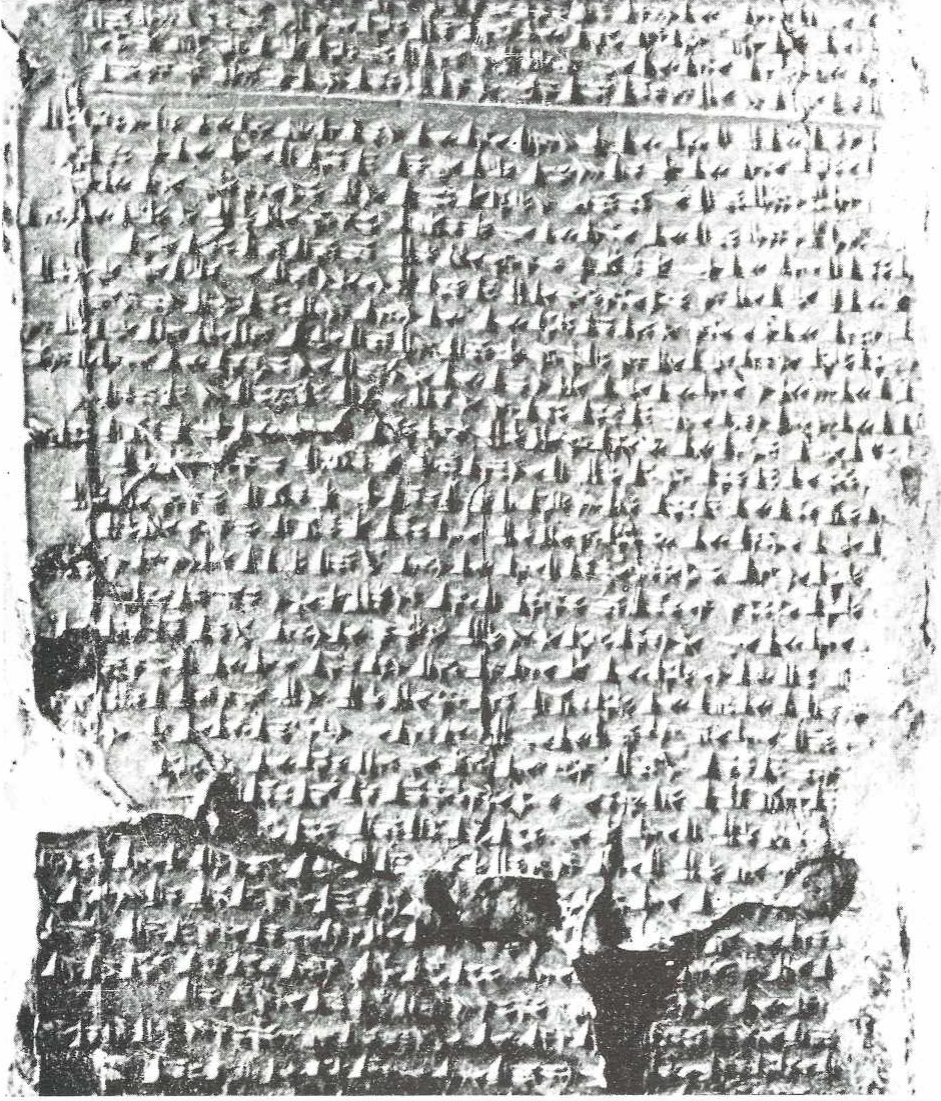
vakfa kendi felsefesine göre hukukî bir mecra tayin etmiştir.

2 — Vakıf fikri ve usulü çok eski tarihi devirlerdenberi Türklerin hayatında yer bulmuştur. Vakıf sisteminin millî hayatımızdaki mevcudiyeti ve inkişafı milletimizin fazilet, cömertlik ve vatanperverlik gibi yüksek vasıflarının ve vatanımızın mübarek toprağında temelleşmek ve baki kalmak fikrinin kuvvetli bir tezahürüdür.

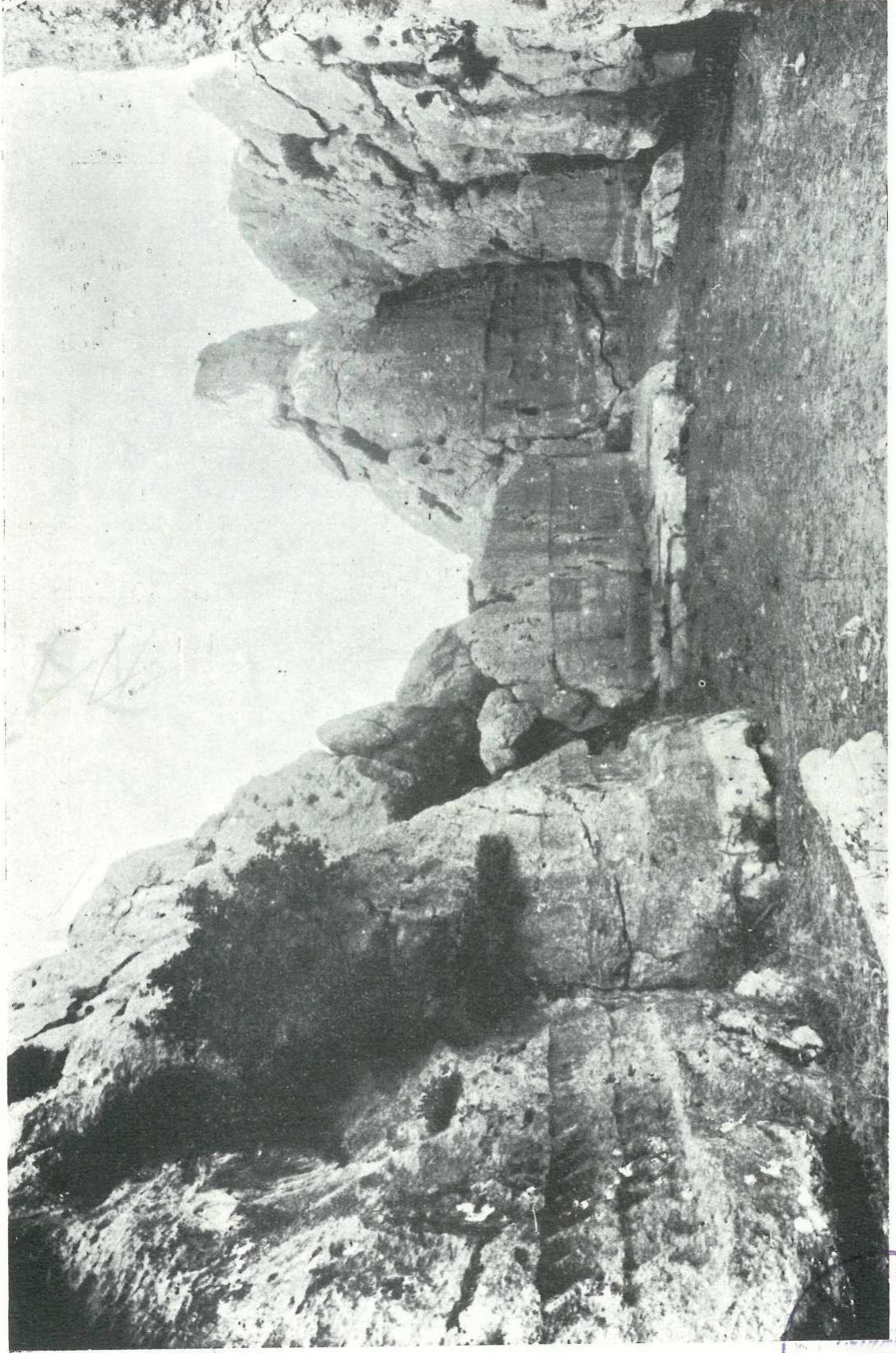
3 — Türk milletinin bugünkü medenî ve her gün daha ileri gitmeğe namzet hayatında ehemmiyetli vazifeler deruhde etmiş olan *vakıflar*, yurdu teşkil eden üniteler üzerinde, kendine düşen hizmeti ifaya, çalışır. Vazifesi yerine göre onların sayısını, yerine

göre vasıflarını yükseltmek veya korumaktır. Bu vazife bazan cansız bir kitleden ibaret fakat cihanşümül kıymetleri haiz âbideler üzerinde, bazan yurdun en ızız varlığı olan fertlerin hayat ve sıhhati üzerinde, bazan da iktisadî bir mevzuda veya her hangi bir imar ve kültür işinde kendini gösterir.

4 — Atalarımızın, milletin iyiliği için ayırdıkları varlıkların topluluğu, yüksek görüş ve buluşlarla ihdas ettikleri hizmetler vakfın yalnız bir cephesini teşkil eder. Rejimin feyiz ve kudretinin bunlara inzimamile vakıfların bugünkü *hükmi şahsiyeti* doğmuştur. Türk vakıflarının heyeti umumiyesini temsil eden ve devlet bünyesinde yer alan bu hükmi şahsiyet, ezeli Türk fazilet ve ülvü-cenabının muhteşem bir timsalidir.

1 — Boğazköyde meydana çıkarılan ve bir Eti Vakfiyesini ihtiva eden tablet
(Milâddan önce 1280 - 1290 tarihine aittir)

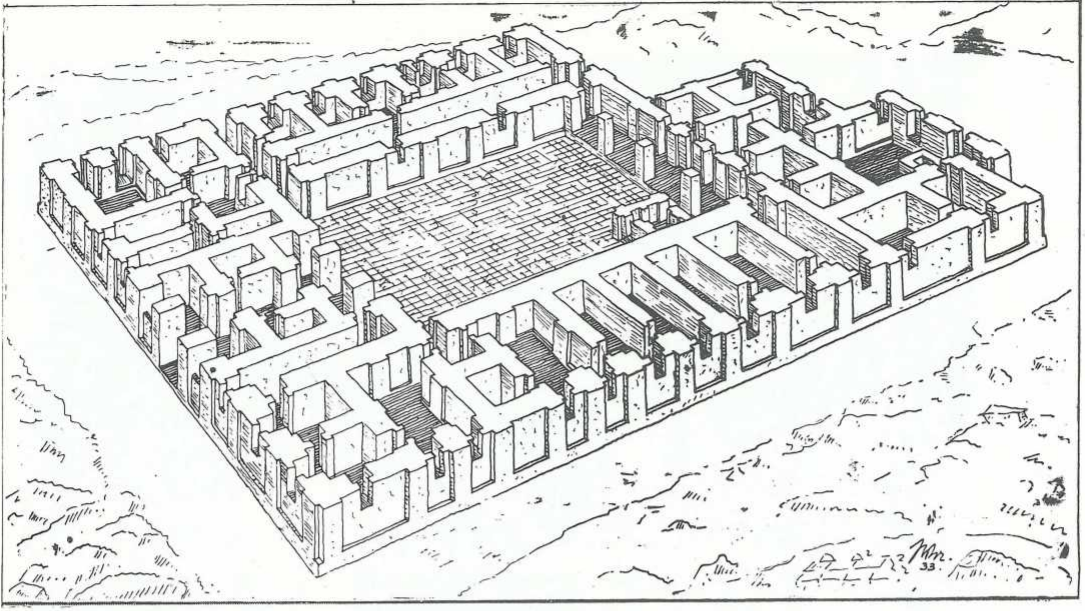

2 — Boğazköy: Yazılıkayada açık Eti mabedi.

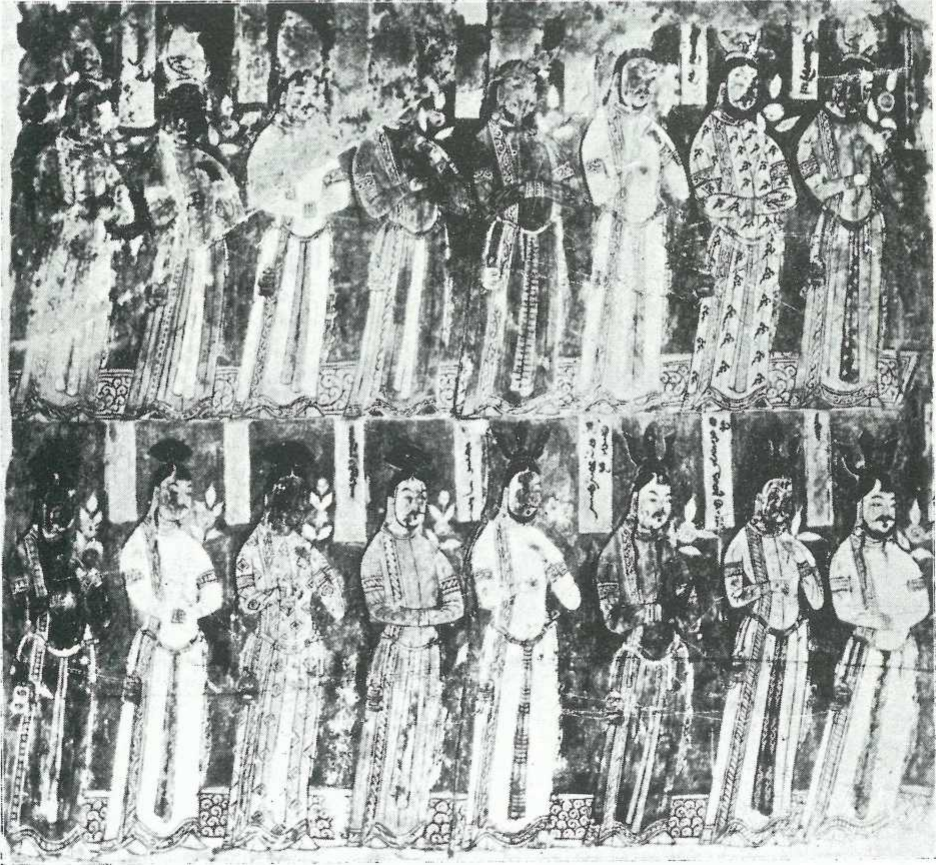

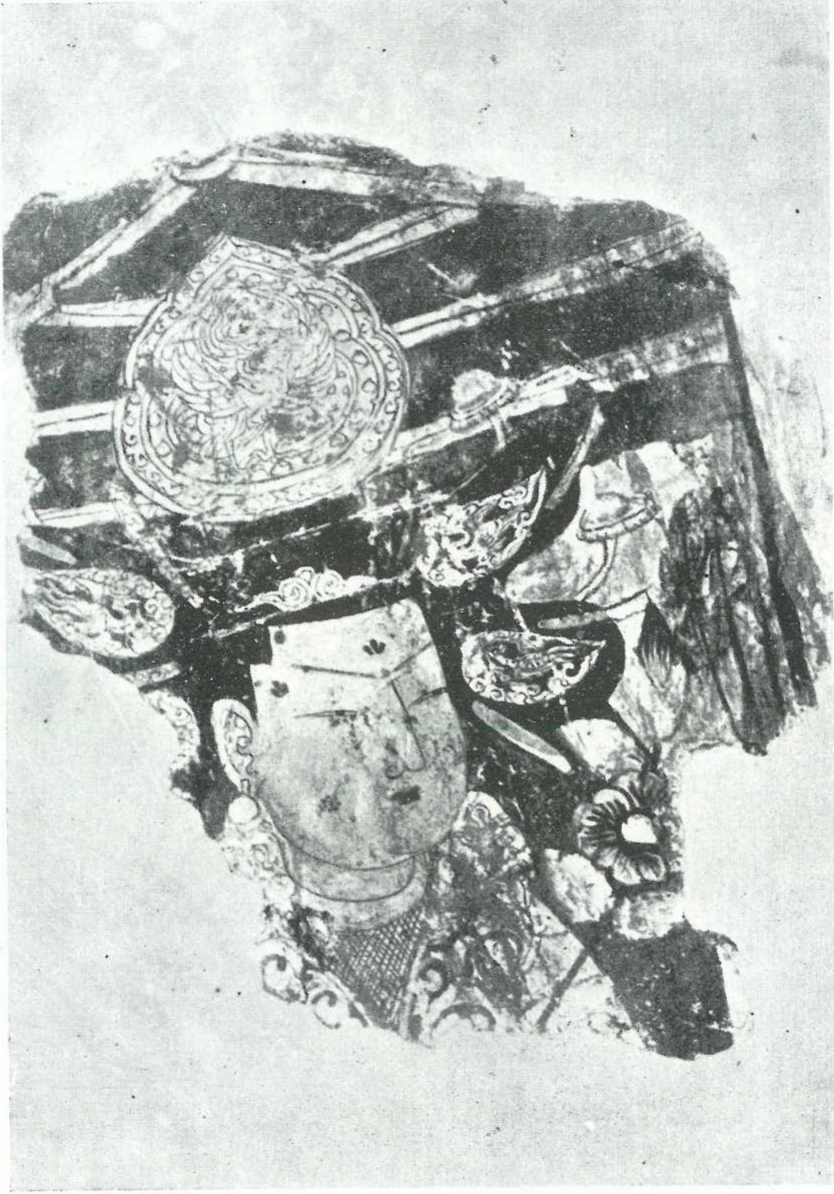
3 — Boğazköy: Harmanlıkayadaki 1 numaralı büyük Eti mabedinin temelleri.

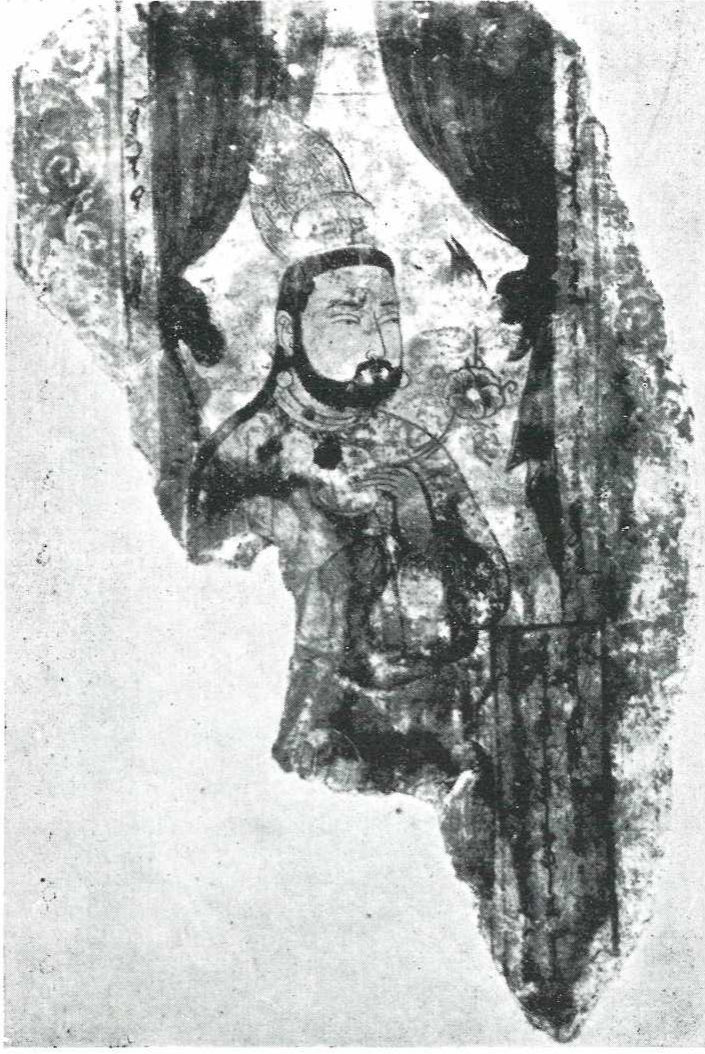
4 — Boğazköyde bulunan büyük I numaralı Eti mabedinin zemin taş aksamı restorasyonu. (M. Kurt Bittel'in Boğazköy hakkındaki eserinden).

6 — Vakıf yapan, Buda dinindeki, Uygur Beyleri.
Bazılarının adları: Toğrul, Tokul, Öğrüng Tokul, Barçuk Tarhan, Arslan Bilge..
(Turfan civarında Bezeklikte bulunan duvar resimlerinden. Milâddan sonra 9 - 12 nci asra ait).

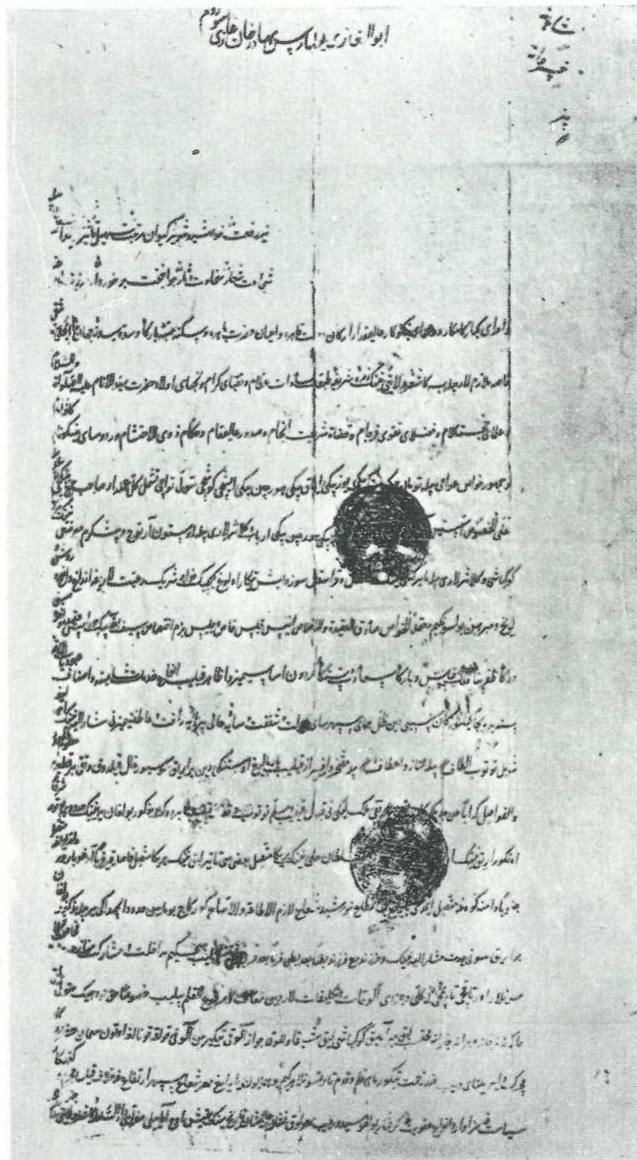
8 — Şarkî Türkistan'da Bezeklik Turfan'da bulunan eserlerden: Vakıf yapan, Buda dininde, bir Uygur Prensesi.
(Milâddan sonra 9 - 11 inci asra ait)

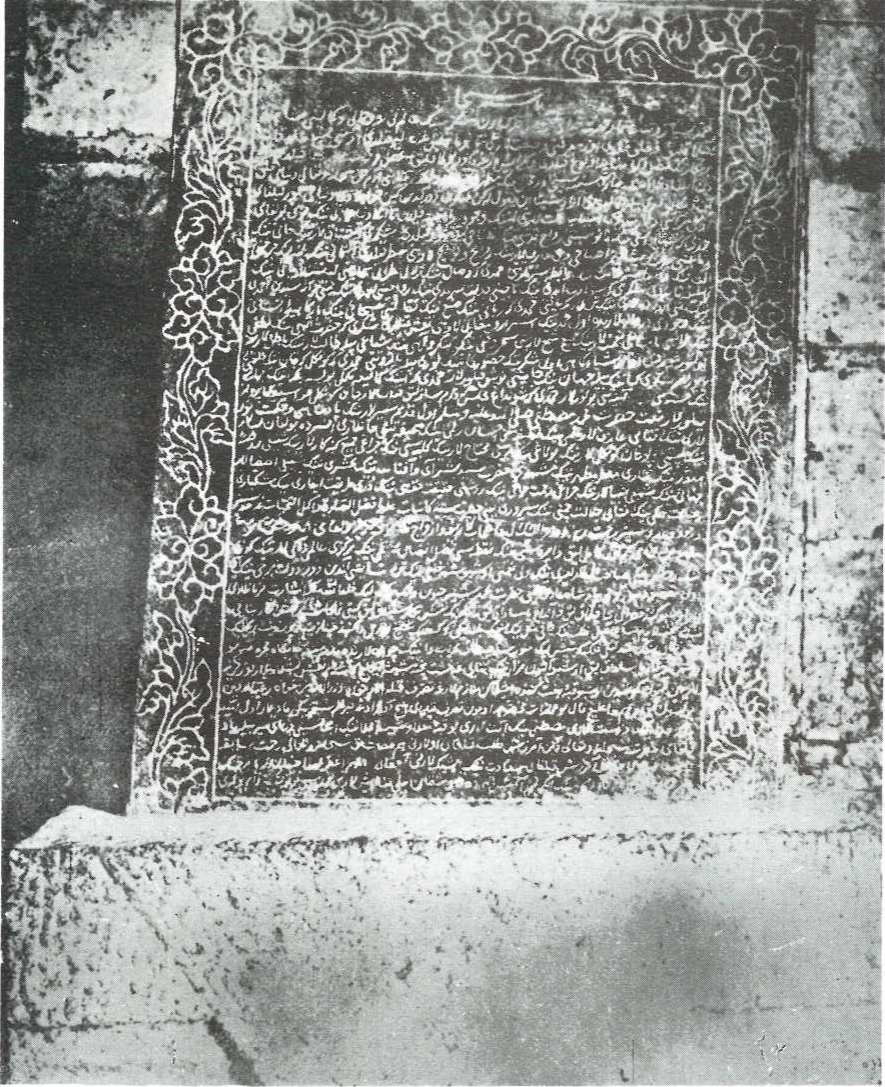
9 — Vakıf yapan bir Uygur Han'ı
(Buda dinindedir. Adı: Tengriken il tutmuş alp arslan Uğe Tarkan. Milâddan sonra 8 - 11 inci asra ait).

10 — Kandıhar'da bulunan ve Vakıf yapanları gösteren plâstik bir eser
(İslâmiyetten evvelki zamana ait)

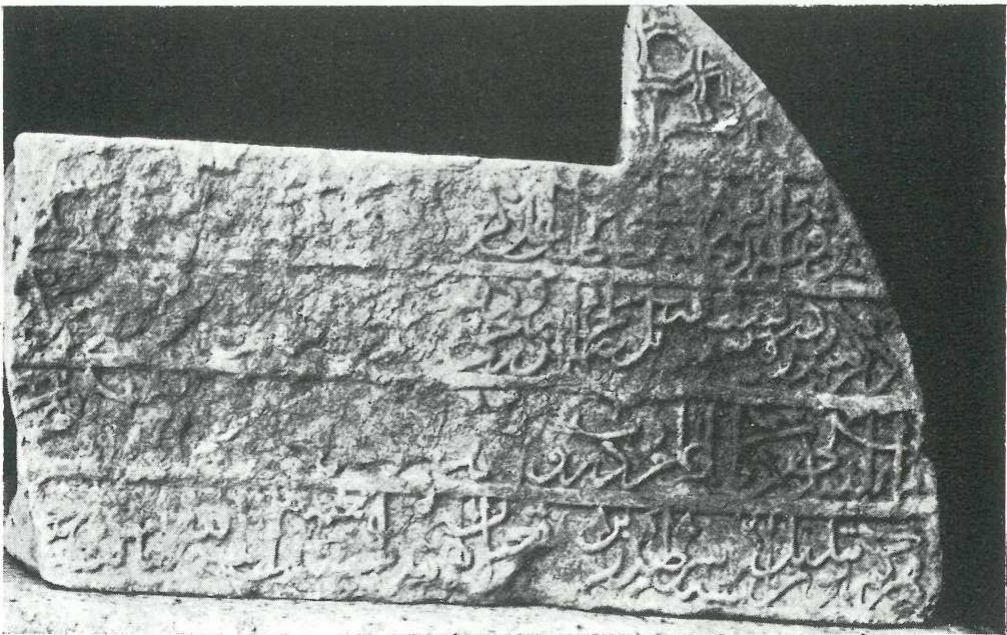
31 — Şarkî Türkistan'da Khodscha devrinden kalmā
bir Kāşgar vakfiyesi.
(Raquettes, Lunds Universitets Arsskrift, Avd. I,
Bd. 269 No. 2).

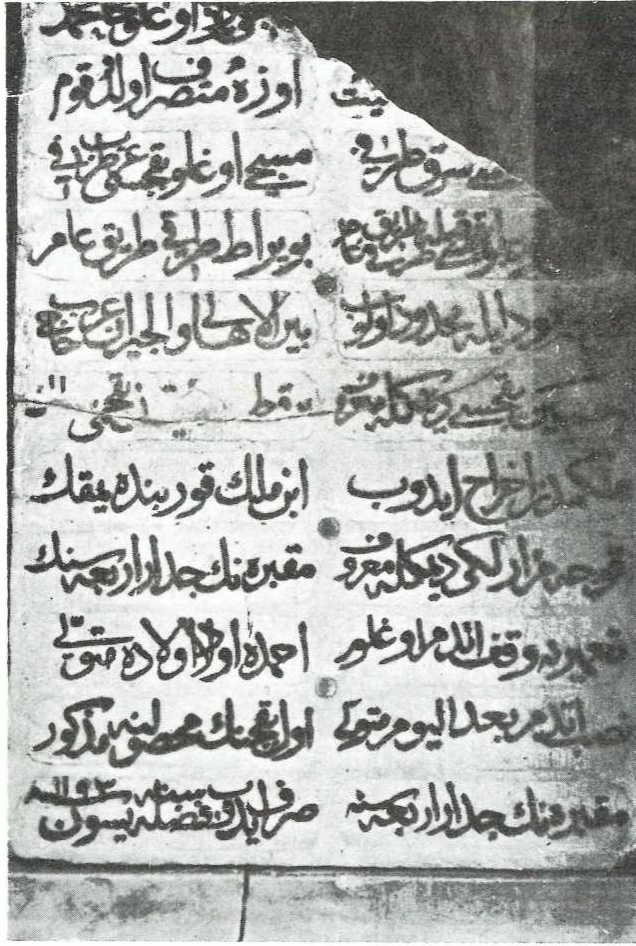
12 — Şarkî Türkistan'da Komul şehrinde bir türbedeki Vakfiye kitabesi.
 (Volkskundliches aus ost - Turkistan, A. V. Le Coq, Berlin 1916).

جمیع بسیار وقتاً پیش از حضرت خدای عزوجل که او را سید عالم بنام از جمالی و کمالی مشاهده قیامت خلق قیامی از موقتی و منتظر
موقوف قیامت عالم قیامی از جمیع مخلوقات بنام و کمال و فضل و کرمات پیل اربع قیامی و کمالش از موقتی و منتظر و منتظر و منتظر
قیامی و جمیع اینها را سید عالم بنام از جمالی و کمالی مشاهده قیامت خلق قیامی از موقتی و منتظر و منتظر و منتظر
الاکاره اذا اراد شئاً ان يقول له کن فیکون دور اندین کین خواه لادی دنیایه و عمارت نیل بسیار است
لاریبی انیک وجودید تعبیه قیامی تا انکا دنیا عمارتی نیل توفی بولغای صدر که شباغ بسی نیل خالصی ارواح قدسی نیل بسیار
پیل موقوف قیامی شکر که موقوف نیل لاریبی عمارتی نیل دعا غنی بزرگ شایسته از احادی دین عارفان نیل و روح و روح لاریبی معطر
قیامی ایمانی نیل بزرگ غنی البت نیل واسطه سیز ملاکت نیل رابط سیز تارستی حمدی که وصال نیل فرلال
قطرات تسبیحانی بزرگ شایسته لاریبی عمارتی نیل مایه نیل شکر که سعادت لاریبی نیل تارستی حمدی که وصال نیل فرلال
احمد نیل تارستی حمدی که سعادت لاریبی نیل تارستی حمدی که وصال نیل فرلال
اول جمیع اینها را سید عالم بنام از جمالی و کمالی مشاهده قیامت خلق قیامی از موقتی و منتظر و منتظر و منتظر
قیامی و جمیع اینها را سید عالم بنام از جمالی و کمالی مشاهده قیامت خلق قیامی از موقتی و منتظر و منتظر و منتظر
الاکاره اذا اراد شئاً ان يقول له کن فیکون دور اندین کین خواه لادی دنیایه و عمارت نیل بسیار است
لاریبی انیک وجودید تعبیه قیامی تا انکا دنیا عمارتی نیل توفی بولغای صدر که شباغ بسی نیل خالصی ارواح قدسی نیل بسیار
پیل موقوف قیامی شکر که موقوف نیل لاریبی عمارتی نیل دعا غنی بزرگ شایسته از احادی دین عارفان نیل و روح و روح لاریبی معطر
قیامی ایمانی نیل بزرگ غنی البت نیل واسطه سیز ملاکت نیل رابط سیز تارستی حمدی که وصال نیل فرلال
قطرات تسبیحانی بزرگ شایسته لاریبی عمارتی نیل مایه نیل شکر که سعادت لاریبی نیل تارستی حمدی که وصال نیل فرلال
احمد نیل تارستی حمدی که سعادت لاریبی نیل تارستی حمدی که وصال نیل فرلال

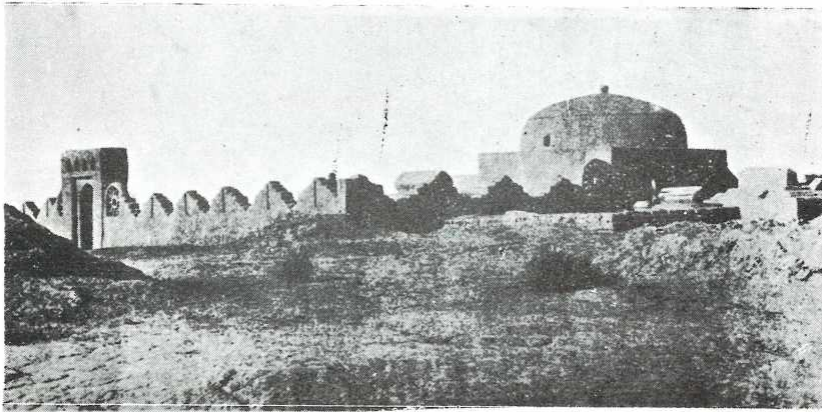
13 — Bundan evvelki resimde aslı şekli gösterilen vakfiye kitabesinin istinsah edilen metni.

14 — Konya'da Hasbey Darülhuffazı Vakfiye Kitabesinden bir parça (XV inci asır başları).

15 — Tire'de halen Necip Paşa Kütüphanesinde muhafaza edilmekte olan taş üzerine mahkûk 1193 tarihli Vakfiye.

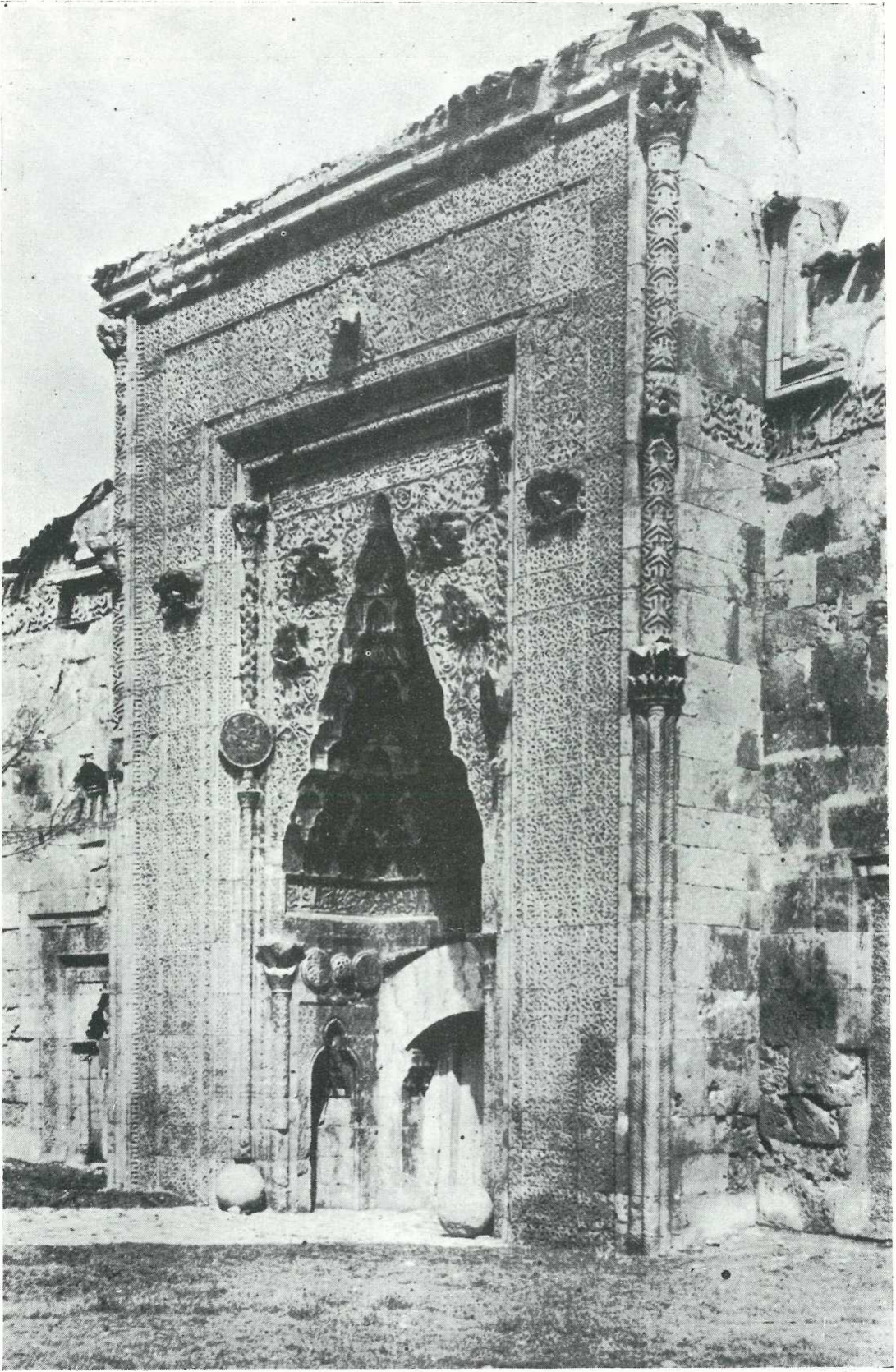
17 — Şarkî Türkistan'da Turfan şehrinde müslüman türklere ait bir türbe. Türbenin kubbesi eski devirlere kadar uzanan bir san'at an'anesinin tesirini göstermektedir. Duvarın kademeli şekilleri, kapının ve türbe duvarlarının iki cihetinde görülen çarklar Türk medeniyetinin ve kültürünün muhtelif sahalarının birer nişanesidir. Bu kademeli şekilleri Orta Asyadan Mezopotamyaya giden Türklerin inşa tarzında görüyoruz. Birer dinî sembol olan çarklar ise Buda dinindeki Türkler tarafından da mebzulen kullanılmıştır. (XIII üncü asır).

16 — İstanbul - Vefa: Atıf Efendi Kütüphanesinde bu kütüphanenin vakfiye hulâsasını ihtiva eden ve bina-
nın içerisinde dıvara tesbit edilmiş olan kitabe.

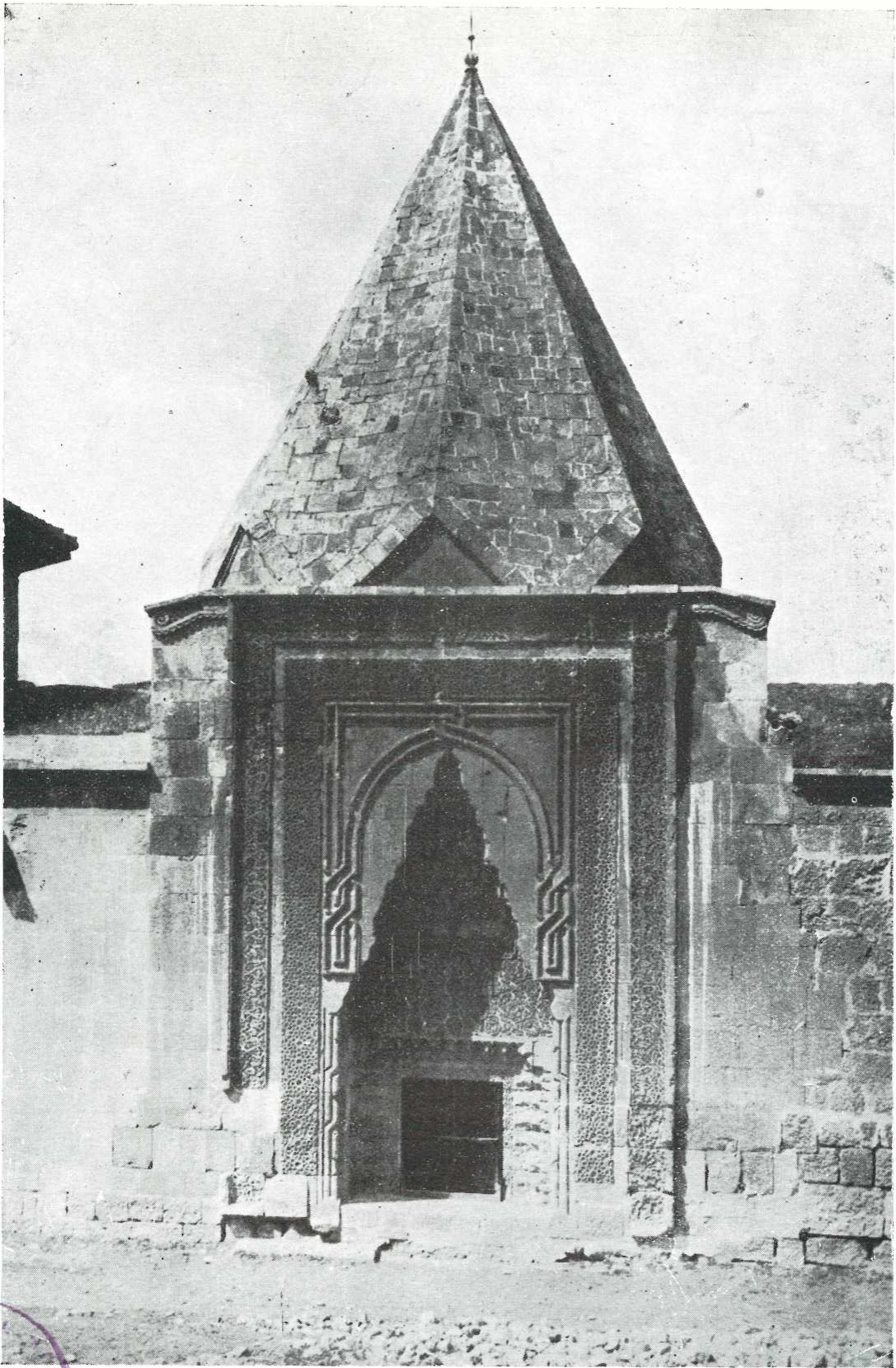

19 — Divriki: Kale camiinin cümle kapısı. (XII nci asır sonu).

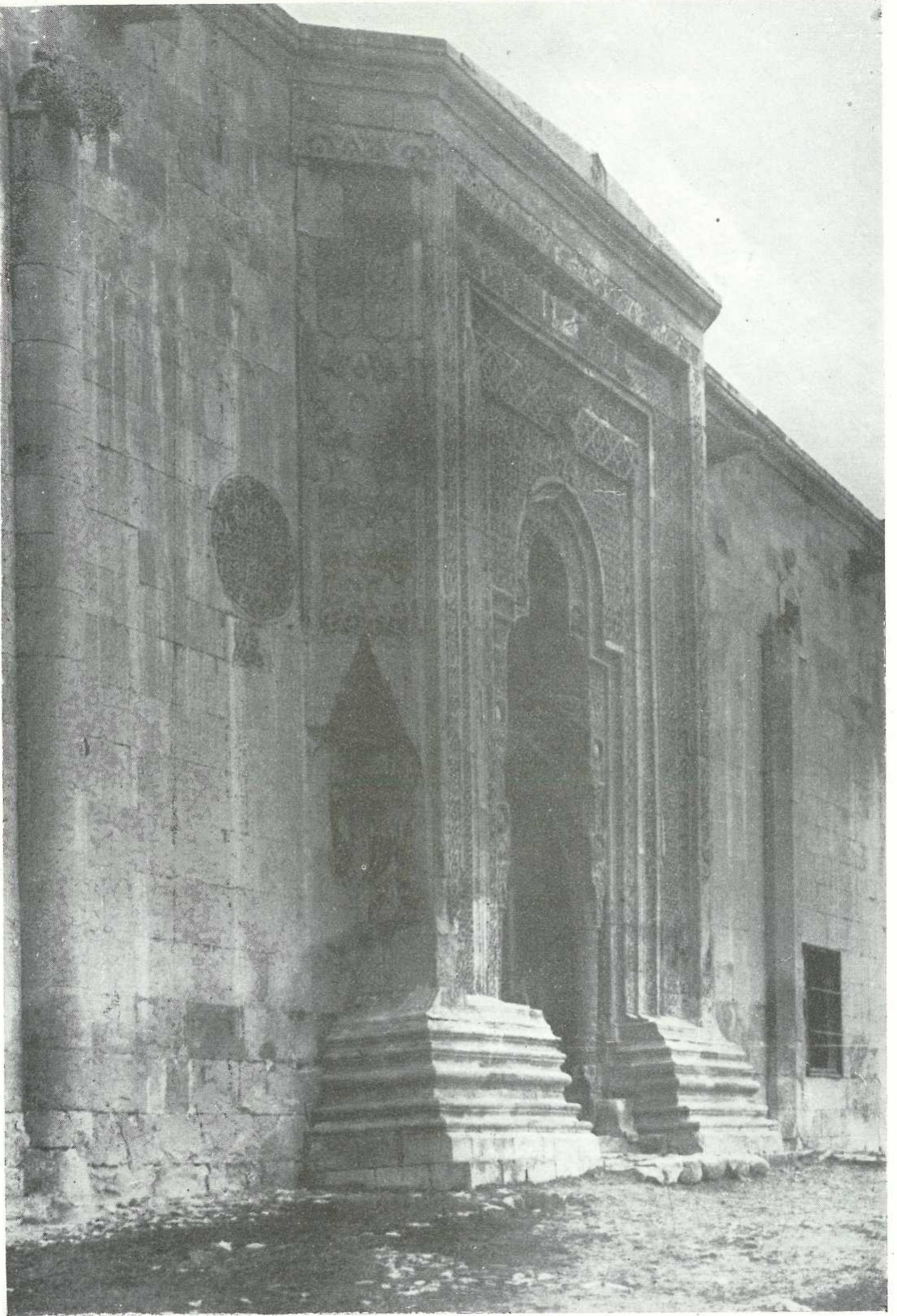
20 — Sivas: Keykâvus I bin Keyhusrev bin Kılıç Arslan tarafından 1217 tarihinde inşa ettirilmiş olan Darüşşifa'nın kapısı.

(Türklerin hayır için yapmış oldukları muazzam âbidelerden biri olan bu eser Selçuk san'atında müstesna bir yer işgal eder.)

24 — Divriki: Ulu camiin garp cephesindeki kapı.

(Sonradan pencereye çevrilmiştir. Konya Selçukluları mimarî karakterlerini çok kuvvetle tebarüz ettirmektedir. Bu binada görülen ve her biri ayırıcı vasıfları haiz olan san'atkârane parçalar ve bunların imtizacından doğan umumî heyet sanat ve tarih bakımından bir şaheserdir. Bu mimarî vesika, o devirdeki Anadolu Türk beylerinin sanat karakterini müşahhas bir tarzda bize göstermektedir).

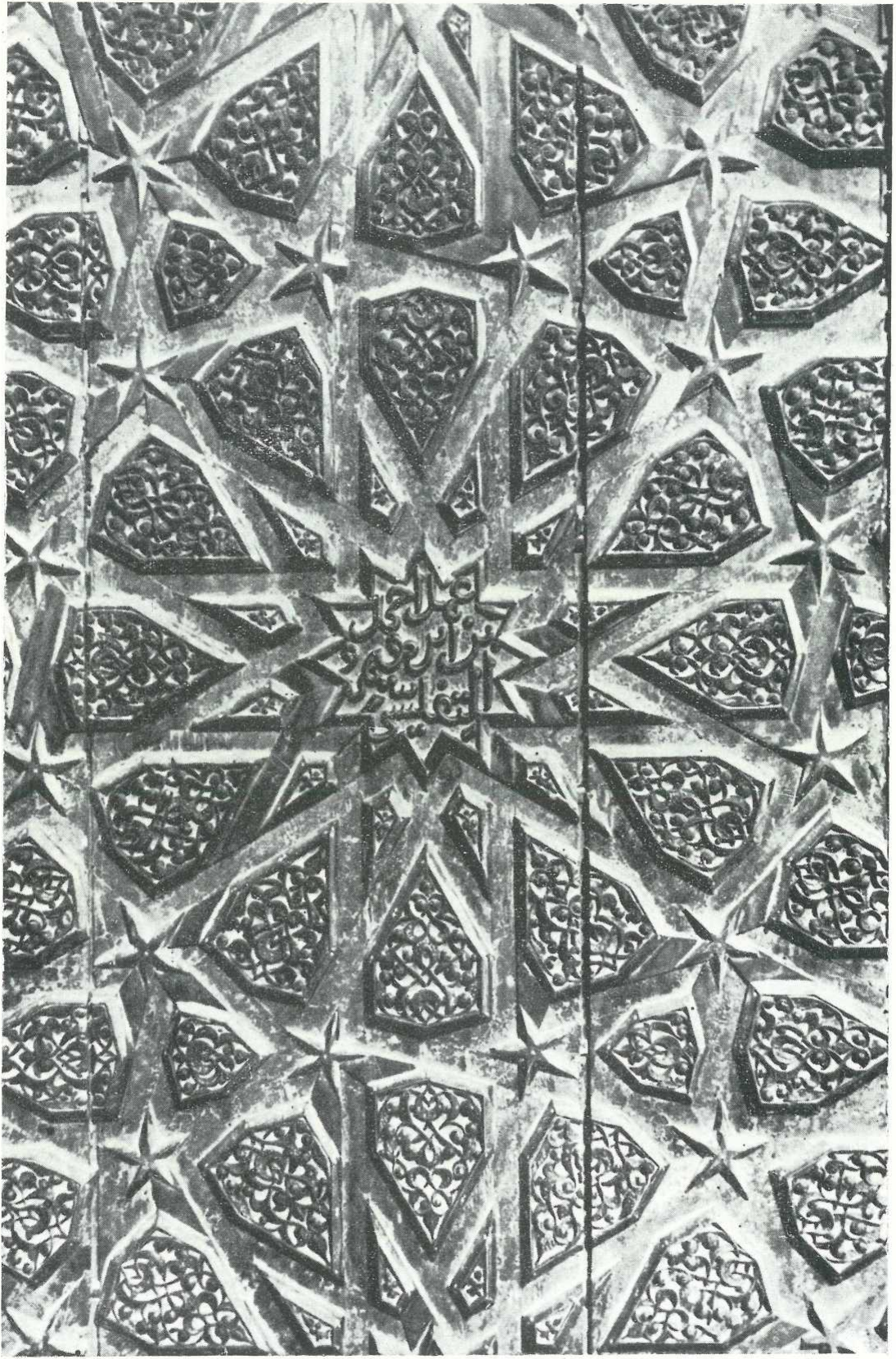

25 — Divriki: Ulu camiin şark kapısı.

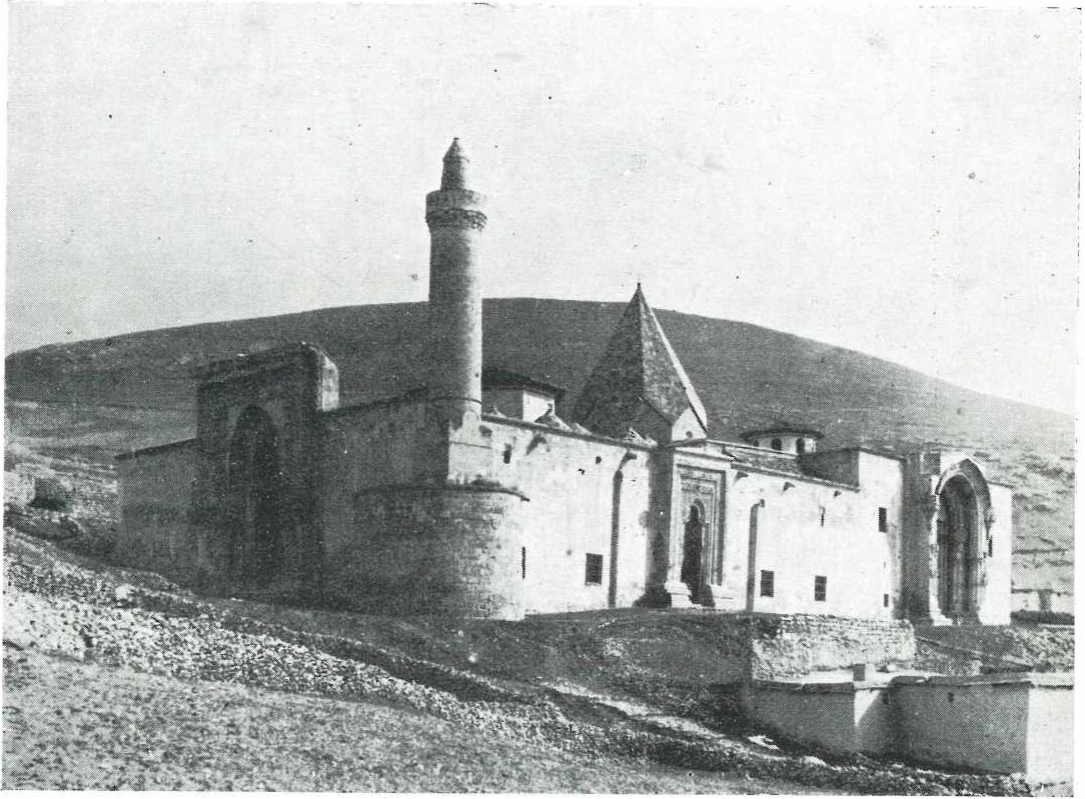
(Düz bir satıh üzerinde hacimleşen bu kapı Türk tezyinî elemanlarının envayını bir araya toplamış ve bunları gayet güzel mezcetmiştir.)

26 — Divriki: Ulu camiin Ahmed b. İbrahim tarafından imal edilmiş olan minberi.
(XIII üncü asır türk ağaç işçiliği ile Orta Asyanın çok kuvvetli ve üslûplanmış
tezyinatının nefis örneklerindendir.)

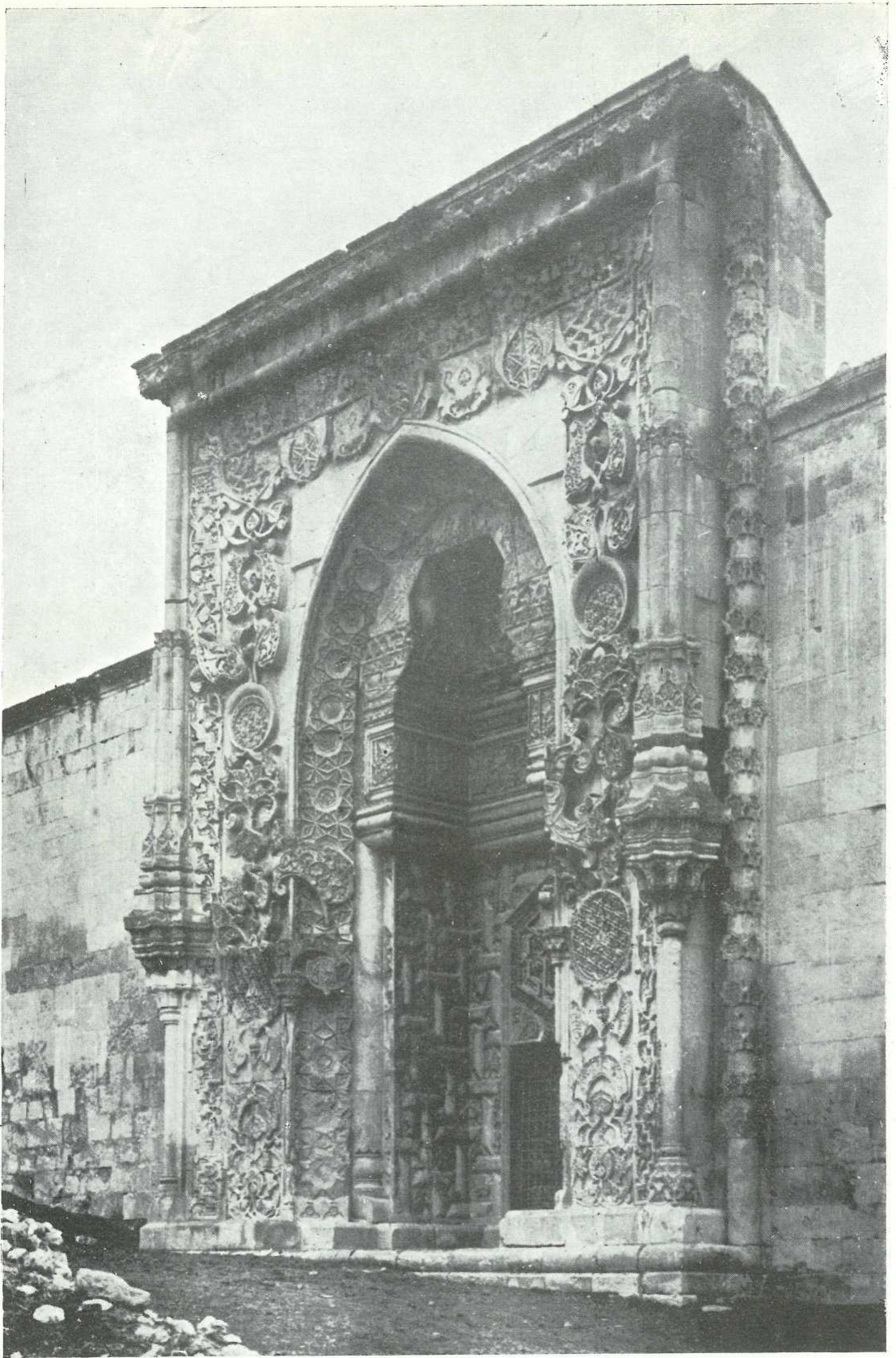
27 — Divriki: Ulu cami minberindeki hendesî tezyinat ve bunların aralarına yerleştirilen üslûplanmış motifler. Ortada sanatkârının adı görölüyor (XII nci asır)

21 — Divriki: Mengüçöğullarından Ahmed Şah tarafından yaptırılan cami ile zevcesi Fahreddin Behramşah'ın kızı Turan Melik namına inşa edilmiş olan Darüşşifa. (XIII üncü asrın başı)

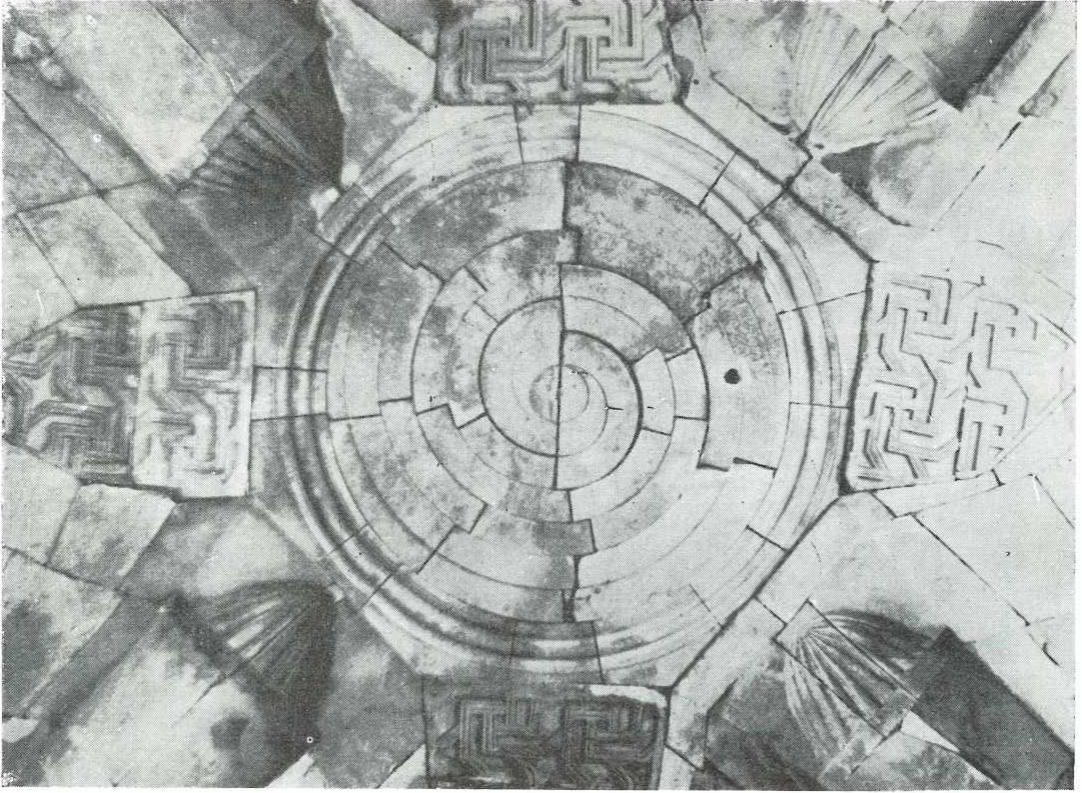

18 — Şarkî Turkistan'da Turfan Şehrinde bir cami.-(13 üncü asır).

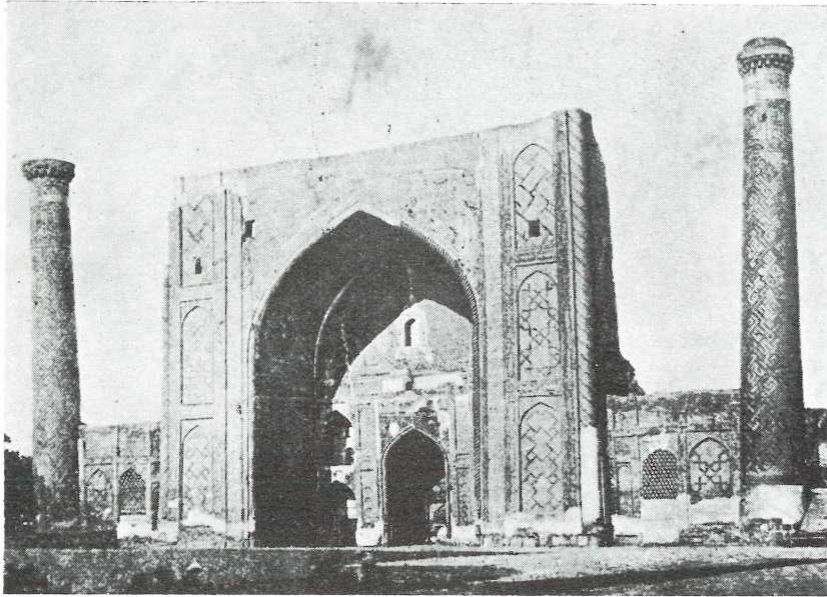
23 — Divriki: Ulucami şimal cephesine düşen cümle kapısı.

Çıplak bir sathın ortasında o sathın ufki hatlarına mukabil şakulî bir irtifa alan ve ileriye doğru çıkarak bu rüyet sathı üzerinde ön plânı işgal eden bu kapı cezbedici bir çok hususiyetleri kendinde toplamıştır ve camiin cümle kapısı olmağa lâyıktır. Ahlatlı bir Türkün ibda ve inşa ettiği bu eser orta Asyadan Kafkas ve İran yolile Anadoluya gelen, bir taraftan Bizansa öbür taraftan Mezopotamyaya ve Suriyeye kadar dayanan öz Türk sanatının bir enmuzecidir.

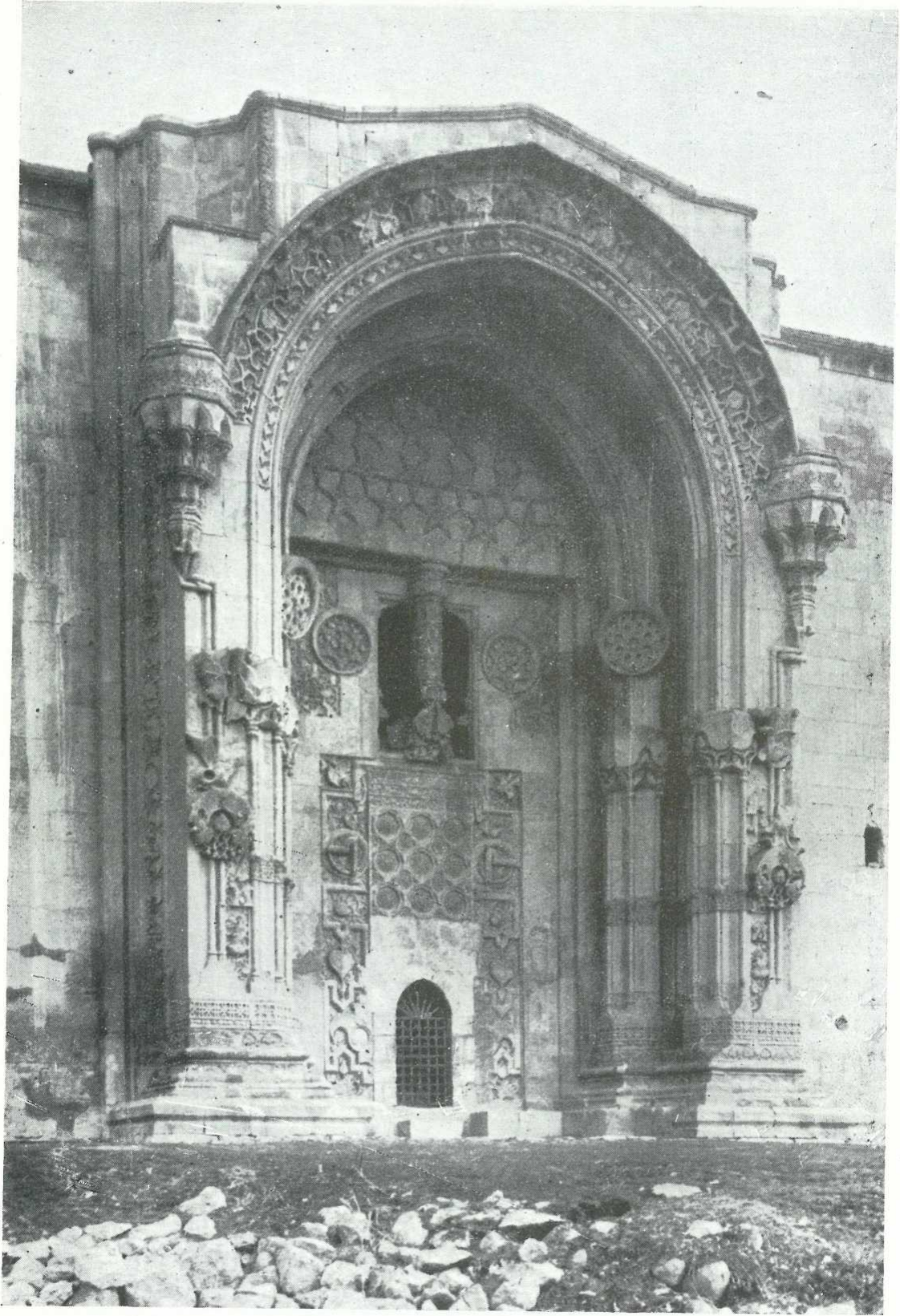

22 — Divriki Darü'sşifasinın taş kubbesi.

(Resimde görülen halezonî tezyinatın vücut bulması için tertip olunan taşların şekil ve kesimlerindeki imtizaç ve mükemmeliyet taş kesimi sanatının fevkalâde muvaffak bir nümunesidir.)

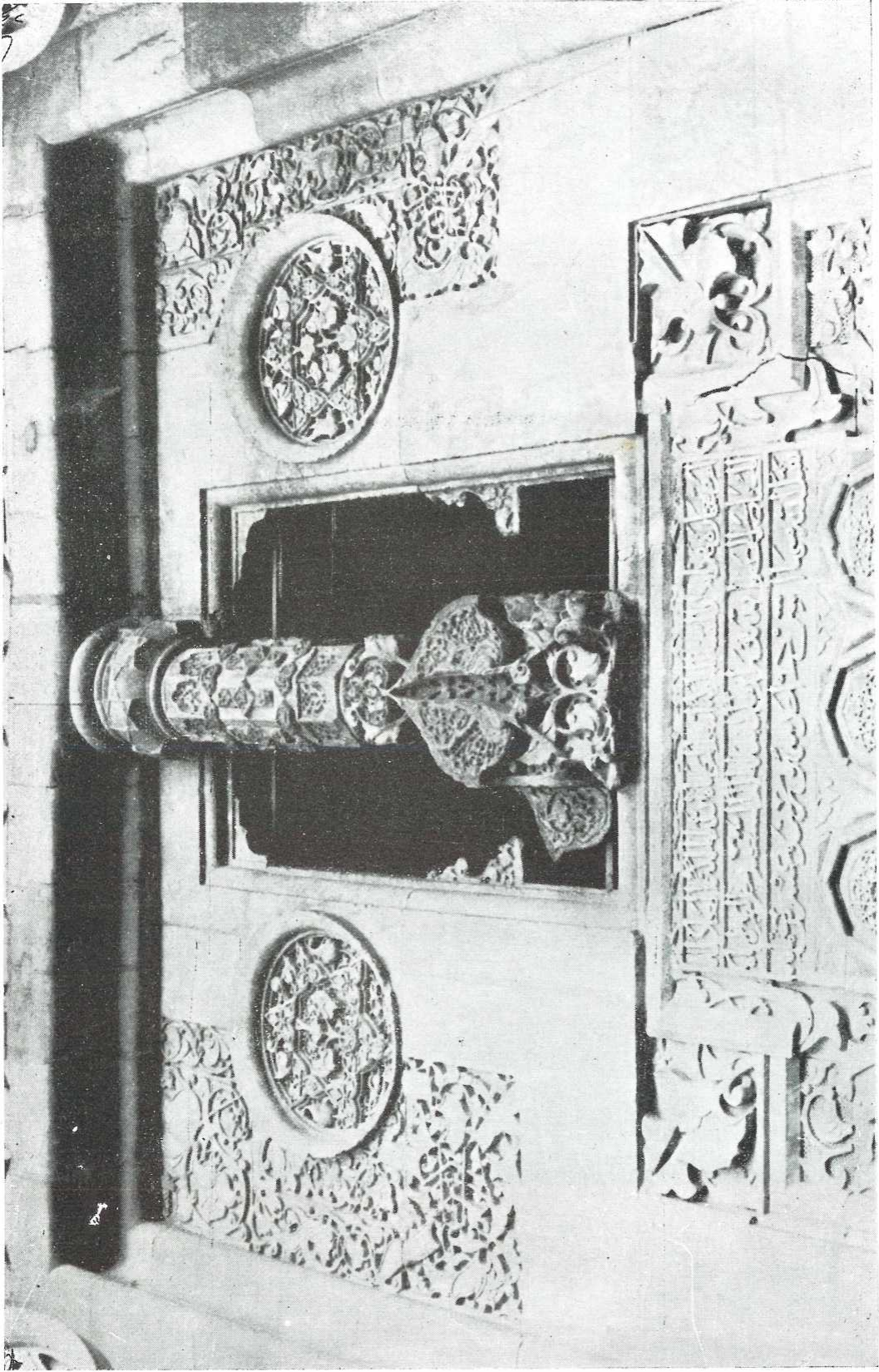
44 — Semerkand'da Uluğ Bey Medresesi'nin ön cephesi. (XV inci asır) Türk mimarisinin en mümeyyiz farikasından biri olan müteaddit plânlı Tak-Kapı sisteminin çok güzel bir nümunesidir. Sakin ve şakulî hatların âhengi dikkate şayan ve devrin azametine şahittir.

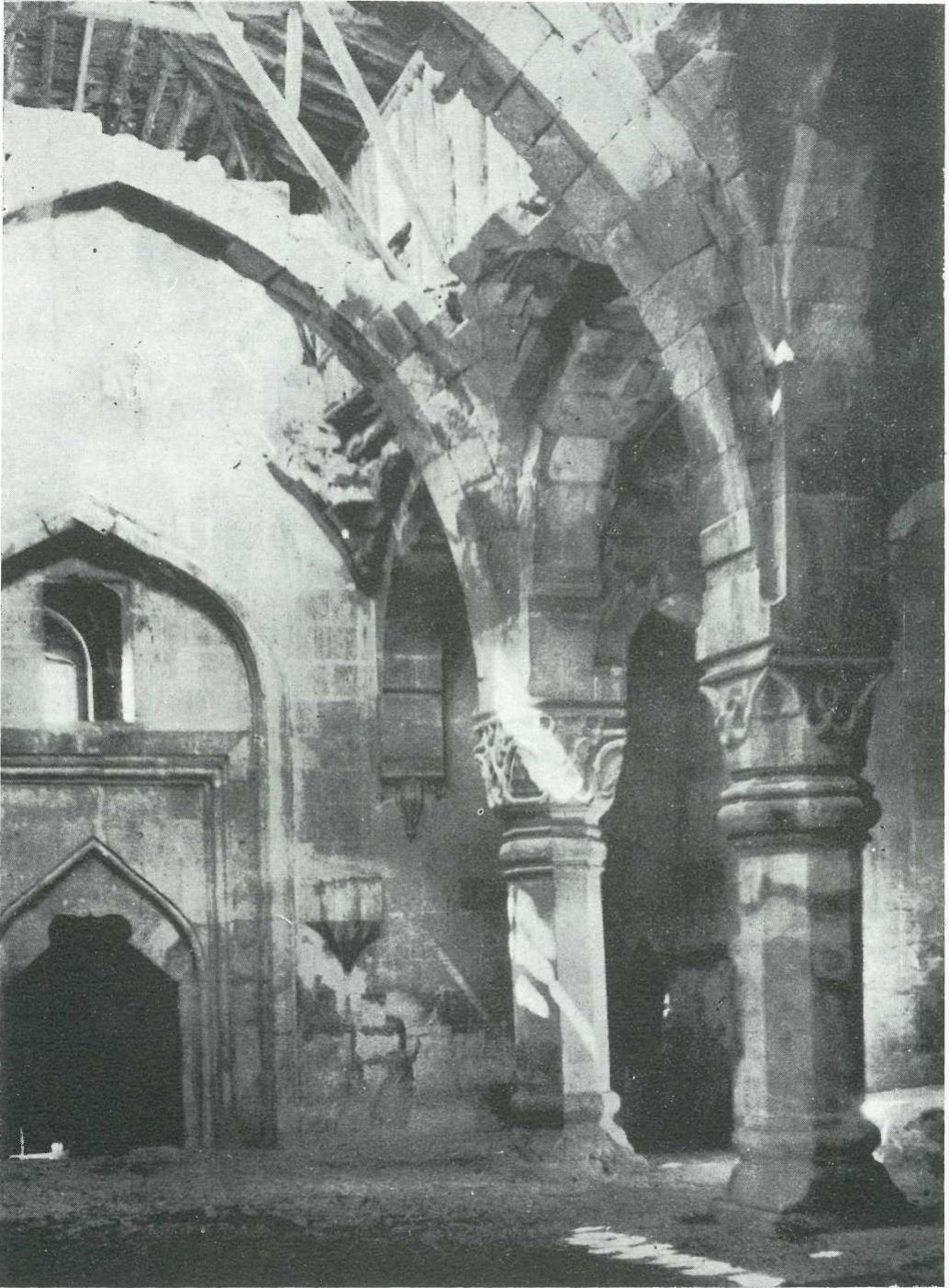
28 — Divriki: Ulu cami bitişindeki Turan Melik Darüşşifasının cümle kapısı.

Bu kapı sonradan küçültülmüş ve bozulmuştur. Görülen tezyinat azlığı ve çok kuvvetle tebarüz eden kemer ve mulürler en büyük inşai ve tezyini elemanları teşkil etmektedir. Buradaki motifler mutena noktalara serpilmiş ve sanat telâkkisi yönünden ileri bir hamle yapılarak birkaç asır sonraki merhaleye yaklaşmıştır. Bu kapının en karakteristik ciheti insanı kendine doğru cezbetmek hassasını fevkalâde haiz olmasıdır. Mimari nisbetler rüyete en muvafık şekilde tanzim edilmiş olduğu gibi şayanı hayret sarat hünnerleri de gösterilmiştir.

En geniş ve yüksek tâkın bulunduğu plânın arkasında ikinci, üçüncü ve dördüncü plânlar gelmektedir. Bu plânlar birbirlerinden ancak birer mulürle ayrılmış olduğu halde aralarında derin bir mesafe bulunduğu hissini vermektedir. Tak kapının ortasında bulunan ve bugün bozulmuş olan asıl kapı da binanın haricî duvar sathı ile hemen hemen aynı plânda olduğu halde çok daha derinde görünmektedir. Tak-kapının üstünde ve yanlarında kademeleşen mulürler ise kemerleri ileri doğru atmaktadır. Yerinde azamet ve salâbetle duran bu eser, sanatkârının göstermeğe muvaffak olduğu mimari kudret ve hünnerle bir taraftan içeri doğru derinleşmekte, diğer taraftan her iki canahta ileri doğru açılma ve bir kucaklama hissini vermektedir. Bir Türk kadınının şefkatini temsil eden bu hayır ocağının maksadını sanatkâr daha kapısında ifadeye muvaffak olmuştur.

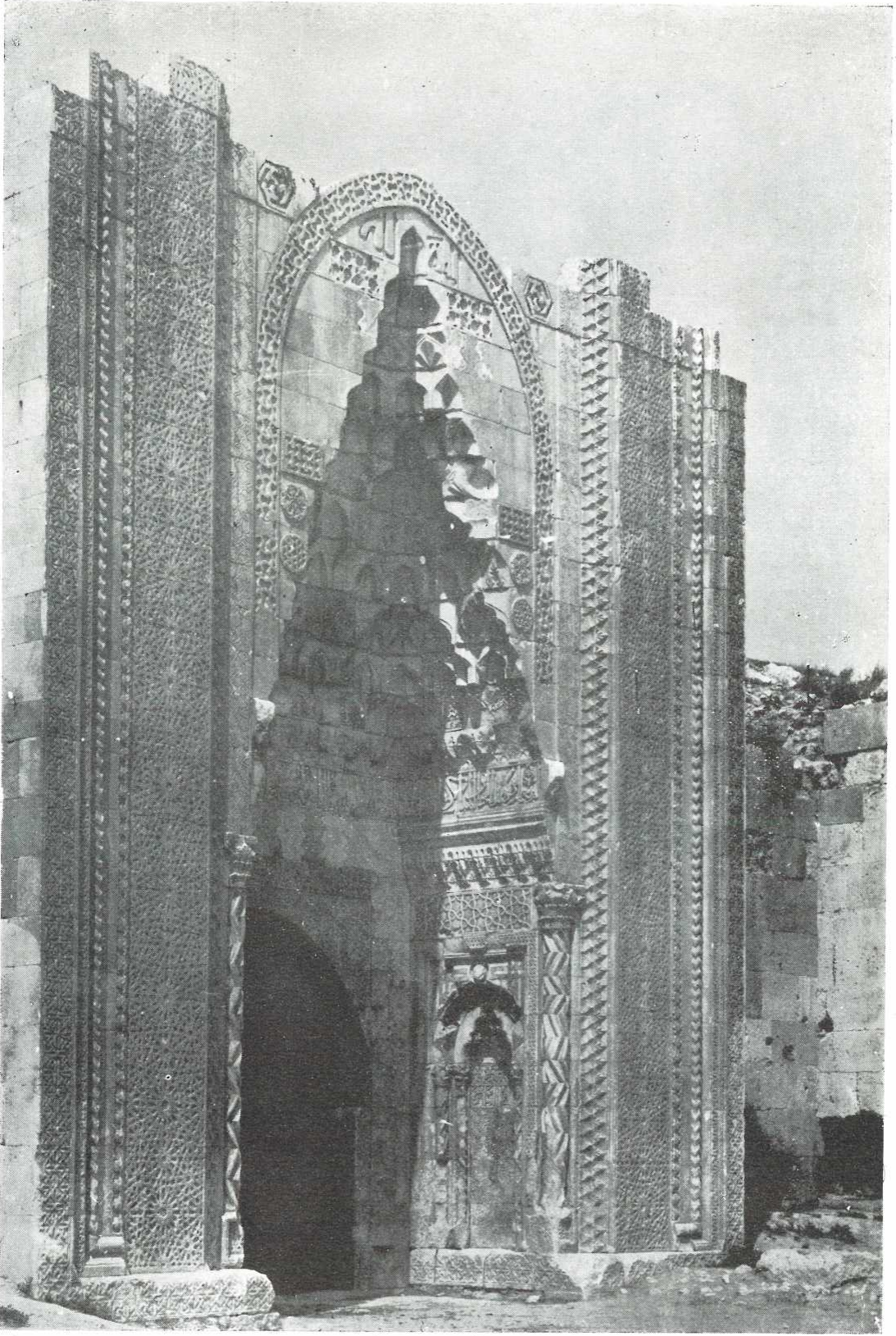

29 — Divriki'de Turan Melik Darüşşifasının kitabesi ve orijinal tezyinati.

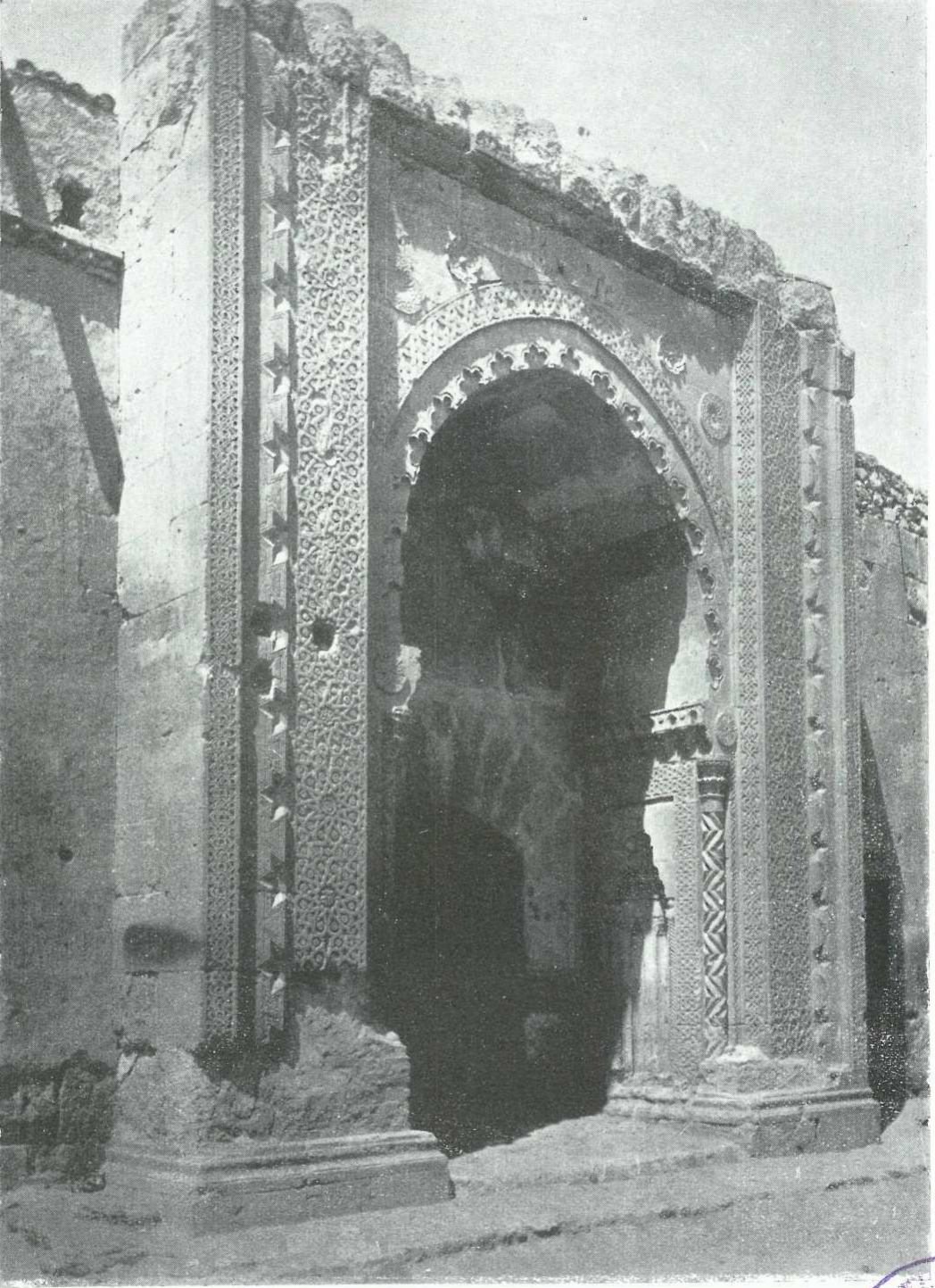

30 — Divriki Darüşşifası cümle kapısının içeriden görünüşü.

(Kemerler ile ayaklarının imtizacı mükemmeldir. Dairevi hatlar ile şakuli hatların doğrudan doğruya birleşmesinden hasıl olacak aksaklık, kemerlerin ufak bire çıkıntı yapılarak veya keskin köşeler vücade getirilerek ortadan kaldırılmıştır)

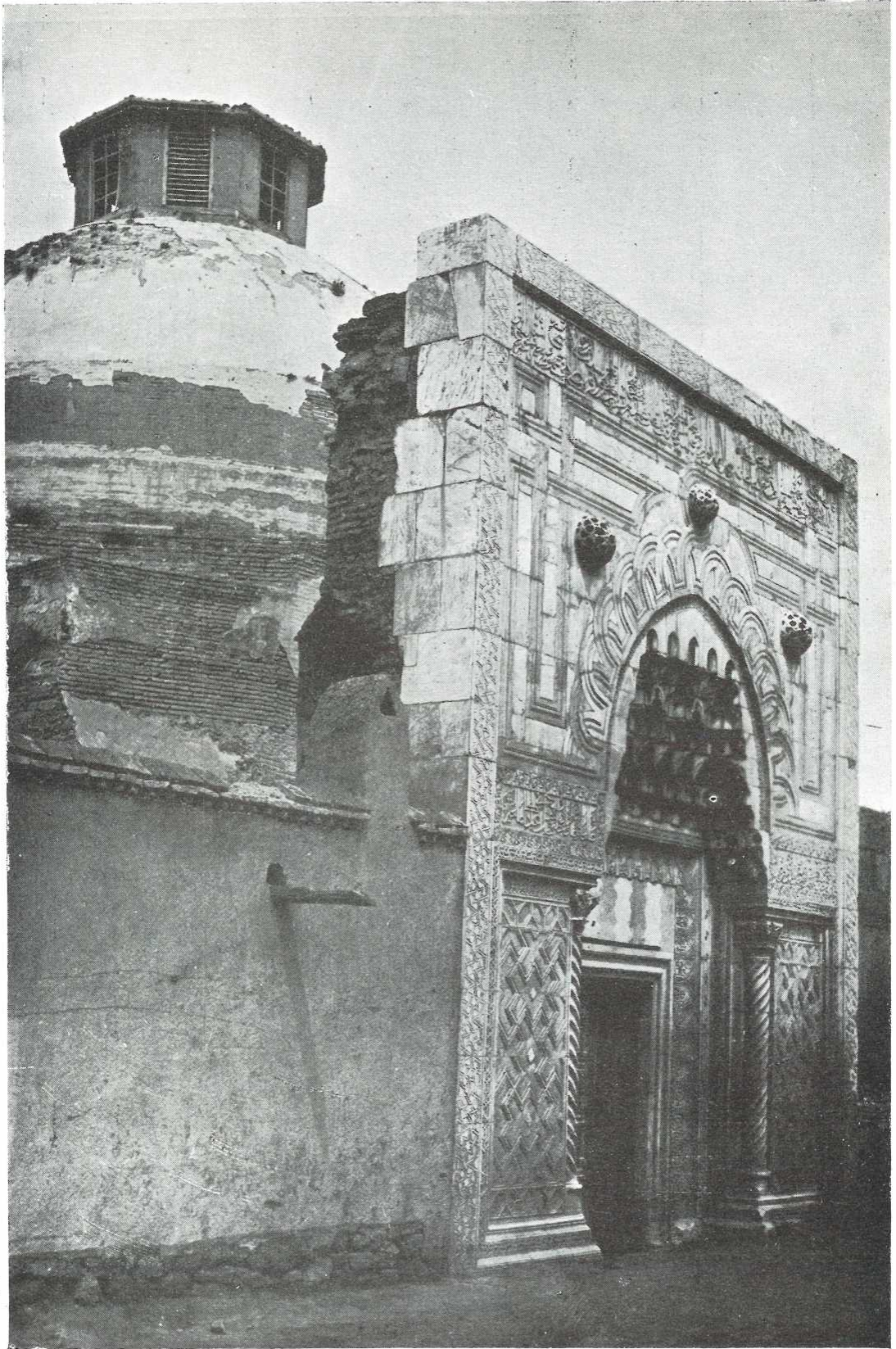
31 — Konya ile Aksaray arasında yüksek türk sanatının ve içtimâî varlığının en mükemmel âbidelerinden olan Sultan Hanının kapısı. (XIII üncü asır)

32 — Konyada sırgalı medrese kapısı.

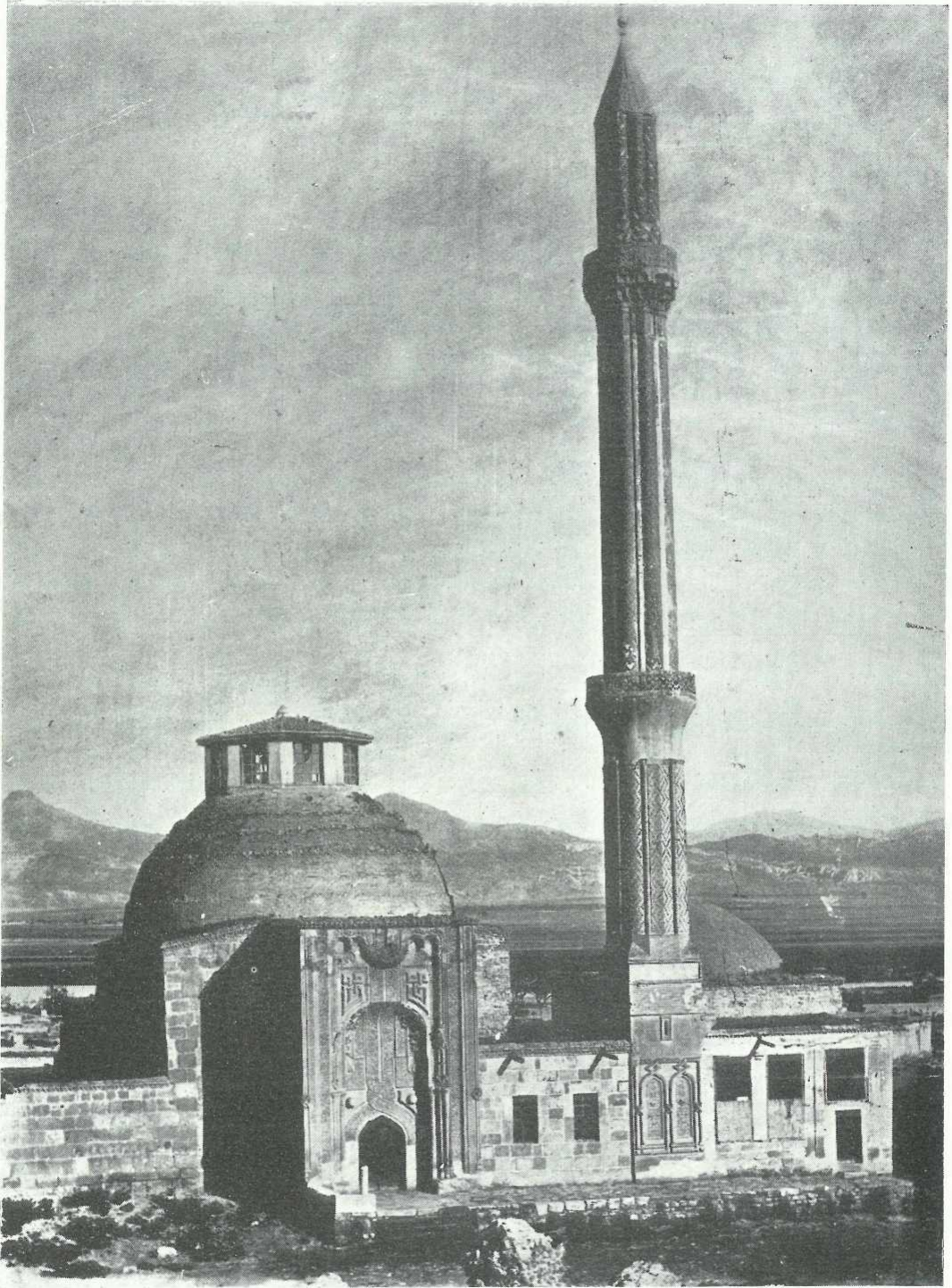
XVIII inci asrın ilk yarısında yapılan bu nefis eser Anadolu Selçuk mimarisinin en kuvvetli eserlerinden biridir.

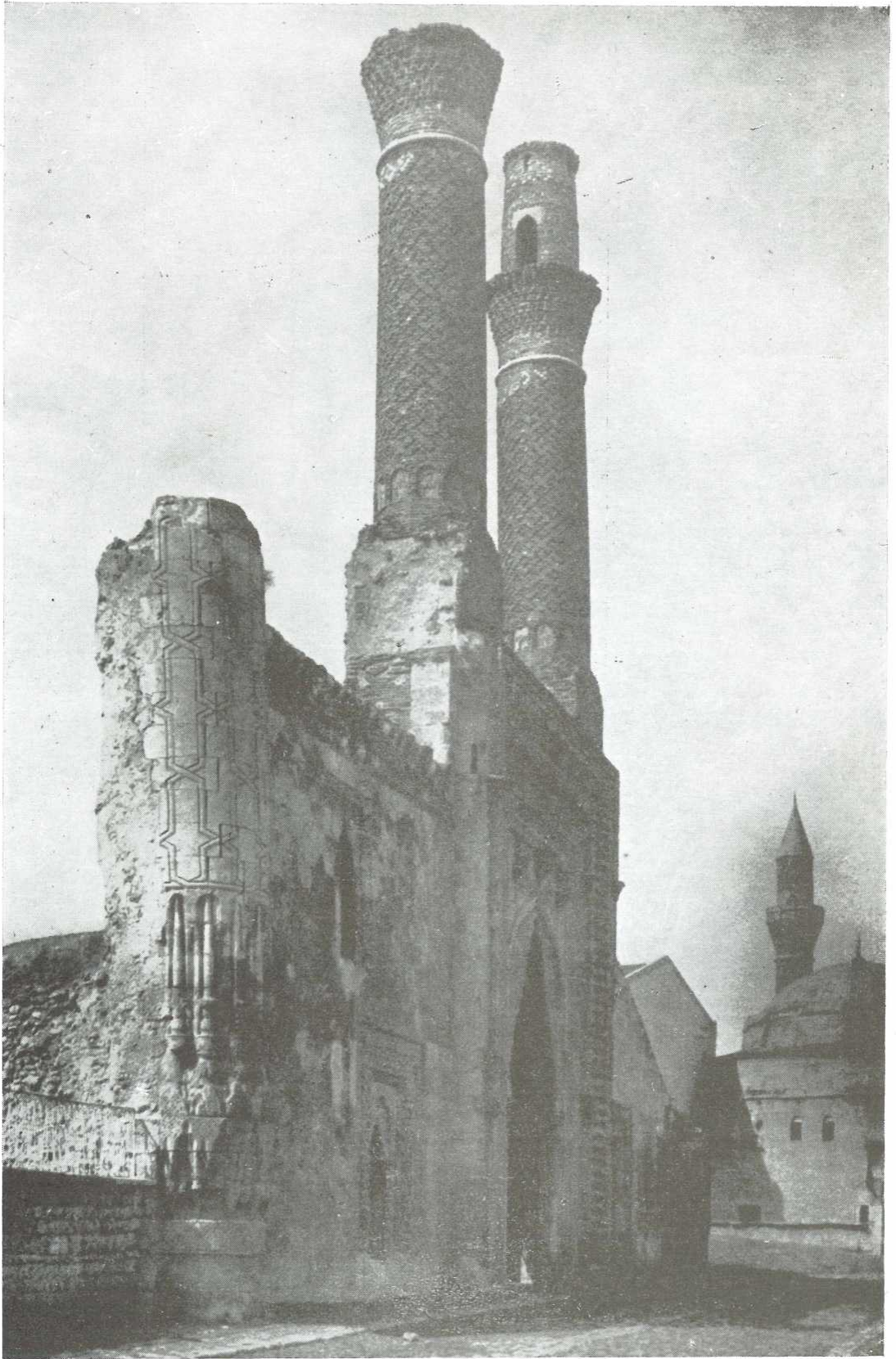
33 — Konya: Karatay Medresesi kapısı.

(Keykâvus b. Keyhusrev b. Keykûbad zamanında vüzeradan Karatay b. Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Kapıdaki tenasübün fevkalâdeliği hemen göze çarpmaktadır).

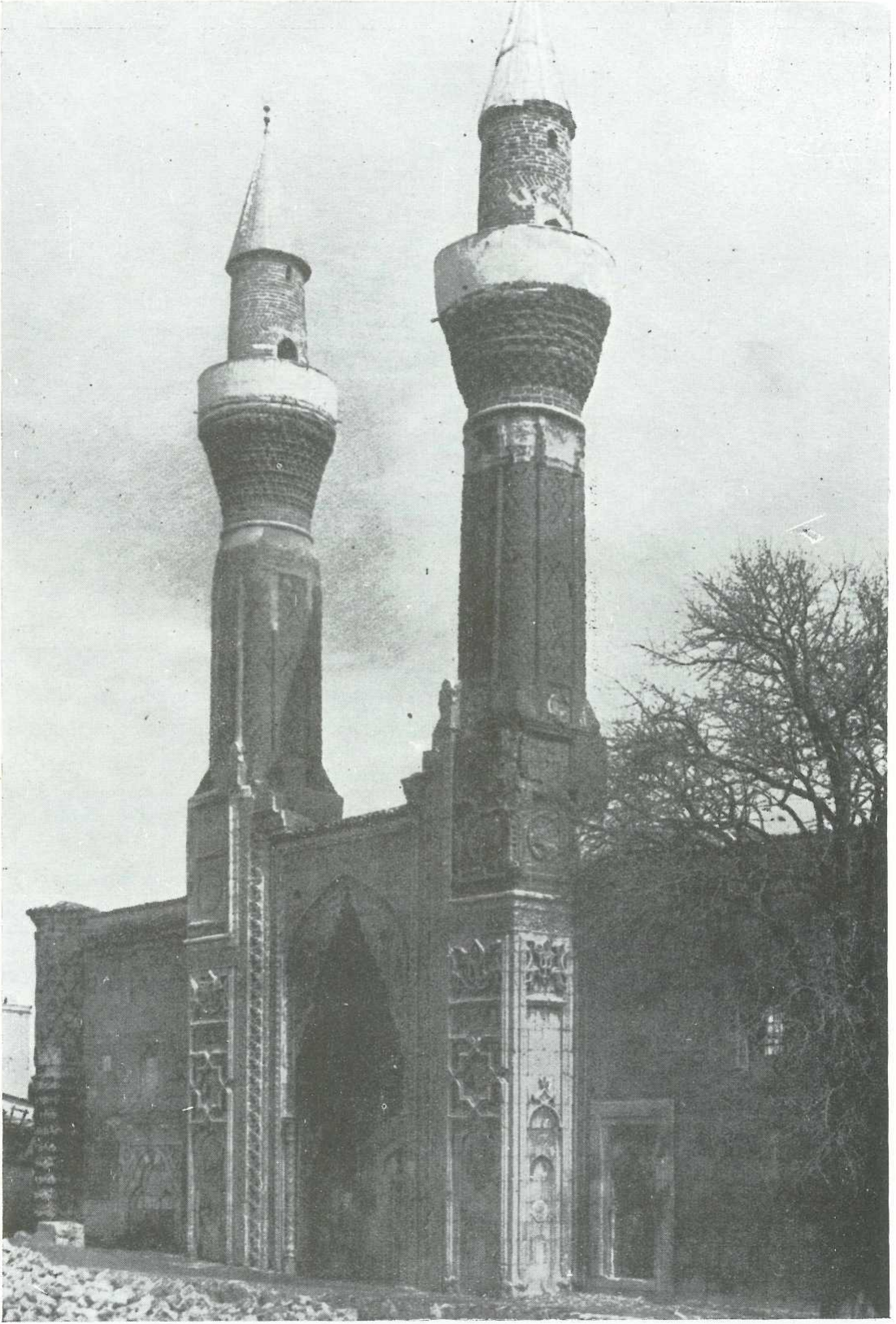

34 — Konyada İnoa Minareli Medresesi.

(XVIII inci asır ortasında yaptırılan bu eser birçok hususiyetleri haizdir. Bu resim 30 yıl önce minare yıkılmadan çekilmiştir.)

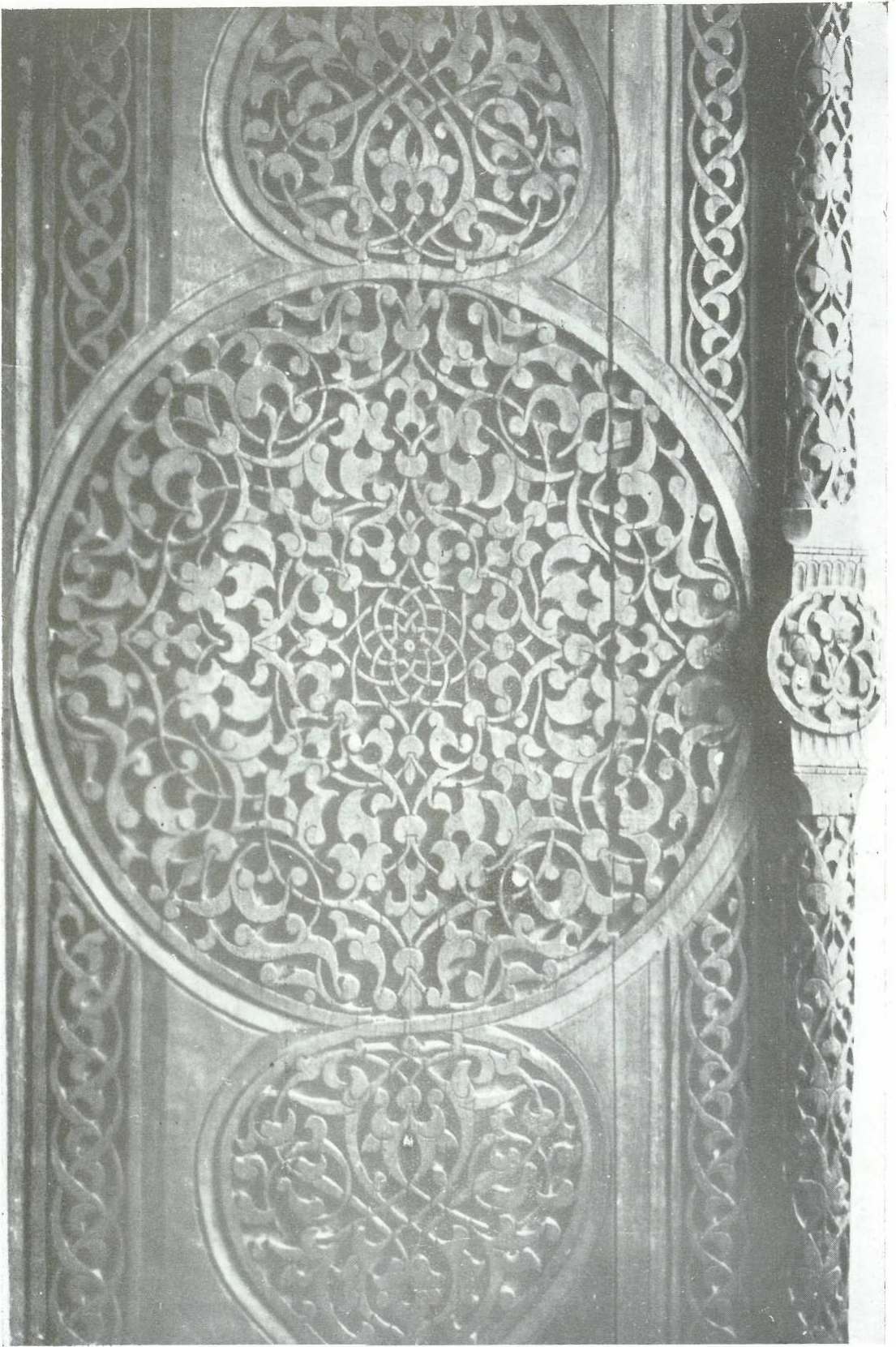
35 — Sivas: Çifte Minare Medresesi'nin esas cephesi. (13 üncü asrın ikinci yarısı).

36 — Sivas: Gök Medrese kapısı.
(Keyhusrev III b. Kılınç Arslan'ın Veziri Sahib Ata tarafından Türk kültür hayatına
ve sanat tarihine 1271 yılında inşa edilmiştir).

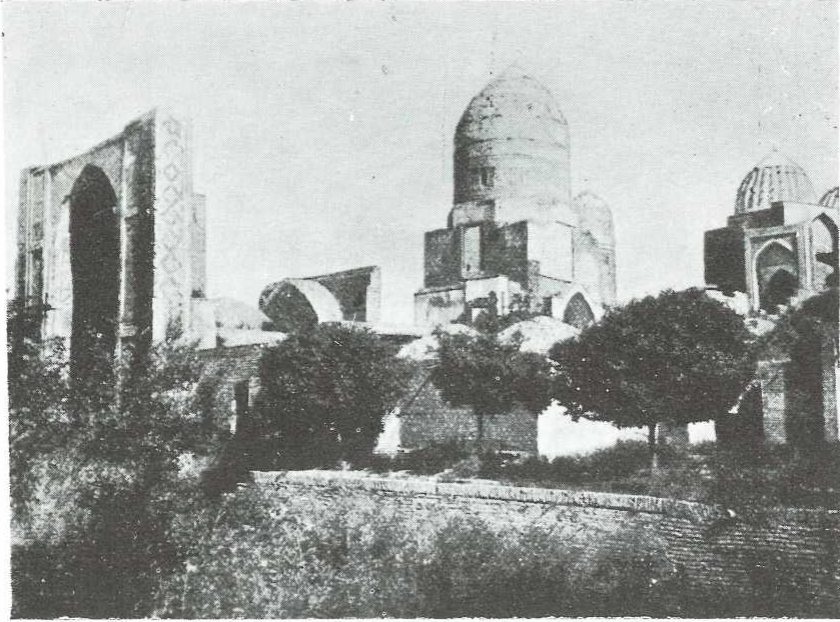

37 — Birgi: Aydınoğlu Mehmed Bey camiinin mozayik çini mihrabı.
(Konya Selçukluları çini sanatı ile boy ölçülebilecek bir seviyededir.)
(XIV üncü asrın başı)

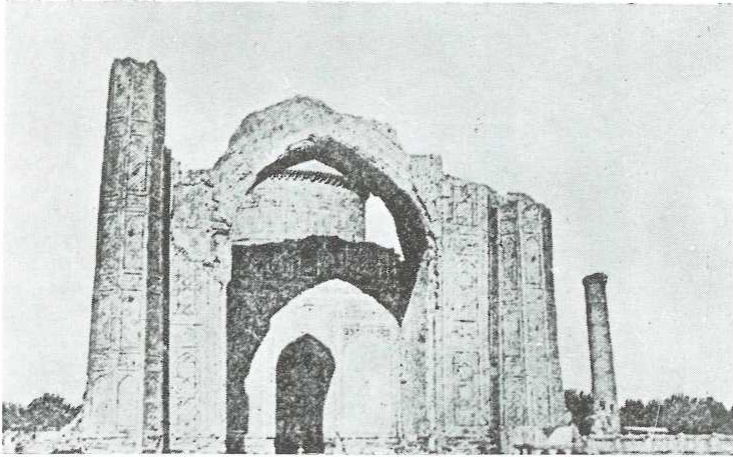

38 — Birgi: Aydınoğlu Mehmed Bey Camiinin ağaç pencere kanatlarından biri.

Pençere kanatları ile, kapıların her biri ayrı birer motifte işlenmiştir. Türk sanatında detay, ekseriyetle tenazurun sıkıcı tesirlerinden uzak, serâzad kalmış, bedîi zevkin emrinde göze incitmeden hitap eden bir varlık olarak trakki etmiştir).

39 — Semerkand'da Şah Zinde Türbesi (XIV üncü asır)

40 — Semerkand: Timurun zevcesi Bibi Hanımın adını taşıyan Medrese. (XIV üncü asır sonu).

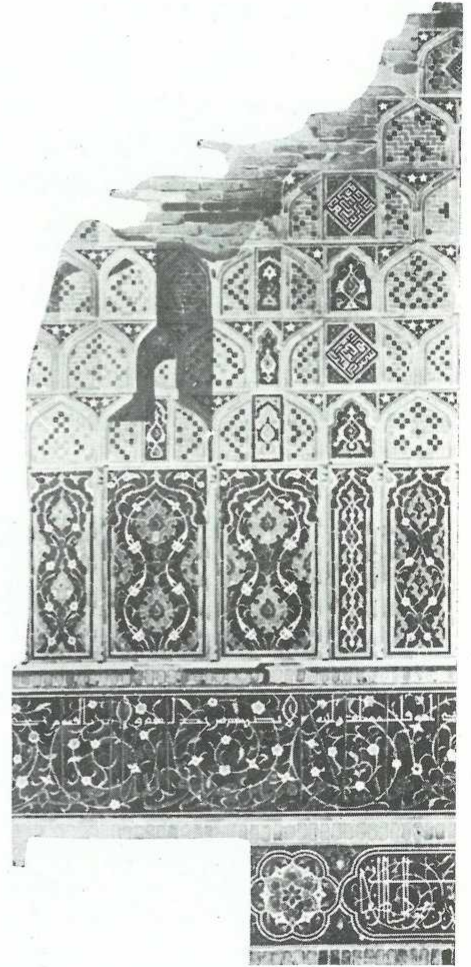
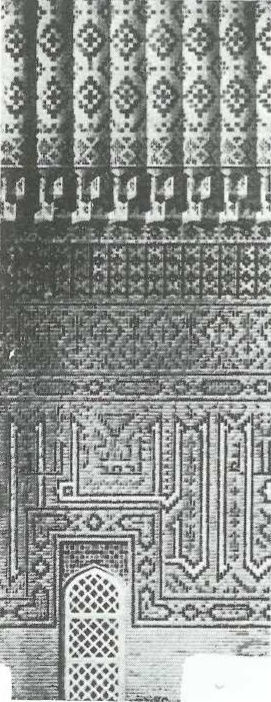
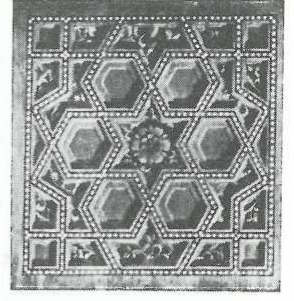
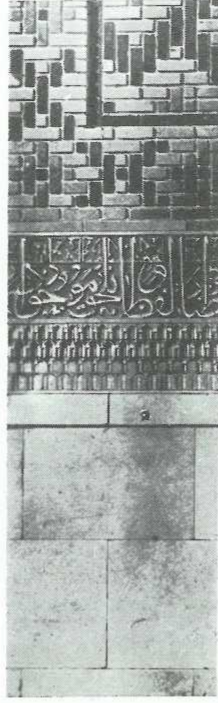
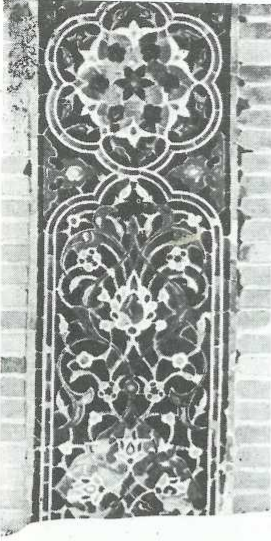

41 — Selçuk (Ayasluğ) da Aydınoğlu İsa bey camiinin her biri ayrı bir şekilde inşa edilmiş olan musanna' pencerelerinden biri.
(İç plânda görülen istalakitli başlık ve sütun Türk mimari tarihinde dikkate şayan elemanlardan biridir.) (XIV üncü asrın ortaları)

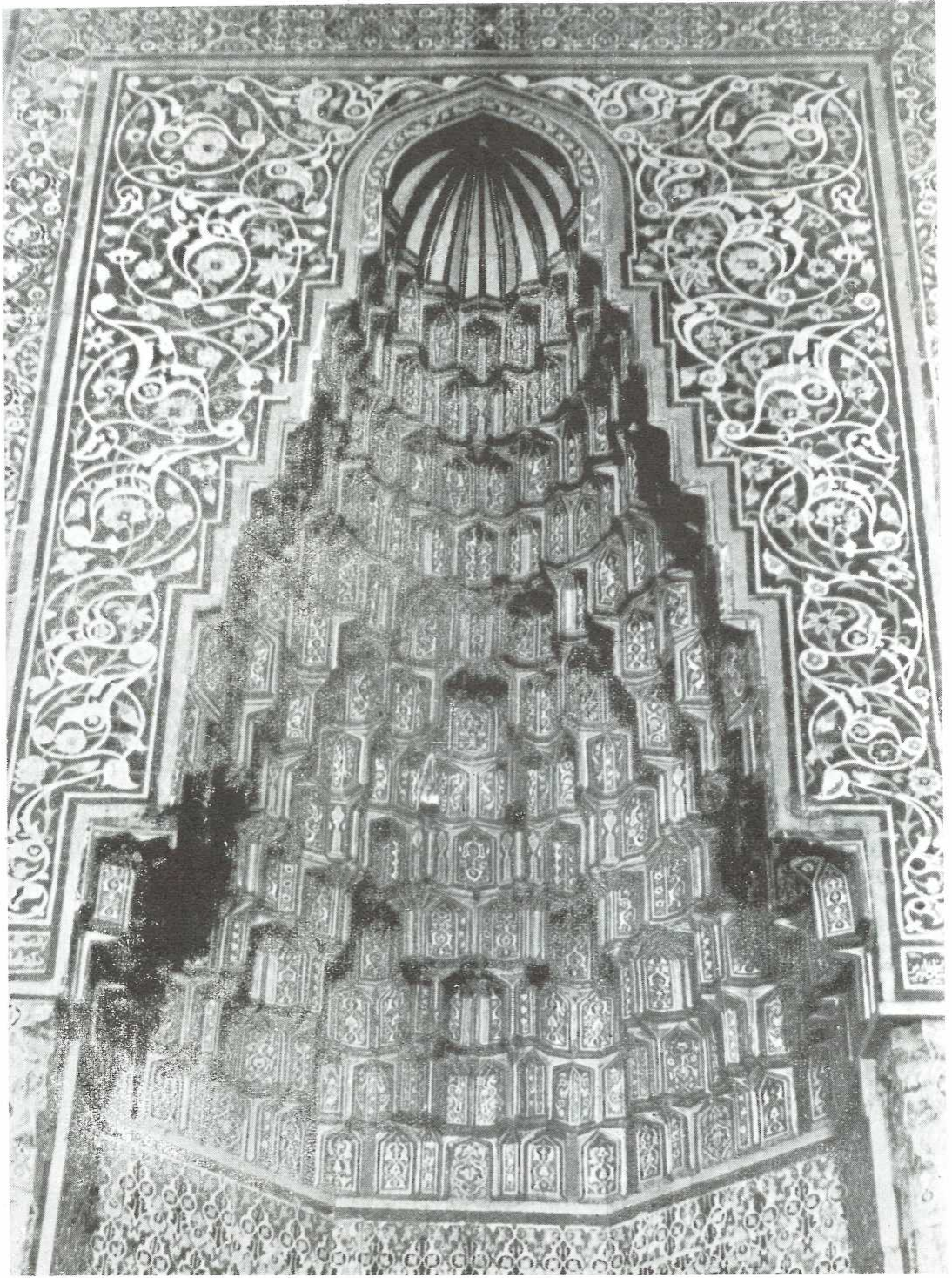

42 — Karamanda Emir Medresesinin kapısı (XV inci asrın başı).
(Bu kapı gerek tezyinatı gerek inşa mantığı bakımından Karaman beyliği mimarı görüşünü ve Selçuklulardan ayrılan bu mimarın farikalarını tebarüz ettirmesi itibarile çok mühim bir eserdir).

43 — Semerkand: Timur Türbesi.

(Timur Türbesinin harici tuğla çini, dahili mozayik çini kaplamaları gerek renk, gerek tertip itibarile emsalsizdir. XV inci asrın ilk yılları).

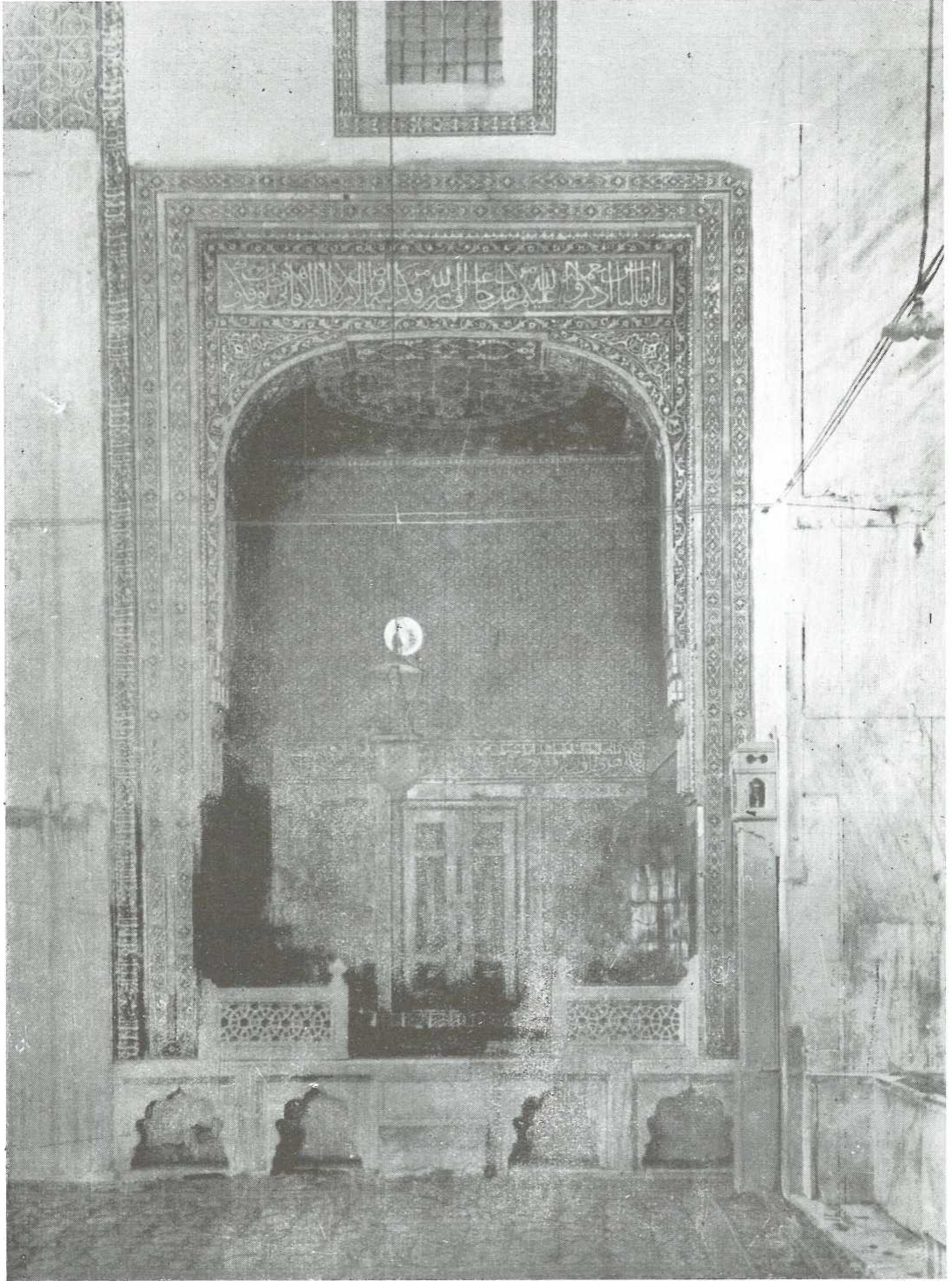

51 — Bursa: Yeşil Camiin istalaktitli çini mihrabı. (XV inci asrın ilk yarısı)

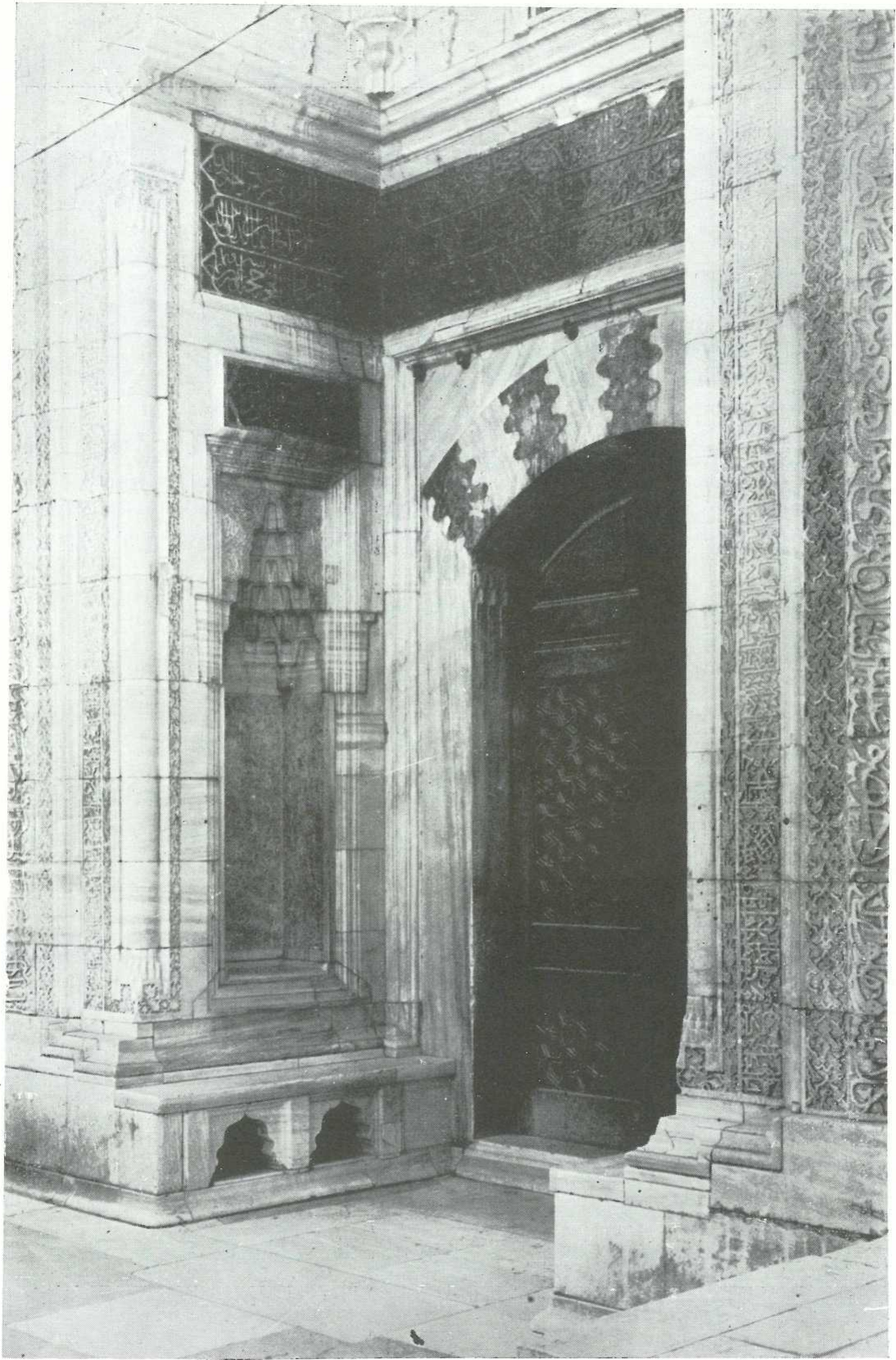

53 — Bursa: Yeşil Cami'in dahilini iki ayrı kısma bölen Bursa kemeri ve istinad etmiş olduğu istalaktitli konsollar.

(Plânı iki ayrı murabbadan müteşekkil olan mabedin içindeki vahdeti bir Bursa kemeri ile temin etmiş olan sanatkâr bu inşa sanatı kudretinin derecei kemalini bize göstermektedir).

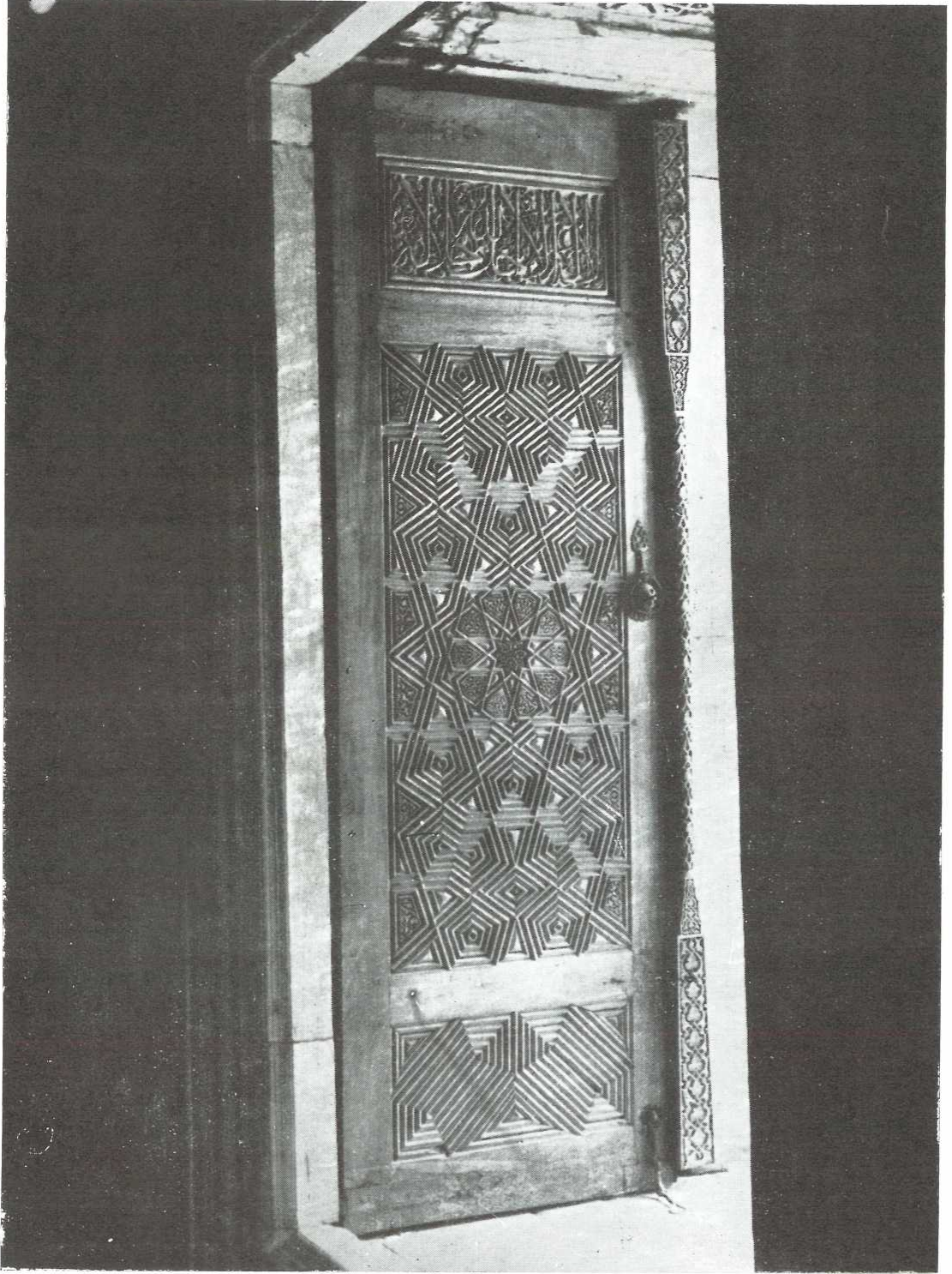

49 — Bursa Yeşil Camide yan maksureler
Türk mimari tarihinde nisbetleri, tezyinatı ve renkleri itibarile en dikkate
şayan bir köşedir.

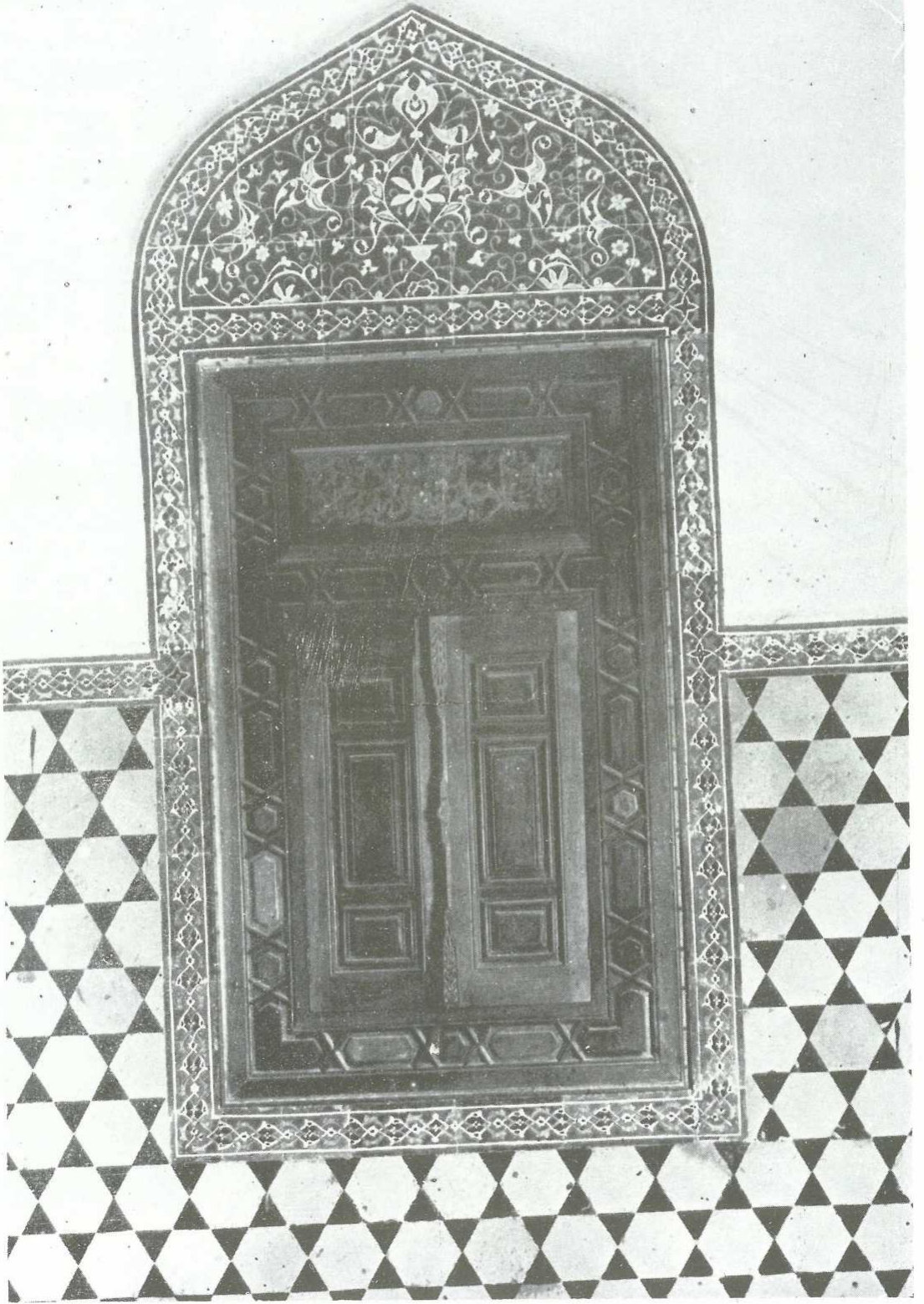
50 — Bursa: Yeşil Camiin kapısı ve kitabesi.

(Bu binayı lâtif cenneti naîm nüshalarından biridir. Takdiri ilâhî ile onu
biz burada istinsah eyledik...) Mimar Hacı İvaz

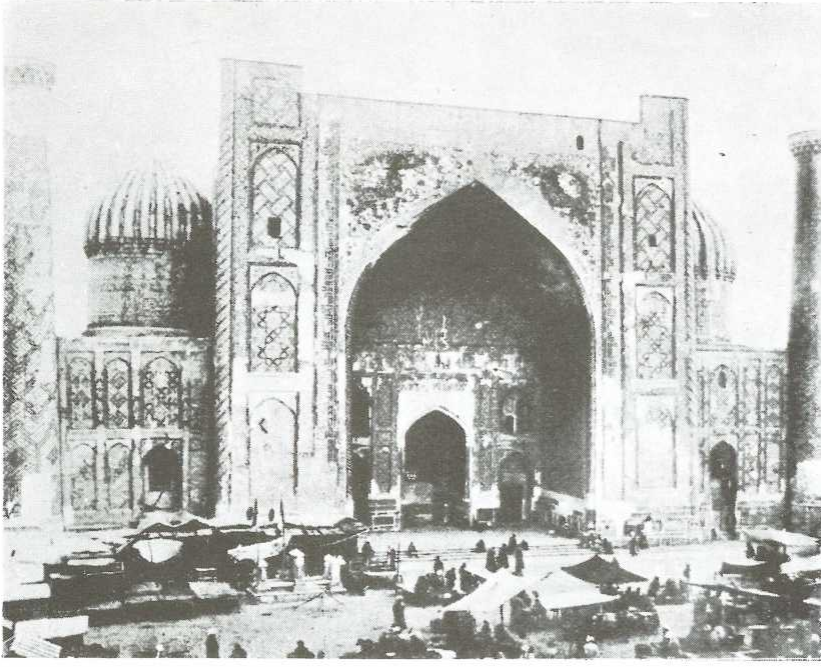

47 — Bursa: Yeşil Cami pencere kanadlarından biri.

(Beş asır önce yapılmış olan bu ahşap kanadların imtizacında hiçbir bozukluk yoktur. Ayrı ve geçen çubuklardan yapılmış olan tezyinat kitabelerinin hendesî şekillerini her yerde görmek mümkün değildir. Üç kat geçme olan bu ahşap işçiliği fevkalâde dikkat ve bilgiye mütevakıftır.

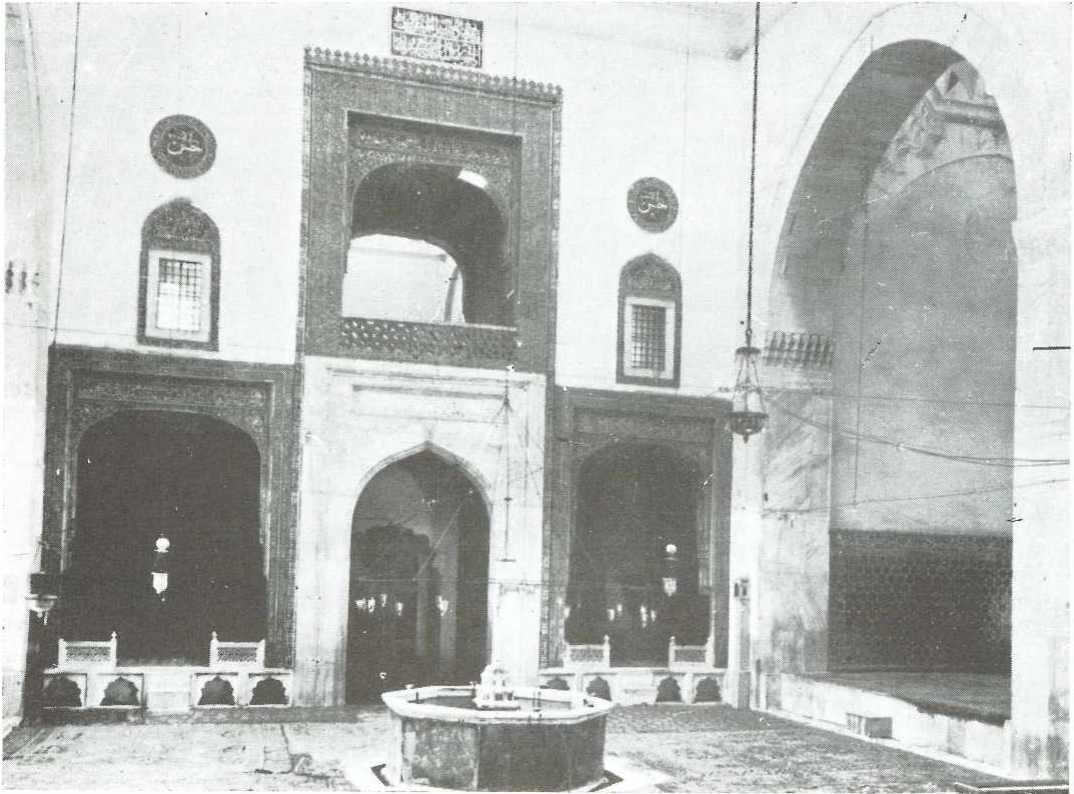

48 — Bursa Yeşil Camide bir dolap: Gerek ahşap işçiliği, gerek çinilerin renkleri çok dikkatle yapılmıştır.

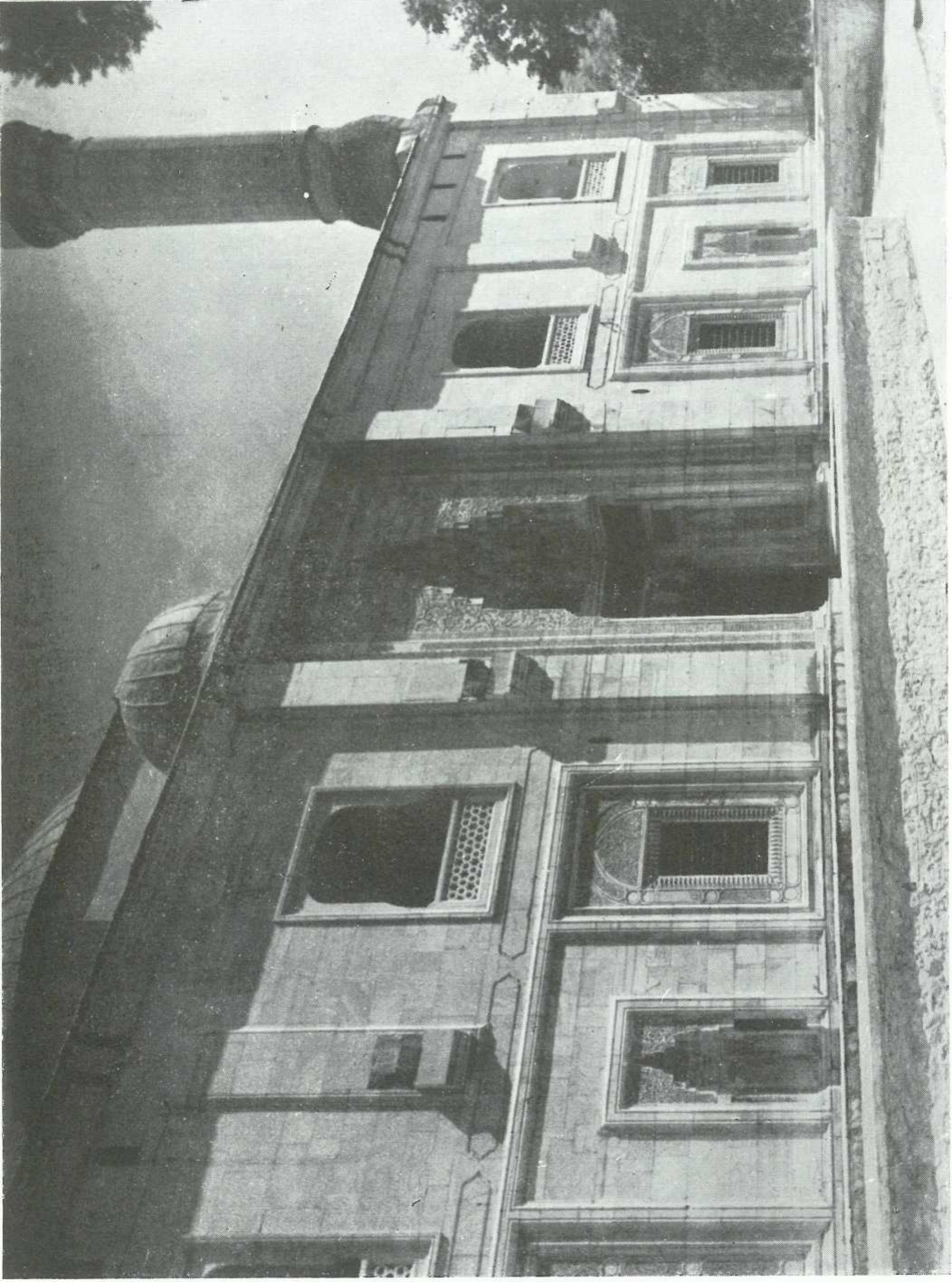
45 — Semerkand'da Şirdar medresesi

16 ncı asrın başında Emir Yalangtuş tarafından yaptırılan bu kıymetli âbide diğer Türkistan eserinin karakterlerini haizdir.

52 — Bursa: Yeşil Cami, içeriden bir görünüş.

(Mimarî ve tezyinî elemanlar zair üzerinde hem haşmetli hem munis bir tesir icra etmektedir. Renklerinin füsunu bütün dünyanın hayranlığını celbetmiştir. Bu sahanın ortasındaki fışkıyeli havuzdan, ferah verici bir musiki serpintisi halinde yayılan su sesleri bu emsalsiz köşeye daha samimî bir güzellik bahşeder.

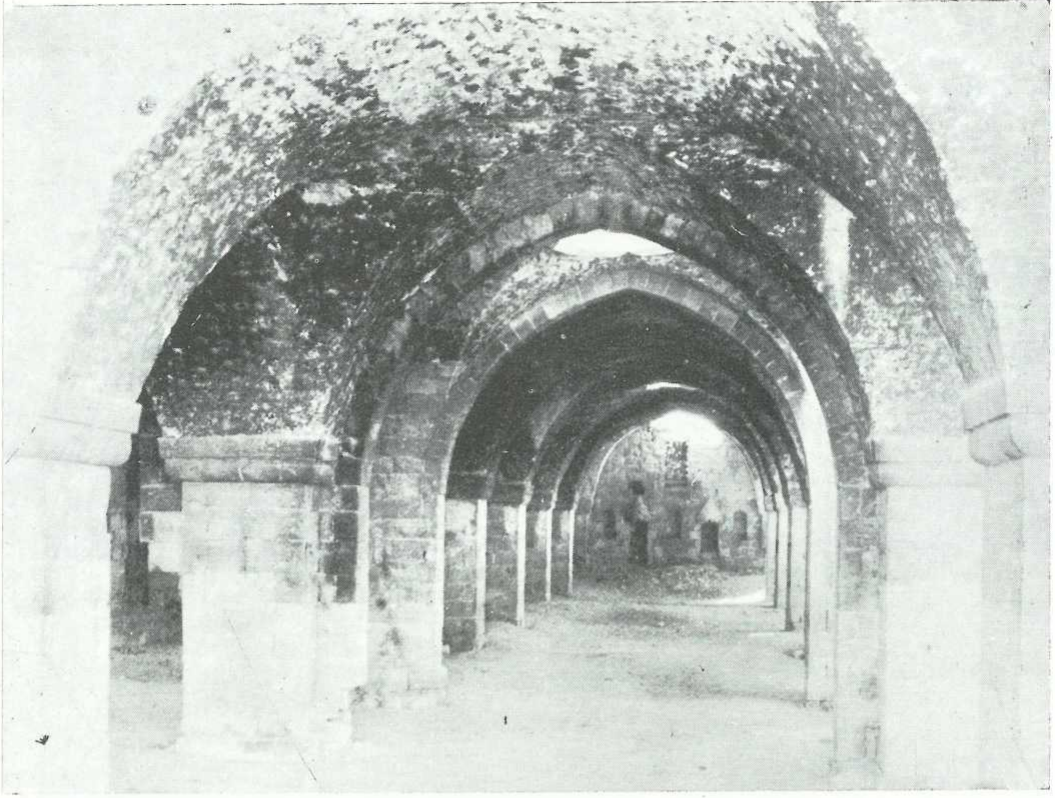

46 — Bursa: Yeşil Camiin cephesi.

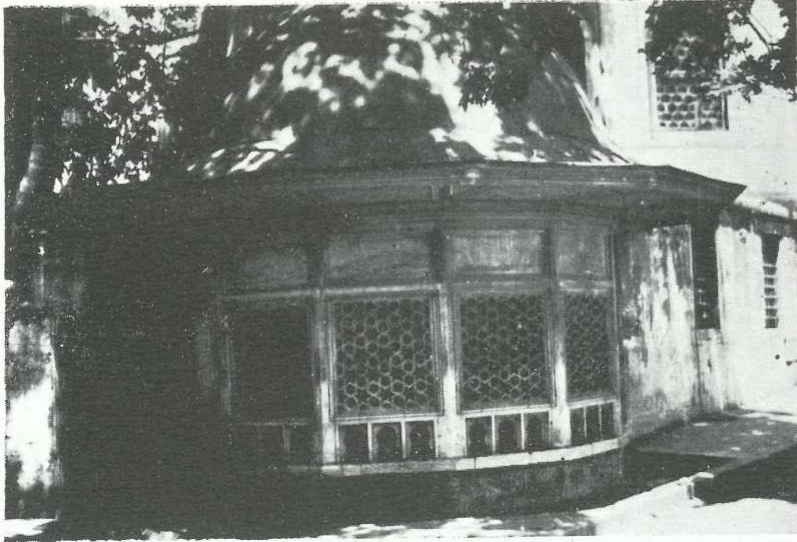
Hacim ve sath mimarisi itibarile çok muvaffak olmuş vir eserdir. Selçuk mimarisi ile klâsik Türk mimarisi arasında bir geçit olan bu şaheser her nevi elemanile her zaman Türk sanatında ıftiharla zikredilebilecek bir âbidedir.

54 — Bursa: Yeşil Cami cümle kapısı yan maksurelerinden birisinin tavanı.

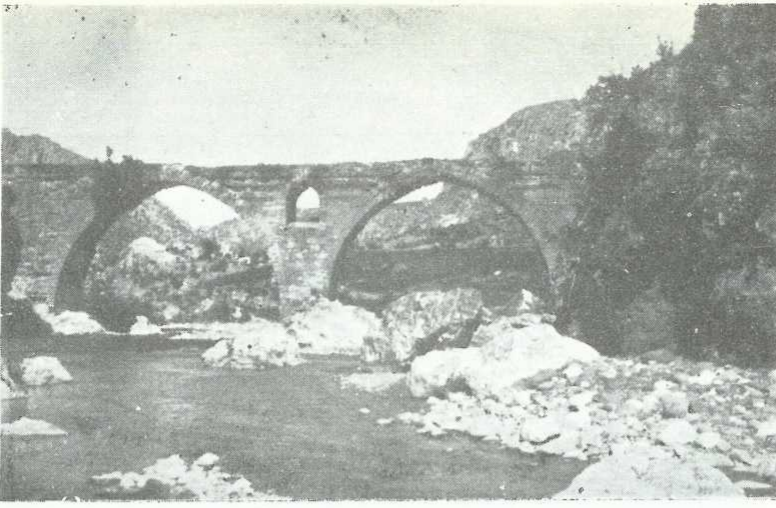
55 — Eski Malatyada Murad Hanı: XV inci asır Osmanlı - Türk sivil mimari eser-
lerinden olan bu bina inşa tarzı bakımından tetkike değer bir handır.

71 — İstanbul: Ayasofya Sebili (XVI ncı asır ikinci yarısı).

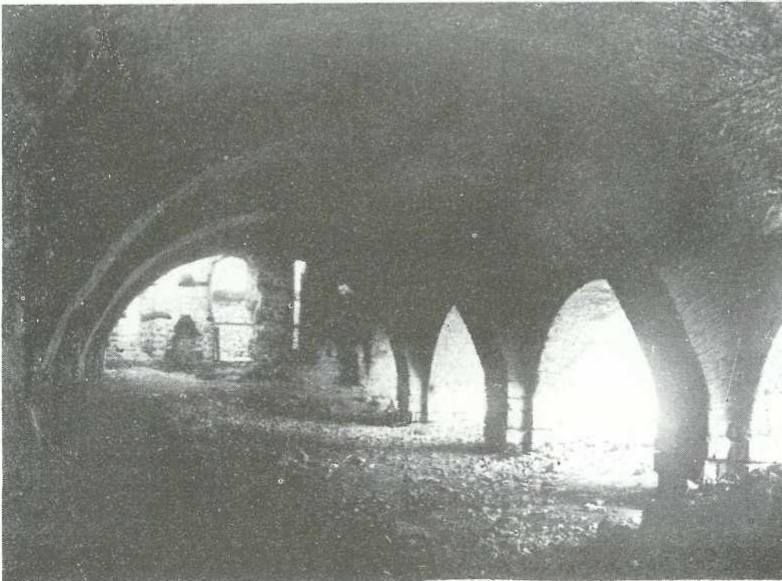
57 — Konyada Hasbey Darulhuffazı. XV inci asır ortaları. Mimarî tarihimiz yönünden çok karakteristik bir âbidedir,

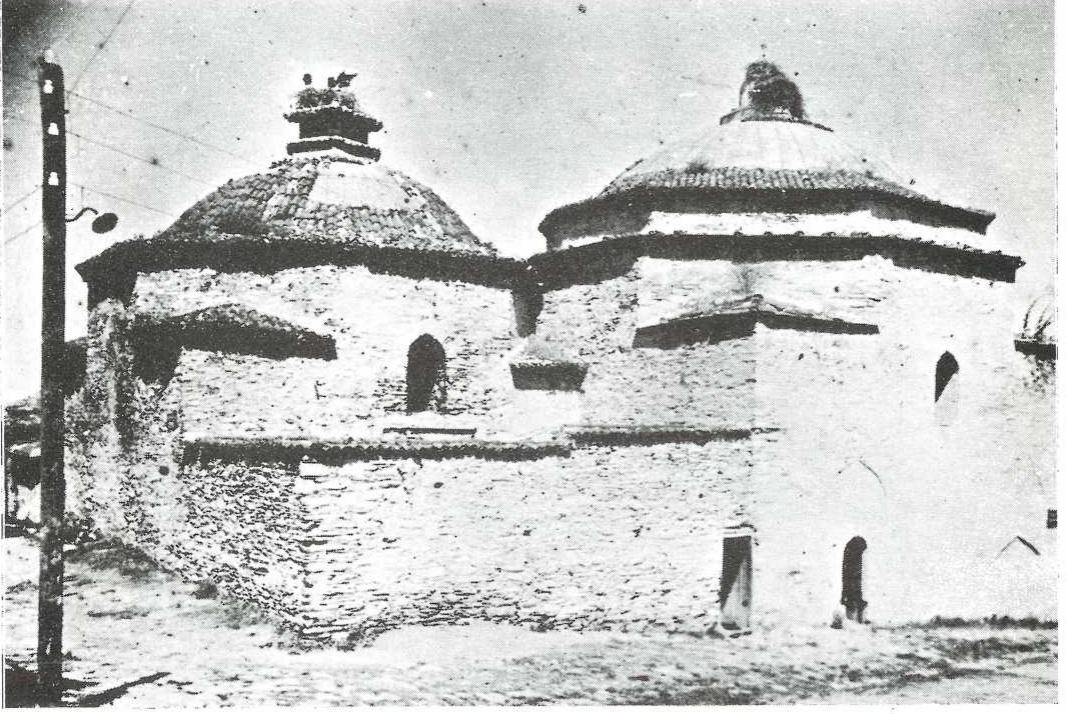
58 — Sarp dağlarda vakfın armağanı bir köprü.
(Havza - Boybat eski yolu üzerinde Kurt köprüsü. XV inci asır).

59 — Gebze: Çoban Mustafa Paşanın meşhur imaretinde ocak ve vantilasyon bacaları. (XVI ncı asır).

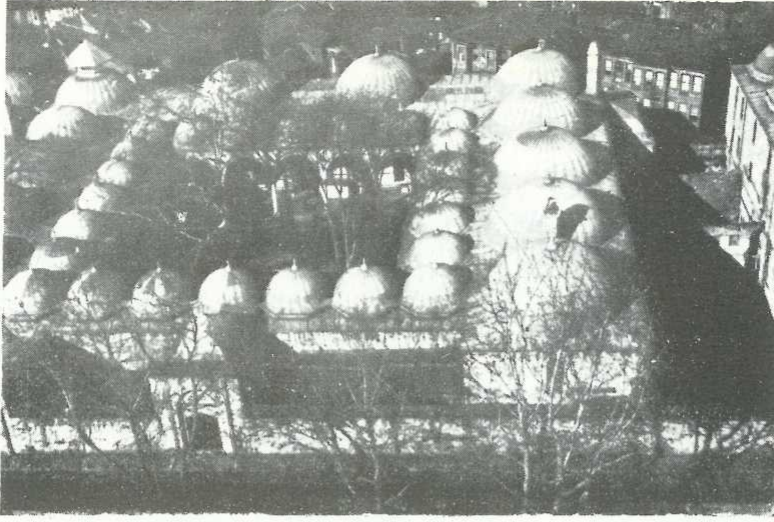
60 — Gebze: Çoban Mustafa Paşa Hanı (XVI ncı asır ilk yarısı).

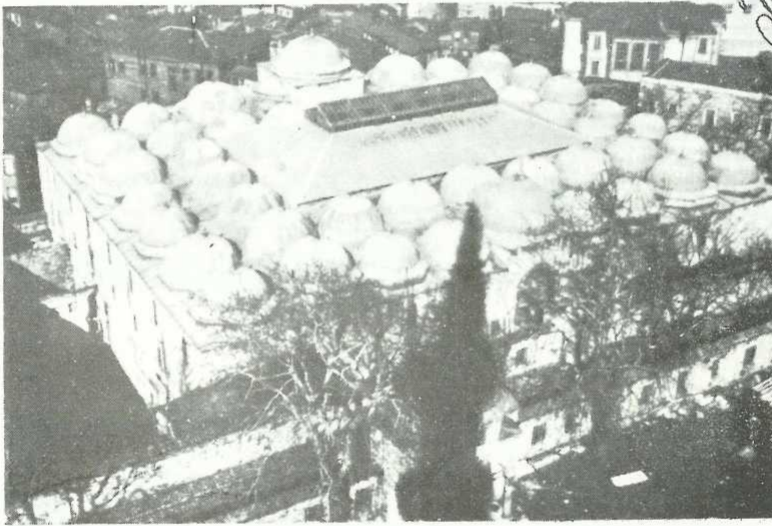
61 — Lütfü Paşa Hamamı. Tire.

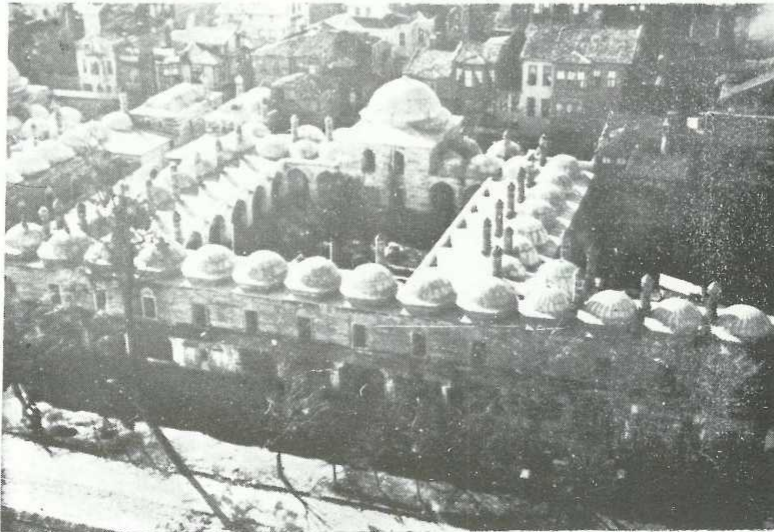
62 — İstanbul: Süleymaniye Darüüşşifası. (XVI ncı asır)

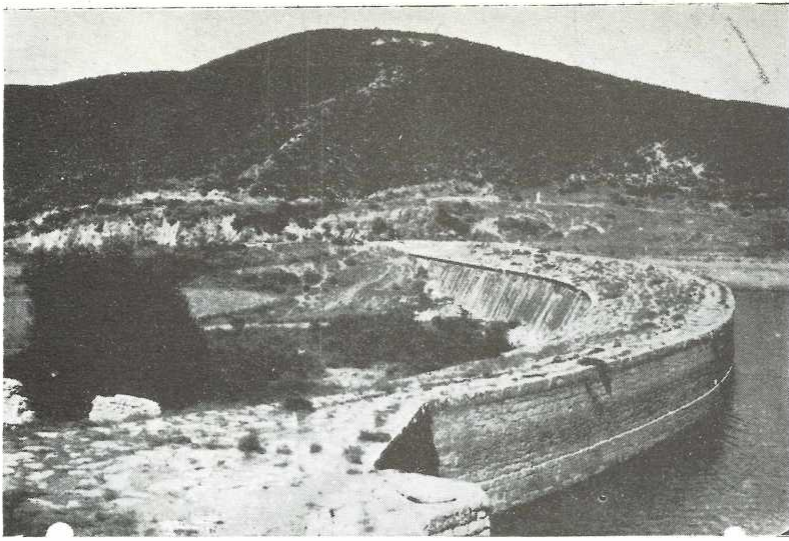
63 — İstanbul: Süleymaniye İmaretinin kuşbakışı görünüşü
(XVI ncı asır)

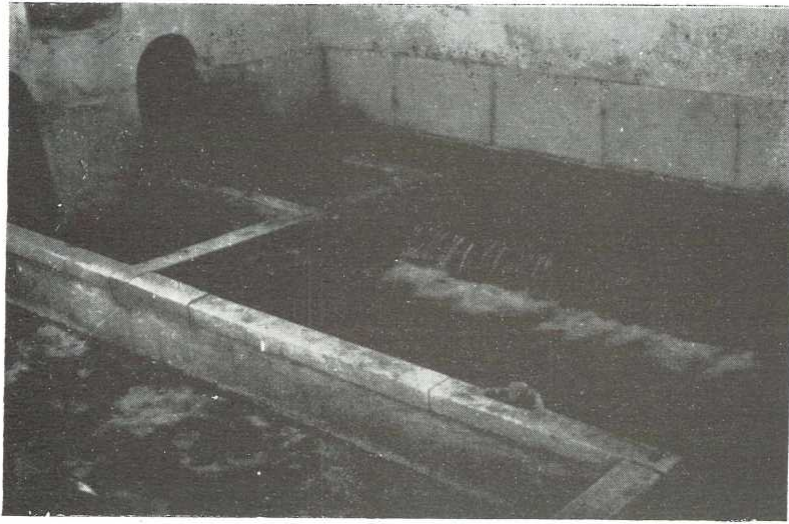
64 — İstanbul: Süleymaniye Tabhanesi. (XVI ncı asır).

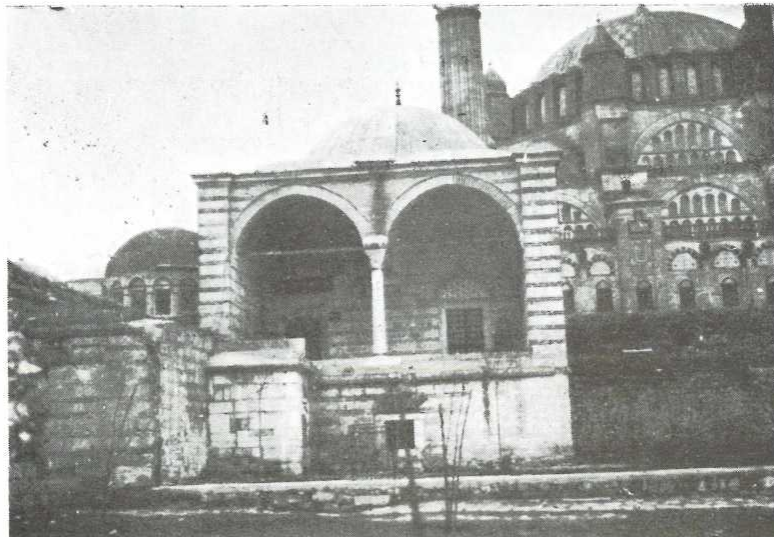
65 — İstanbul: Süleymaniye Medreselerinden biri. (XVI ncı asır).

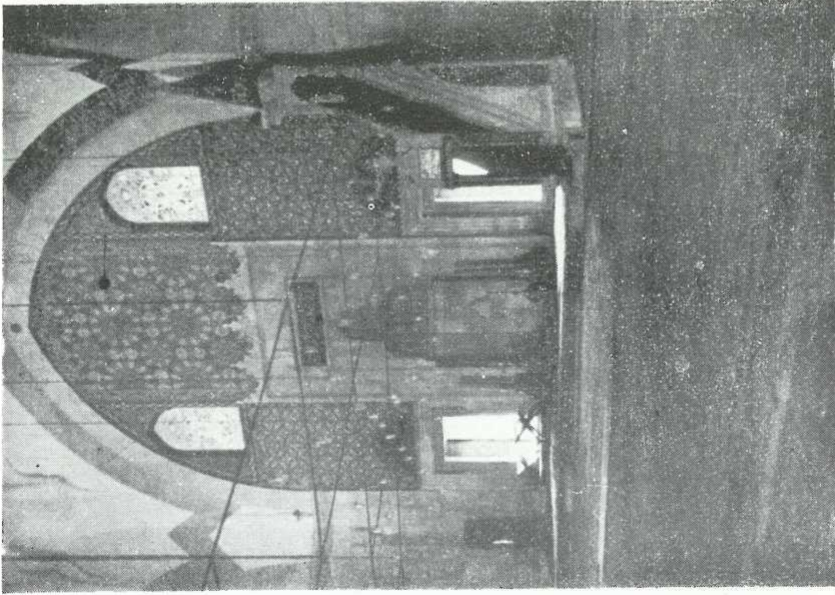
66 — Vakıf Halkalı Sularında Azatlı Su Bendi

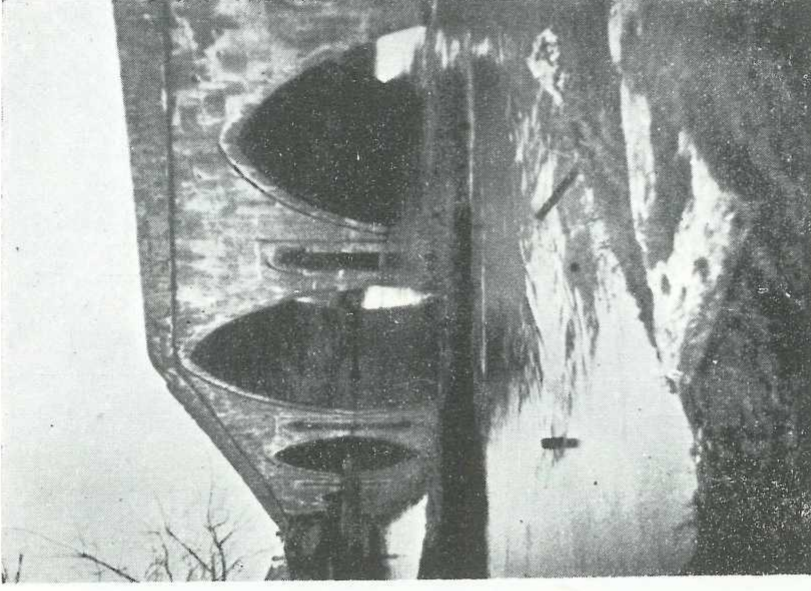
67 — Vakıf Kırkçeşme sularının Eğrikapı Savağı'nda su taksim havuzları. (XVI ncı asır).

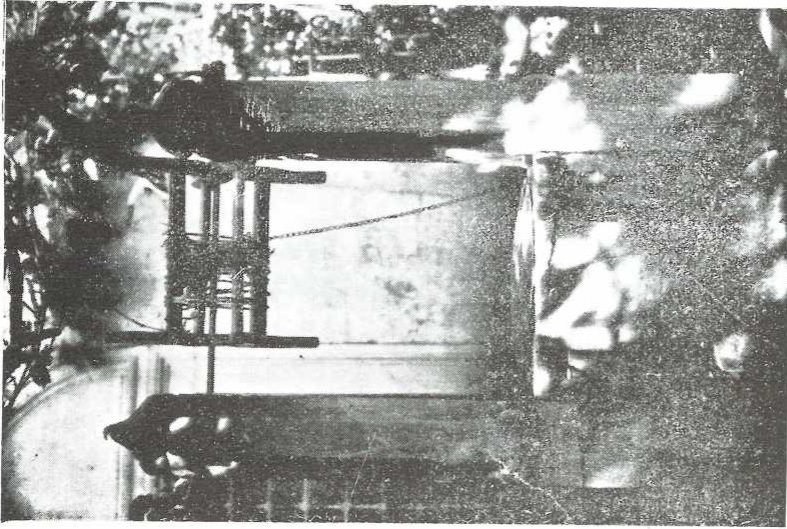
69 — Edirne: Selimiye Camii avlusunda Sıbyan Mektebi. (XVI ncı asır)

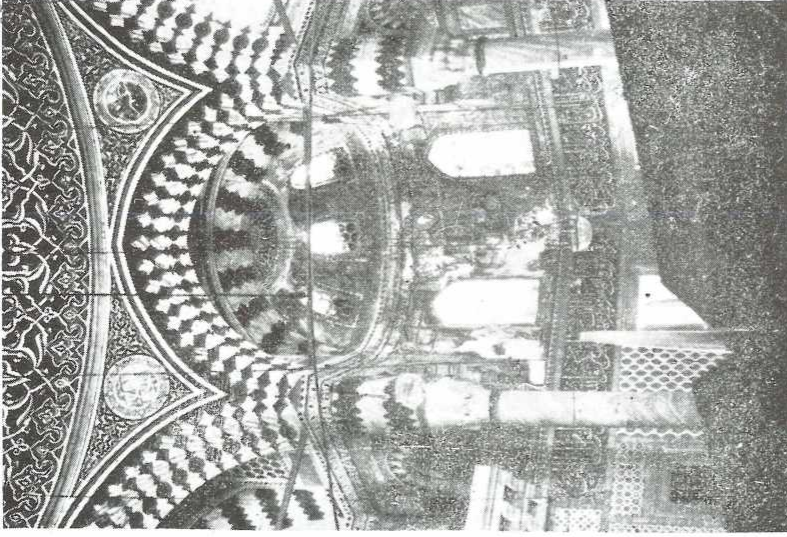
66 — Edirne'de Üç Şerefeli Camiinden dahilî bir görünüş. (XV inci asır ilk yarısı).

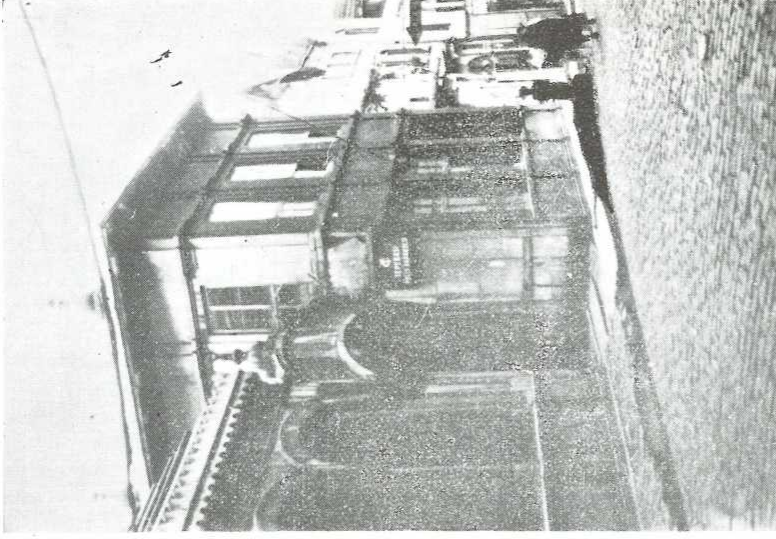
68 — Trakya: Alpulu'da Sinanlı Köprüsü. Tabiatle imtizağ etmesini bile mimarının ve tekniğin en güzel eserlerinden biri.. (XVI ncı asır).

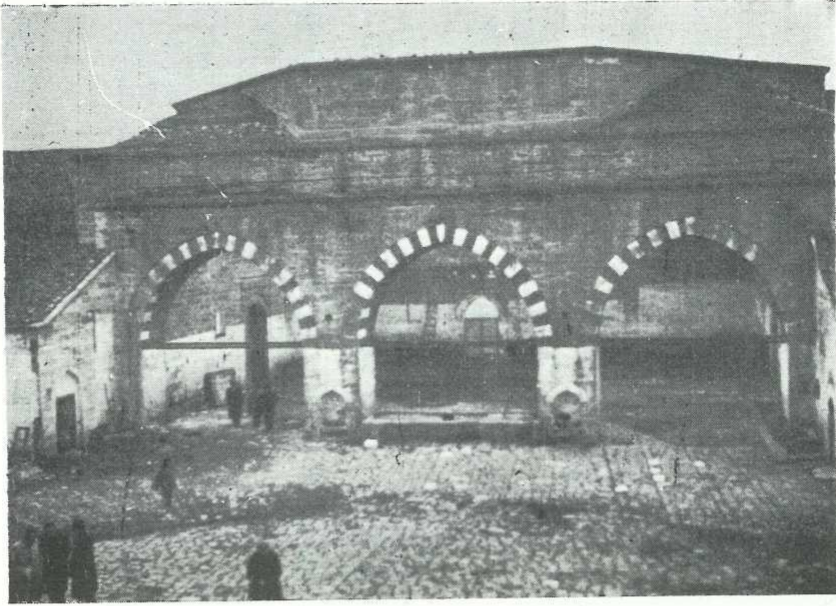
75 — İstanbul: Haseki, Bayran Paşa Medresesi-
de çıkırlı bir kuyu.
Bu mütevazî eser, şekli, nisbetleri, maksada ta-
mamile elverişli heyetile mimarî bir varlıktır
(XVII nci asır başları).

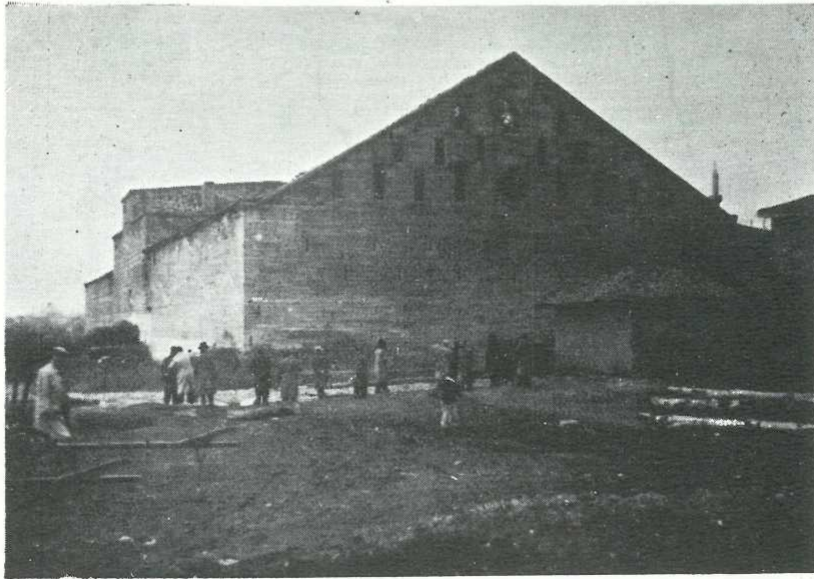
70 — İstanbul: Ayasofya hatiresinde Selim II.
Türbesinin dahili tezyinatı..
(Renk ve bilhassa desen itibarile mevzua harî-
kulâde intibakı olan bir eser (XVI nci asır).

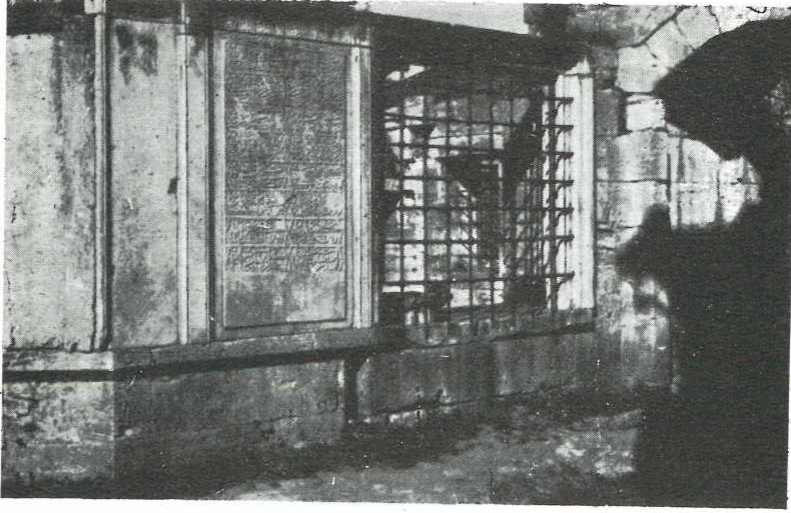
79 — Vakıf bir kütüphane.
Beyoğlu - Kuledibi Mevlevihanesinde Halet efen-
di kütüphanesi (XIX uncu asır başı).

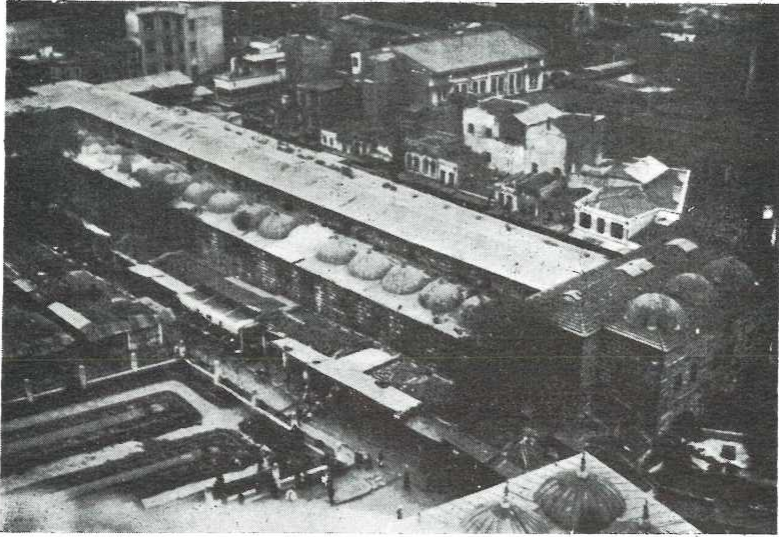
73 — Edirne'de Ayşe Kadın Hanı (XVII nci asır ilk yarısı).

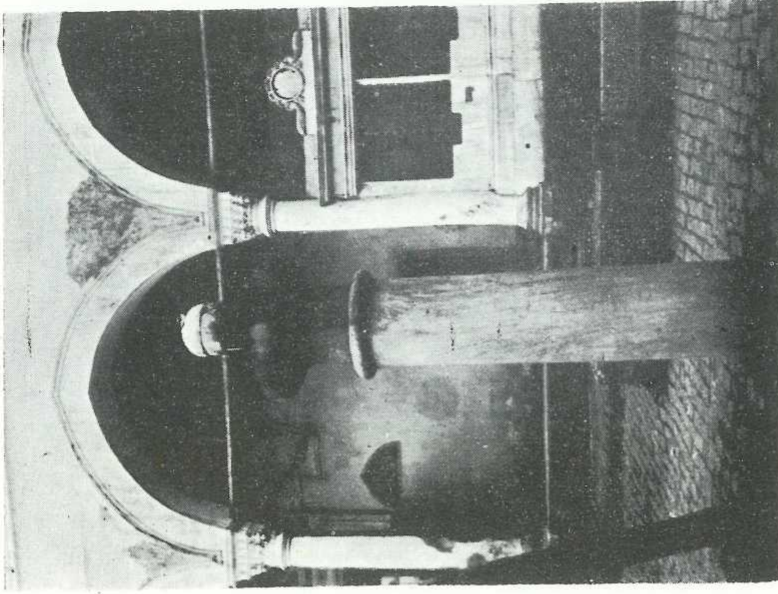
74 — Edirne'de Ayşe Kadın Hanı.
Ekmekçizade Ahmed Paşa Vakfindandır. (XVII nci asır ilk yarısı).

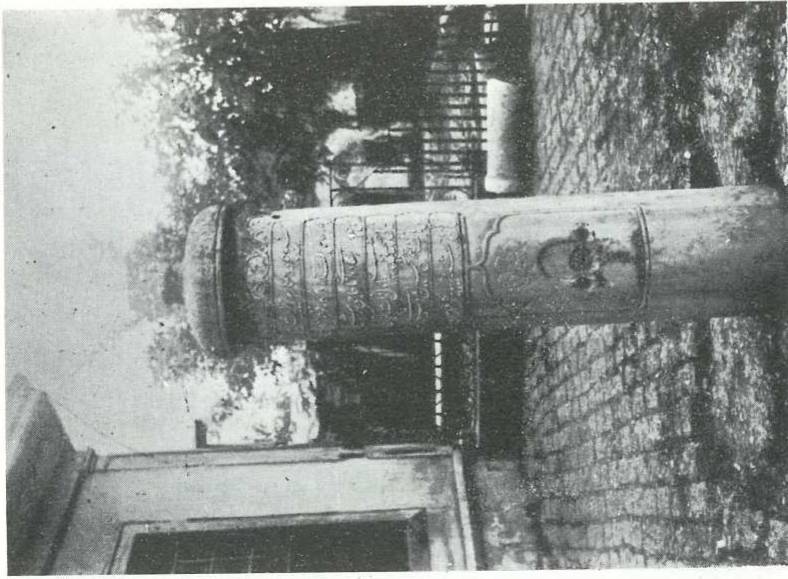
72 — Topkapı dışında XVI ncı asrın sonunda inşası
sona ermiş olan Takkeci Camii sebili.
(Pençere, kitabe ve çerçevelerinin mulürlerinin he-
yeti umumiyesile nisbetleri çok güzel bir mimarî
vücutte getirilmiştir. Sadelik içinde meydana gelen
son derece karakteristik bir eserdir.)

77 — İstanbul: Yeni Cami Vakfından Mısır Çarşısı. (XVII ncı asır).

78 — Koca Mustafa Paşa Camii avlusunda kuş-
ların yıkanması ve su içmesi için çeşme.

76 — Koca Mustafa Paşa Camii ortasında sütun
şeklinde bir çeşme. (XVII ncı asır ilk yarısı).

